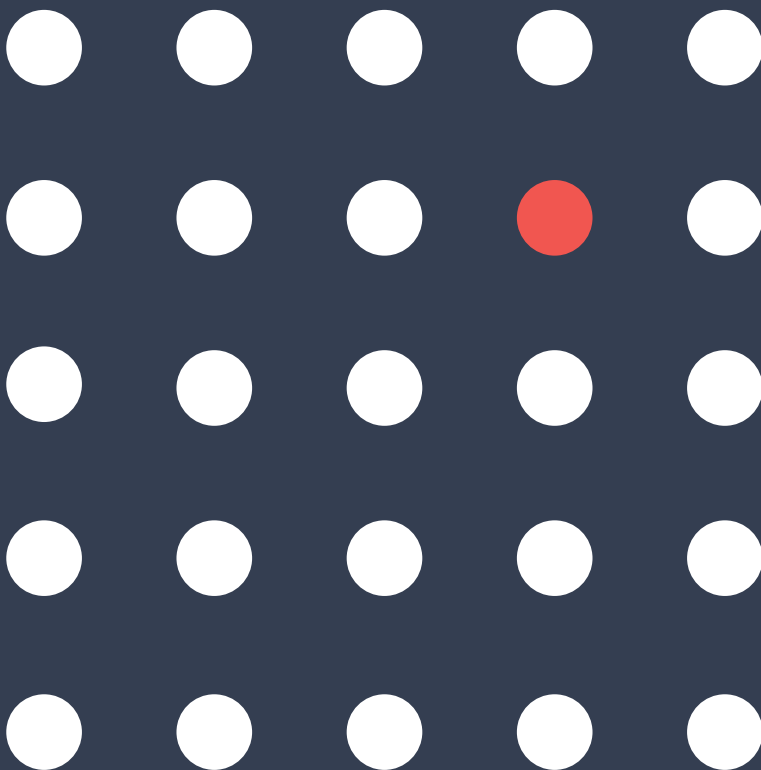


*Príručka pre učiteľov, učiteľky a pracovníkov s deťmi a mládežou*



# Predchádzanie homofóbie a transfóbie prostredníctvom vzdelávania

*Andrej Kuruc, Jana Jablonická-Zezulová*



# Predchádzanie homofóbie a transfóbie prostredníctvom vzdelávania

*Príručka pre učiteľov, učiteľky a pracovníkov s deťmi a mládežou*



# Obsah

<b>1 Právo na informácie a vzdelávanie . . . . .</b>	<b>15</b>
Právny prehľad . . . . .	16
Pojmy. . . . .	24
Fakty a mýty . . . . .	33
Výskumy o LGBTI ľuďoch . . . . .	52
Aktivity a pracovné listy . . . . .	56
<b>2 Emancipácia homosexuality v Československu</b>	
<b>a na Slovensku - stručný historický prehľad . . . . .</b>	<b>73</b>
Úvod . . . . .	74
Snahy o zrovnoprávnenie po roku 1989 . . . . .	75
Prvé snahy o emancipáciu „rovnakopohlavnej lásky“ v Československu . . . . .	76
Imrich Matyáš . . . . .	80
Odtrestnenie homosexuality v Československu . . . . .	82
Aktivity a pracovné listy . . . . .	85
<b>3 Homofóbna a transfóbna šikana. Trestné činy z nenávisti</b>	
<b>a nenávistné prejavy . . . . .</b>	<b>95</b>
Čo to je homofóbia a transfóbia?. . . . .	97
Aké sú prejavy a formy homofóbie a transfóbie? . . . . .	100
Čo je to homofóbna a transfóbna šikana a obťažovanie? . . . . .	104
Aktivity a pracovné listy . . . . .	111
<b>4 Odporúčania a tipy, ako pristupovať k problematike LGBTI ľudí v škole a vo vzdelávaní . . . . .</b>	<b>119</b>
Namiesto záveru . . . . .	139
Literatúra. . . . .	143
Príloha . . . . .	151

Príručka vznikla v rámci projektu **Predchádzanie homofóbii prostredníctvom vzdelávania**, ktorého cieľom je prostredníctvom vzdelávania dospelých pracujúcich s mládežou a deťmi predchádzať homofóbnej šikane a diskriminácii na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity medzi mládežou a deťmi.

Projekt bol podporený Islandom, Lichtenštajnskom a Nórskom prostredníctvom Programu Aktívne občianstvo a inklúzia, ktorý realizuje Nadácia Ekopolis v spolupráci s Nadáciou pre deti Slovenska a SOCIA - nadácia pre sociálne zmeny.

Vydavateľ: Iniciatíva Inakosť

Rok vydania: 2015

Prvé vydanie

ISBN: 978-80-970856-2-9

Iniciatíva Inakosť

P.O.BOX 15

810 00 Bratislava 1

Web: [www.inakost.sk](http://www.inakost.sk)

Email: [inakost@inakost.sk](mailto:inakost@inakost.sk)

Autori textu: Andrej Kuruc, Jana Jablonická-Zezulová

Edičná úprava: Jana Jablonická-Zezulová

Grafické spracovanie: Lukáš Beňo

Zdroje fotografií a obrázkov: archív Inakosti



Projekt je podporený programom Aktívne občianstvo a inklúzia, ktorý realizujú:



NADÁCIA PRE DETI SLOVENSKA  
CHILDREN OF SLOVAKIA FOUNDATION

soc'a











*0*

# Predslov

Príručka, ktorú v rukách držíte, alebo čítate v elektronickej verzii, vznikla v rámci projektu „Predchádzanie homofóbií prostredníctvom vzdelávania.“ Počas projektu v rokoch 2014 – 2015 sme mali možnosť vzdelávať aj vzdelávať sa s mladými ľuďmi, dobrovoľníkmi, ale aj tými, ktorí by v blízkej budúcnosti chceli vzdelávať o ľudských právach vrátane práv LGBTI ľudí.

Pre tých, ako aj všetkých, ktorí sa venujú formálnemu i neformálnemu vzdelávaniu v oblasti ľudských práv sme pripravili túto príručku. Uvedomujeme si, že je nabitá informáciami, keďže sa v tejto podobe v žiadnej podobnej príručke ešte neobjavili pokope fakty, ktoré by takpovediac od podlahy informovali o ťažiskovej terminológii, právnom prehľade, faktoch vz. mýtoch spolu s informáciami o diskriminácii, homofóbií a transfóbií v školskom prostredí. Motiváciou nám bolo zistenie, podopreté aj európskymi prieskumami, že práve školské prostredie je jedným z najčastejších, kde dochádza k šikane, vrátane častých prípadov šikany kvôli sexuálnej orientácii a rodovej identite. Dopad na životy mladých LGBTI ľudí je rozsiahly a devastujúci.

Zároveň sme sa rozhodli zaradiť aj kapitolu o histórii emancipácie homosexuality, s dôrazom na československý kontext, keďže ide o údaje, ktoré sa nikde v školských textoch nevyskytujú a môžu byť efektívnym nástrojom pri scitlivovaní mládeže na práva LGBTI ľudí. Vychádzame z toho, že tieto práva sú univerzálne a nie sú v ničom odlišné od ľudských a občianskych práv ostatných. Našou snahou je, aby sa uplatňovali pre všetkých, nezávisle od sexuálnej orientácie a rodovej identity. Aj preto si myslíme, že práve školy a oblasť vzdelávania sú kľúčové, ak nie najdôležitejšie pri odstraňovaní rozšírených predsudkov.

Po každej kapitole (okrem poslednej štvrtej) nasledujú pracovné listy s príkladmi aktivít, ktoré slúžia ako inšpirácia pre prácu s mladými ľuďmi, ako diskusné „rozbušky“ či námety na

premýšľanie. Okrem toho v závere publikácie uvádzame zoznam literatúry so zdrojmi, kde je možné dohľadať ďalšie metodiky a texty. Z tohto hľadiska vnímajte našu publikáciu ako prvú lastovičku, ako priestor námetov a textov, ktoré je stále možné vylepšovať. Podelili sme sa o naše vedomosti, tipy a odporúčania z praxe, stále si však myslíme, že naša „osvetová“ a vzdelávacia práca má ďaleko od dokonalkej. Pevne však veríme, že vám naša príručka mnohé uľahčí, sprístupní doteraz nepoznané a poskytne návod, ako svojou prácou môžete aj vy prispieť k lepšej spoločnosti.

Za Iniciatívu Inakosť,  
*Andrej Kuruc a Jana Jablonická Zezulová*





*1*

Úvod

V roku 1991 bola homosexuálna orientácia vyradená zo zoznamu chorôb Svetovej zdravotníckej organizácie.<sup>1</sup> V členských štátoch Rady Európy bola dekriminalizovaná.<sup>2</sup> Sexuálna orientácia sa týka všetkých ľudí, podobne rodová diverzita je bežná v rámci ľudstva. Heterosexuality je tiež sexuálna orientácia. Nevyslovené a neporozumené záležitosti, ktoré vyplývajú z nesprávnych koncepcií a predsudkov vo vzťahu k sexuálnej orientácii a rodovej identite vedú k posilňovaniu diskriminácie, marginalizácie a brutality vo vzťahu k LGBTI ľuďom.

LGBTI komunity sú stále vnímané cez sexuálne správanie a nie ako kultúrne a sociálne skupiny s normami a hodnotami, ktoré formujú ich život. Veľa závisí od vzdelávania na školách, ako sú LGBTI ľudia vnímaní a ako sa narába s homofóbiou a transfóbiou v školskom prostredí. V oblasti práva na vzdelanie niektoré kompetentné inštitúcie a školy diskriminujú mladých ľudí z dôvodu sexuálnej orientácie alebo rodovej identity, čo môže vyústiť do odmietnutia ich prijatia do školy alebo do vylúčenia z nej.<sup>3</sup>

LGBTI deti a mládež sa v dôsledku toho dostávajú do izolácie. **Prehľbujúca sa stigmatizácia je príčinou depresí a iných zdravotných problémov**, prispieva k záškoláctvu, absenciám a v extrémnych prípadoch ústi do pokusov o samovraždu či dokonca dokonaných samovrážd.

---

1 American Psychological Association. Answers to Your Questions About Individuals With Intersex Conditions. 2006. Dostupné na: <http://www.apa.org/topics/lgbt/intersex.aspx>

2 ILGA. Rainbow Europe. Dostupné na: [http://www.ilga-europe.org/home/publications/rainbow\\_europe](http://www.ilga-europe.org/home/publications/rainbow_europe)

3 Správa osobitného spravodajcu o práve na vzdelanie E/ CN.4/2006/45, ods. 113.

Poznatky o rodinnom živote, intímnych vzťahoch a sexualite sú zahrnuté v učebných osnovách predmetu *Výchova k manželstvu a rodičovstvu*.<sup>4</sup> Predmet sa nevyučuje samostatne, ale ako súčasť povinných predmetov: etická výchova, náboženstvo a biológia.

Z uvedených osnov tohto predmetu je zrejmé, že téme sexuálnej orientácie sa táto koncepcia nevenuje, resp. iba okrajovo, a téma rodovej identity nie je riešená vôbec. **Informácie o sexuálnej orientácii a rodovej identite nie sú pravidelnou a prierezovou súčasťou vyučovacích hodín.**

---

4 Učebné osnovy VÝCHOVA K MANŽELSTVU A RODIČOVSTVU. Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 29. júna 1998 pod číslom 2493/1998 – 41 s platnosťou od 1. septembra 1998. Dostupné na: [http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/1stzslisced1/ine\\_dokumenty/vychova\\_k\\_manzelstvu.pdf](http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/1stzslisced1/ine_dokumenty/vychova_k_manzelstvu.pdf).







2

# Právo na informácie a vzdelávanie

# Právny prehľad

Právo na vzdelávanie a objektívne informácie je kľúčovým pre učiteľov a učiteľky pri práci s deťmi a mládežou. To sa týka aj poznatkov o sexuálnej orientácii a rodovej identite, ktoré by mali mladí ľudia dostať zo strany ľudí, ktorí ich vzdelávajú. Aj medzi mladými ľuďmi sú lesby, gejovia, bisexuálni, transrodoví a intersexuálni ľudia a tí majú právo na to, aby neboli vo vzdelávaní diskriminovaní a prehladaní. Podobne, otázky homofóbie, transfóbie a šikany, ktoré sa dotýkajú všetkých mladých ľudí a detí, by mali byť súčasťou vzdelávacieho procesu a byť adekvátne riešené.

Podčiarkujú to aj základné medzinárodné dokumenty, ale aj slovenské zákony, na ktoré sa dá odvolať, **keby ste ako učители a učiteľky narazili na názory zo strany okolia, že by informácie o tejto problematike nemali byť súčasťou vyučovacieho procesu (vzdelávania a výchovy).**

## Situácia, ktorá môže v škole nastať.

### Ako budete reagovať?

*Žiačka: Môj otec hovorí, že nie je správne hovoriť o gejoch a lesbách v škole.*

*Reakcia učiteľa: Je pravda, že niektorí ľudia si nemyslia, že by sa o týchto veciach malo hovoriť. Rešpektujem, že tvoj otec má iný názor, ale predpokladám, že by nechcel ublížiť nikomu len preto, že je gej, alebo lesba. Hovorím správne? V škole hovoríme o tom preto, lebo chcem napraviť niektoré stereotypy o ľuďoch a učiť každého, že bez ohľadu na to, aké presvedčenie máme, verím, že*

*môžeme s každým zaobchádzať ohľaduplne. Viem, že sú tu ľudia, ktorí sú gejovia, lesby, majú takých rodičov, príbuzných, priateľov a tiež ľudia, ktorí sa cítia nepríjemne, keď majú hovoriť o týchto veciach. Chcem ale, aby sa každý v škole cítil prijímaný. Len spoločnou a otvorenou diskusiou môžeme k tomu postupne prispieť.*

Z medzinárodných dokumentov, ku ktorým sa aj Slovensko zaviazalo, vyberáme napríklad...

Otázku rovnosti podporuje článok 1 Všeobecnej deklarácie ľudských práv, ktorý vyjadruje univerzálnosť ľudských práv, keď hovorí, že „všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti a právach“.<sup>5</sup>

**Právo na vzdelanie** uvádza Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien ako „Právo na vzdelanie zahŕňa aj právo získať komplexné, presné a veku primerané informácie o ľudskej sexualite, s cieľom poskytnúť mladým ľuďom informácie potrebné na to, aby viedli zdravý život, robili informované rozhodnutia a chránili seba a ostatných pred pohlavne prenosnými infekciami“.<sup>6</sup>

**Zákaz diskriminácie** vyplýva najmä z článku 14<sup>7</sup> Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý zakazuje akúkoľvek formu diskriminácie pri užívaní práv a slobôd garantovaných dohovorom. Sexuálna orientácia a rodová identita sa zaraďuje pod iné postavenie.

**Rovnosť a nediskrimináciu** zaručujú aj právne predpisy

---

5 Všeobecná deklarácia ľudských práv OSN.

6 CEDAW/C/SVK/CO/4 ods. 19.

7 Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd Rady Európy z 3. septembra 1953. ČSFR pristúpila k tomuto Dohovoru 21. februára 1991, rovnako ako aj k ďalším dodatkovým protokolom. Dostupné na: <http://www.upn.gov.sk/data/pdf/209-1992.pdf>.

a politiky EÚ v článkoch 10 a 19 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ZFEÚ)<sup>8</sup> a článok 21 Charty základných práv Európskej únie, ktorý „zakazuje akákoľvek diskrimináciu najmä z dôvodu pohlavia, rasy, farby pleti, etnického alebo sociálneho pôvodu, genetických vlastností, jazyka, náboženstva alebo viery, politického alebo iného zmýšľania, príslušnosti k národnostnej menšine, majetku, narodenia, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie.“ Zásadou, na ktorej je EÚ založená, je zásada rovnakého zaobchádzania, ktorá pred diskrimináciou chráni aj transrodové osoby.<sup>9</sup>

Rada Európy prijala množstvo medzinárodných legislatívnych nástrojov (rezolúcie, odporúčania Výboru ministrov a Parlamentného zhromaždenia) a štandardov v tejto oblasti, ktoré komplexne zhrnula v dokumente *Boj proti diskriminácii na základe sexuálnej orientácie alebo rodovej identity* (štandardy Rady Európy). Najvýznamnejším dokumentom Rady Európy v problematike ľudských práv LGBTI ľudí je odporúčanie CM/

8 Článok 10: „Pri vymedzovaní a uskutočňovaní svojich politík a činností sa Únia zameriava na boj proti diskriminácii z dôvodu pohlavia, rasy alebo etnického pôvodu, náboženstva alebo viery, zdravotného postihnutia, veku alebo sexuálnej orientácie.“

Článok 19: „Rada jednomyselne v súlade s mimoriadnym legislatívnym postupom môže, bez toho, aby boli dotknuté ostatné ustanovenia zmlúv a v rámci právomocí, ktorými je poverená Únia po udelení súhlasu Európskeho parlamentu, prijať opatrenia na boj proti diskriminácii založenej na pohlaví, rasovom alebo etnickom pôvode, náboženskom vyznaní alebo viere, postihnutí, veku alebo sexuálnej orientácii.“

9 Zakotvené je to v prepracovanom znení smernice EÚ o rodovej rovnosti (2006/54/ES), v smernici o rodovej rovnosti v prístupe k tovaru a službám (2004/113/ES) a, s výslovným odkazom na rodovú identitu a prejav, aj v smernici o oprávnení na azyl v EÚ (2004/83/ES) a v balíku právnych predpisov EÚ o právach obetí (2011/0129).

Rec(2010)5 Výboru ministrov členským štátom o opatreniach v boji s diskrimináciou na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity. V oblasti vzdelávania priamo uvádza: „Berúc náležitý zreteľ na prvoradý záujem dieťaťa, členské štáty by mali prijať primerané legislatívne a iné opatrenia zamerané na pedagogický zbor a žiakov, aby zabezpečili úplné užívanie práva na vzdelanie bez diskriminácie na základe sexuálnej orientácie alebo rodovej identity; to zahŕňa predovšetkým ochranu práva detí a mládeže na vzdelanie v bezpečnom prostredí bez násillia, šikanovania, sociálnej exklúzie alebo ostatných foriem diskriminujúceho a ponížujúceho zaobchádzania spojeného so sexuálnou orientáciou a rodovou identitou.“

„Berúc náležitý zreteľ na prvoradý záujem dieťaťa, by mali byť prijaté primerané opatrenia na všetkých stupňoch vzdelávania za účelom podporovania vzájomnej tolerancie a rešpektu na školách, bez ohľadu na sexuálnu orientáciu alebo rodovú identitu. Takéto opatrenia by mali zahŕňať poskytovanie objektívnych informácií s ohľadom na sexuálnu orientáciu a rodovú identitu, napríklad v študijných plánoch a vzdelávacích materiáloch a poskytovať žiakom a študentom potrebné informácie, ochranu a podporu, aby sa im umožnilo žiť v súlade s ich sexuálnou orientáciou a rodovou identitou. Okrem toho členské štáty môžu navrhnúť a uplatňovať na školách opatrenia na zabezpečenie rovnosti a bezpečnosti, akčné plány a zabezpečiť prístup k primeranému antidiskriminačnému vzdelávaniu alebo podpore a učebným pomôckam. Takéto opatrenia by mali brať do úvahy práva rodičov týkajúce sa výchovy ich detí.“

Zo slovenských právnych predpisov, ktoré podporujú právo na vzdelanie a zakazujú diskrimináciu vyberáme...

Právo na vzdelanie, podľa ústavy SR „patrí medzi zá-

kladné ľudské práva, ktoré garantuje Ústava SR v čl. 42. Právo na vzdelanie je priznané každému a jeho účelom je poskytnúť vzdelanie. Diskrimináciu vo vzdelávaní upravuje antidiskriminačný zákon.<sup>10</sup>

**Princíp zákazu diskriminácie z dôvodu sexuálnej orientácie a rodovej identity** je obsiahnutý najmä v zákone o rovnakom zaobchádzaní.<sup>11</sup> V čl. 1 (§ 1) upravuje dodržiavanie zásady rovnakého zaobchádzania a spočíva v zákaze diskriminácie z dôvodu pohlavia, náboženského vyznania alebo viery, rasy, príslušnosti k národnosti alebo etnickej skupine, zdravotného postihnutia, veku, sexuálnej orientácie, manželského stavu a rodinného stavu, farby pleti, jazyka, politického alebo iného zmýšľania, národného alebo sociálneho pôvodu, majetku, rodu alebo iného postavenia. **Rodová identita sa vzťahuje** na diskrimináciu na základe pohlavia, priamo je v antidiskriminačnom zákone uvedené: „za diskrimináciu z dôvodu pohlavia sa považuje aj diskriminácia z dôvodu tehotenstva alebo materstva, ako aj diskriminácia z dôvodu pohlavnej alebo rodovej identifikácie<sup>12</sup>“.

**Právo na objektívne informácie podporuje aj školský zákon**, ktorý v princípoch výchovy a vzdelávania<sup>13</sup> na základ-

10 Ústava SR

11 Zákon o rovnakom zaobchádzaní č. 365/2004 Z. z. v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon). Prijatý bol v roku 2004 prebratím európskej smernice 2000/78/ES, ktorá stanovuje všeobecný rámec rovnakého zaobchádzania v zamestnaní a povolani (pracovnoprávných vzťahoch), posledná novelizácia bola v roku 2013.

12 §2 čl. 11 zákona o rovnakom zaobchádzaní č. 365/2004 Z. z. v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).

13 § 3 bod j) zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský

ných a stredných školách uvádza, že sú založené na rovnoprávnosti prístupu k výchove a vzdelávaniu so zohľadnením výchovno-vzdelávacích potrieb jednotlivca a jeho spoluzodpovednosti za svoje vzdelávanie, ako aj zákazu poskytovania alebo sprístupňovania informácií alebo zneužívania informačných prostriedkov, ktoré by mohli viesť k narušovaniu mravnosti alebo k podnecovaniu národnostnej, rasovej a etnickej nenávisťi alebo k ďalším formám intolerancie (medzi ďalšie formy intolerancie patrí napríklad aj sexizmus a homofóbia). V cieľoch výchovy a vzdelávania<sup>14</sup> sa priamo uvádza, že je treba dieťaťu alebo žiakovi umožniť získať a posilňovať úctu k ľudským právam a základným slobodám a zásadám ustanoveným v Dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ktorý okrem iného zakazuje aj diskrimináciu na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity.

Dôkazom, že sa problematike venuje pozornosť je aj skutočnosť, že jedným zo stálych poradných orgánov Rady vlády Slovenskej republiky pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť pre otázky týkajúce sa práv lesbičiek, gejov, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych ľudí a diskriminácie na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity je **Výbor pre práva LGBTI ľudí**.

**Aj keď v kurikulumách a učebných osnovách vzdelávacích predmetov témy spojené so sexuálnou orientáciou a rodovou identitou absentujú, na niektoré metodiky a štandardy sa dá odvolať.**

---

zákon).

14 § 4 body g), h) zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon).

V rámci biológie<sup>15</sup> pre gymnázium so štvorročným a päťročným vzdelávacím programom sa v štandardoch biológie človeka a zdravého životného štýlu uvádza aj zahrnutie informácií o homosexualite a heterosexualite.

V etickej výchove<sup>16</sup>, aj keď sa sexuálna orientácia a rodová identita explicitne neuvádza, tieto informácie by sa mali objaviť minimálne v rámci etiky sexuálneho života.

Najviac odporúčaní sa téme venovať je v prierezovom predmete

**Výchova k manželstvu a rodičovstvu v edukačnom procese**<sup>17</sup>, kde sa v časti sexuálna etika rozoberá aj homosexualita.

V metodike **Výchova k manželstvu, rodičovstvu a etike intímnych vzťahov – základné východiská** autorka uvádza napríklad:

V obsahu výchovy k manželstvu, rodičovstvu a etike intímnych vzťahov na 2. stupni ZŠ:

*„Sexualita, sexuálna orientácia.*

*Základné vymedzenie sexuality (podľa WHO) a normy v nej. Vymedzenie sexuality ako prirodzeného prejavu ľudského jedinca, ale aj ako prejavu kultúrnosti a kultivovanosti osobnosti človeka. Nebezpečenstvo citového*

15 Biológia. Gymnázium so štvorročným a päťročným programom. Štátny pedagogický ústav, 12 s. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/data/att/7942.pdf>

16 Etická výchova. Gymnázium so štvorročným a päťročným programom. Štátny pedagogický ústav. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/7941.pdf>

17 Molčanová A., Verbovská, J.: Výchova k manželstvu a rodičovstvu v edukačnom procese. Metodicko – pedagogické centrum, Bratislava 2015. Dostupné na: [http://www.mpc-edu.sk/library/files/a\\_molcanova\\_j\\_verbovska\\_vychova\\_k\\_manzelstvu\\_a\\_rodicovstvu\\_v\\_eduk\\_procese.pdf](http://www.mpc-edu.sk/library/files/a_molcanova_j_verbovska_vychova_k_manzelstvu_a_rodicovstvu_v_eduk_procese.pdf)



otupenia pri odtrhnutí sexu od osobného vzťahu a zodpovednosti. Prvý sexuálny styk. Rôzne aspekty a funkcie sexuality. Hľadanie autentickej sexuálnej a rodovej identity. Sexuálna orientácia, homosexualita, homofóbia, coming-out. Rôznosť prístupov k homosexualite.“ (s. 46)

„Láska je cit, ktorý vzniká medzi ľuďmi opačného pohlavia; rovnako pekný vzťah môže vzniknúť medzi dvoma mužmi či ženami a voláme ho homosexuálny vzťah.“

„Sexuálne menšiny žijú vo všetkých spoločnostiach; homosexualita sa často stáva politickou (ťažké presadzovanie legislatívy o registrovanom partnerstve) alebo náboženskou témou (v niektorých moslimských krajinách sa homosexualita kriminalizuje a trestá smrťou), v civilizovaných krajinách majú homosexuálne orientovaní muži a ženy rovnaké práva i povinnosti atď.“

# Pojmy

Prečo používať pojmy sexuálna orientácia a rodová identita v školskom prostredí?  
Prečo používať správne pojmy?

Účelom tejto časti je objasniť pojmy bežne spájané so sexuálnou orientáciou a rodovou identitou. Ide o jeden spôsob rozvinutia nových zručností a sebaistoty v ich používaní. Správna terminológia chráni integritu všetkých zainteresovaných. Ak chýbajú správne informácie, negatívne stereotypy o ľuďoch sa stanú definitívnou perspektívou.

Aj váš stupeň komfortu ako učiteľov a učiteľiek, keď o týchto pojmoch hovoríte, môže byť zlepšený správnymi informáciami, spojený s morálnymi rámcami a hodnotami osoby. Takisto je ich užitočné ovládať v súvislosti s tým, keď máte reagovať na nadávky typu *b\*zerant*.

Je tiež veľmi dôležité rešpektovať túžbu ľudí po želanej sebaidentifikácii. Napríklad, nie vždy možno predpokladať rodovú identitu osoby na základe jej vzhľadu. Preto treba napríklad vedieť, že najlepšie je opýtať sa, ako sa daná osoba identifikuje a aké zámeno pri oslovení preferuje používať (trans osoby).

Nižšie uvádzané pojmy sú spracované na základe ich zadefinovania v medzinárodných dokumentoch a v odbornej literatúre.<sup>18</sup>

---

18 Spracované podľa:  
Americká psychologická asociácia. Definícia termínov: Rod, pohlavie, rodová identita, sexuálna orientácia. Dostupné na: <http://www.apa.org/pi/lgbt/resources/sexuality-definitions.pdf>

## Sexuálna orientácia

Sexuálna orientácia, ktorá zahŕňa heterosexuálnu, bisexuálnu a homosexuálnu, je hlbokou súčasťou identity každej ľudskej bytosti. Na základe mnohých výskumov sa považuje za nemennú, stabilnú a v súlade s vnútorným pociťovaním. Nemožno ju vedome ovplyvniť, alebo vyliečiť. Ide o schopnosť každého človeka hlbokej citovej, láskyplnej, fyzickej a sexuálnej príťažlivosti k osobám opačného rodu/pohlavia (heterosexuálna), alebo k osobám rovnakého rodu/pohlavia (homosexuálna, gej, alebo lesba), alebo k obojom rodom/pohlaviam (bisexualita). Zároveň sa týka aj schopnosti mať s nimi intímne a sexuálne vzťahy.

**Príklad:** Jednoducho povedané, sexuálna orientácia je prepojená na intímne osobné vzťahy, ktoré ľudskej bytosti tvoria s inými s cieľom naplniť svoje hlboké potreby lásky, blízkosti a intimity.

Tieto väzby sprevádza fyzická príťažlivosť medzi partnermi a partnerkami, zdieľané ciele a hodnoty, vzájomná podpora a pokračujúci záväzok.

Keď chalana priťahuje chalana, ide o homosexuálnu

---

Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv SR. Príloha č. 8 LGBTI. Vláda SR, 2015. Dostupné na: <http://www.radavladylp.gov.sk/celostatna-strategia-ochrany-a-podpory-ludskych-prav-v-sr/>

Jogjakartské princípy. Úrad vlády SR, 2006. Dostupné na: [http://www.eeagrants.sk/data/att/1829\\_subor.pdf](http://www.eeagrants.sk/data/att/1829_subor.pdf)

Ľudia v mašinérii konvencií, práva a medicína: Prepis rodu na Slovensku.

Nadácia otvorenej spoločnosti, Bratislava 2013. V tlači.

Smitková, H. Kuruc, A: Odporúčania a podnety pre psychológov a psychologičky, ktorí pracujú s lesbickými/gejskými/bisexuálnymi/transrodovými (LGBT) klientmi a klientkami. Iniciatíva Inakosť, Bratislava 2012. Dostupné na: [http://www.homofobia.sk/uploaded/PP\\_Prirucka\\_1\\_72dpi.pdf](http://www.homofobia.sk/uploaded/PP_Prirucka_1_72dpi.pdf)

orientáciu.

Keď dievča priťahuje chalan, ide o heterosexuálnu orientáciu.

Keď sa niekomu páčia chalani aj dievčatá, ide o bisexuálnu orientáciu.

## Rodová identita

Rodová identita sa vzťahuje na hlboko pociťovanú schopnosť každého človeka vnútorne a individuálne prežívať rod, ktorý môže, ale nemusí zodpovedať biologickému pohlaviu, s ktorým sa človek narodil, resp. rodu, ktorý mu bol pripísaný pri narodení. Sem patrí aj osobné vnímanie svojho tela.

**Príklad:** Predstavuje to, kým sa cítíme byť, či dievčaťom alebo chlapcom, alebo niekde medzi nimi, bez ohľadu na biologické pohlavie získané pri narodení. V rodnom liste má osoba uvedené biologické pohlavie, že je muž, ale vnútorne sa cíti a oblieka sa tak, ako je v našej kultúre bežné a prevažujúce pre ženy.

### Rodová identita verus sexuálna orientácia

Bežnou chybou je, že ľudia zamieňajú rodovú identitu za sexuálnu orientáciu. Rodová identita sa týka toho, čo ľudia cítia vo svojom vnútri, kým sú (či ste muž, žena alebo niekto neurčitý, nejasný), zatiaľ čo sexuálna orientácia je o tom, kto ľudí priťahuje (muži, ženy alebo obe pohlavia).

## Lesba

Lesba je žena/dievča, ktorú dlhodobo emocionálne,

mentálne, fyzicky, psychologicky a sexuálne priťahujú iné ženy, a ktorá vytvára a udržiava svoje primárne milujúce a sexuálne vzťahy s inými ženami.

**Príklad:** Cítim sa byť žena a priťahujú ma ženy, som lesba, označujem sa tak. Na toto pomenovanie mal vplyv antickéj kultúry a poetky Sapfó, ktorú priťahovali ženy a žila na gréckom ostrove Lesbos.

## Gej<sup>19</sup>

Gej je muž/chlapec, ktorého dlhodobou emocionálne, mentálne, fyzicky, psychologicky a sexuálne priťahujú iní muži, a ktorý vytvára a udržiava svoje primárne milujúce a sexuálne vzťahy s inými mužmi.

**Príklad:** Cítim sa byť muž a priťahujú ma muži, som gej a označujem sa tak. Anglický termín „gay“ sa začal používať na označenie homosexuálnych mužov v polovici 20. storočia. Pôvodne sa tento termín používal vo význame „radostný“, „bezstarostný“, ale aj „okázalý“. V súčasnosti označuje mužov, ktorí sa páčia mužom, v americkej kultúre sa však zvykne používať na označenie gejev aj lesbičiek, prípadne celej komunity.

### Situácia, ktorá môže v škole nastať.

#### Ako budete reagovať?

Študent v triede sa vás opýta: „*Kamarát môjho brata ho nazval b\*zerant. Čo to znamená?*“

---

19 Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra Slovenskej akadémie vied odporučil z angličtiny prevzaté slovo „gay“ písať v podobe „gej“ a príslušné prídavné meno v podobe „gejský“. Urobil tak na základe zdôvodnenia občianskeho aktivistu Ivana Požgaia (1968-2006).

Odpoveď učiteľky/učiteľa: „Zdá sa, že to slovo použil preto, aby tvojho brata urazil. Niekedy sa slovo používa ako urážka gejou, teda mužov, ktorých priťahujú muži a niekedy ju používajú vtedy, keď je niekto nahnevaný, alebo sa chce robiť dôležitý. V mnohých prípadoch, keď ľudia používajú toto slovo, ani nevedia, či osoba, ktorej to hovoria je v skutočnosti gej. Je to slovo, ktoré by nemalo byť používané, lebo môže zraniť niekoho city.“

### Heterosexuálny človek

Heterosexuálny človek je osoba, ktorú emocionálne, fyzicky a sexuálne priťahujú osoby opačného pohlavia, a ktorý vytvára a udržiava svoje primárne milujúce a sexuálne vzťahy s opačným pohlavím.

**Príklad:** Som heterosexuálny muž, označujem sa tak, priťahujú ma ženy. Hoci väčšina ľudí má heterosexuálnu orientáciu, neznamená to, že by mala byť nadradená iným sexuálnym orientáciami. Je len prevažujúca.

### Bisexuálny človek

Bisexuálny človek je osoba, ktorú emocionálne, fyzicky a sexuálne priťahujú muži aj ženy.

**Príklad:** Priťahujú ma aj ženy aj muži, som bisexuál, označujem sa tak. To neznamená, že s nimi udržiavajú vzťahy naraz, ale že v určitom období môžu mať vzťah s mužom a v ďalšom období môžu mať vzťah so ženou.

## Transrodoví ľudia (trans ľudia)

Ide o ľudí, ktorých rodová identita sa nezhoduje s rodom, ktorý im bol pripísaný pri narodení (alebo s biologickým pohlavím, ktoré získali pri narodení), ako aj tých ľudí, ktorí si želajú svoju rodovú identitu prejavovať rozdielne od rodu, ktorý im bol pripísaný pri narodení.

Zahŕňa tých ľudí, ktorí cítia, preferujú, alebo si vyberajú oblečenie, doplnky, kozmetiku, alebo úpravy tela, teda prezentujú seba odlišne od očakávaní spojených s rodovou rolou, ktorá im bola pripísaná pri narodení.

**Príklad:** Napríklad, osoba mohla byť vychovávaná ako chlapec, ale teraz celkovo vníma seba ako dievča/ženu, ide o trans ženu. Tohto človeka takto označujeme na základe jeho preferovaného rodu (teda ženského), nie na základe dokladov totožnosti, kvôli ktorým by ho iné osoby mohli považovať za muža. Alebo osoba sa narodila, bola vychovávaná ako dievča, ale cíti sa po všetkých stránkach ako chlapec, ide o trans muža. Tohto človeka takto označujeme na základe jeho preferovaného rodu (teda mužského), nie na základe dokladov totožnosti, kvôli ktorým by ho iné osoby mohli považovať za ženu.

## Intersexuálni ľudia

Sú to ľudia narodení s pohlavnými znakmi oboch pohlaví, zvonku môžu vyzeráť ako chlapčenské alebo dievčenské, ale zároveň môžu mať z hľadiska pohlavia iné reprodukčné orgány vo vnútri tela, vrátane chromozómov, pohlavných žliaz a genitálií.<sup>20</sup>

---

20 Vonkajšie pohlavné orgány, ktoré nemôžu byť ľahko klasifikované

**Príklad:** Tento pojem uprednostňujú ľudia, ktorí sa narodili s mužskými aj ženskými pohlavnými charakteristikami. 1 z 1500 narodených detí sa rodí s genitáliami, ktoré nemožno jasne klasifikovať ako mužské, alebo ženské. Najčastejšie sa táto neurčitost týka vonkajších alebo vnútorných genitálií. Ak sa týka vonkajších, lekári často odporúčajú rodičom operačné zmeny (a teda aj doživotnú hormonálnu terapiu) a výchovu v súlade s vytvorenými pohlavnými orgánmi. Táto nemusí byť v súlade s rodovou identitou dieťaťa, s čím môžu mať títo ľudia v neskoršom živote problémy.

## LGBTI skratka

Používa sa ako zaužívaná skratka, strešný pojem na opísanie tých, ktorí sa identifikujú ako lesby, gejovia, bisexuálni, transrodoví a intersexuálni ľudia, čiže pre komunitu lesbiem, gejov, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych ľudí.

**Príklad:** Označenie LGBTI sa používa tiež na sebaurčujúce označenie skupiny ľudí s inou ako väčšinovou sexuálnou orientáciou a rodovou identitou, a to v oblasti politiky a ľudských práv.

Treba brať do úvahy tiež to, že záležitosti ľudských práv, ako aj problémy, ktoré ovplyvňujú LGBTI ľudí sa vý-

---

ako mužské, alebo ženské; nekompletné, alebo nedostatočne vyvinuté vnútorné reprodukčné orgány; nekonzistencia medzi externými genitáliami a vnútornými reprodukčnými orgánmi; abnormalita pohlavných chromozómov; abnormálny vývin varlát, alebo vaječníkov; nadpriemerná, alebo podpriemerná reprodukcia pohlavných hormónov; neschopnosť tela reagovať normálne na pohlavné hormóny. American Psychological Association. Answers to Your Questions About Individuals With Intersex Conditions. 2006. Dostupné na: <http://www.apa.org/topics/lgbt/intersex.aspx>



znamne odlišujú pre každú skupinu, napriek vzájomne prepojeným príčinám ich diskriminácie, a preto vyžadujú tiež špecifické prístupy.

Skratka sa používa v strategických dokumentoch o ľudských právach, ako napr. Výbor pre ľudské práva LGBTI ľudí.

### **Používanie pojmu homosexuál a lesba/gej**

Mnohí novinári a novinárky vo svojich článkoch stále používajú zastaraný termín „homosexuál“. Homosexuál je termín, ktorý bol najčastejšie používaný externou mocou/autoritami (doktori, polícia, médiá, novinári) vo vzťahu k ľuďom s homosexuálnou orientáciou. V súčasnosti je LGBTI komunitou odmietaný, pretože má medicínske konotácie a spája týchto ľudí výlučne so sexualitou. Korektné a preferované pojmy sú lesba a gej. Pojem „homosexuáli“ sa často používa aj ako všeobecný pojem, hoci zjavne vylučuje lesby a bisexuálnych ľudí.

## Ako reagovať, keď niekto v triede nadáva niekomu homosexuál, alebo buzerant<sup>21</sup>?

**Stopnite to.** Povedzte, že nepoužívame slová, ktoré urážajú a ubližujú.

**Vzdelávajte.** Vysvetlite význam slova „gej“. Ak tým myslia niečo zlé, alebo hlúpe, diskutujte o tom a vysvetľujte, prečo je to zraňujúce, nerešpektujúce iných študentov a študentky. V rámci prípravy hodiny o predsudkoch zaradte aj túto tému.

**Buďte proaktívny.** Vytvorte prostredie rešpektujúce všetkých v skupine, zahrňte ich do tvorby pravidiel skupiny, školy.

**Neignorujte to.** Ignorovanie nadávok a ubližujúceho správania vedie k tomu, že takéto správanie pokračuje a môže sa ešte zhoršiť. Ak ostatní študenti a študentkyvidia, že nič nerobíte, dostanú správu, že na tom nie je nič zlé. Šikana sama nezmizne. Dajte najavo, že výrazy „b\*zerant“ a „teploš“ sú ponižujúce a urážlivé a dokážu veľmi zraniť. Vysvetlite im, že ich často používame vtedy, keď sa hneváme a chceme niekoho zosmiešniť.

---

21 Best Practices Creating an LGBT-inclusive School Climate. A Teaching Tolerance Guide for School Leaders. Dostupné na: <http://www.tolerance.org/lgbt-best-practices>

## Fakty a mýty

Pomôžte deťom a mládeži rozlíšiť správne informácie od mýtov a predsudkov o homosexuálnej orientácii, transrodovej identite a LGBTI ľuďoch.

Vysvetlite im, že na tom, že má človek homosexuálnu orientáciu, alebo že je transrodový človek nie je nič zlé, nijak to neublíži im samým, ani druhým ľuďom, ani spoločnosti. Zdôraznite, že práve mýty a predsudky vedú k diskriminácii a zlému zaobchádzaniu s LGBTI ľuďmi a že poškodzujú ich kvalitu života.

## Mýtus

Nie je prirodzené byť homosexuálom. Je to choroba. Je to „porucha osobnosti“.

### Správne informácie<sup>22</sup>

Niekoľko dekád výskumu a klinických overení viedlo všetky relevantné medicínske, psychologické a psychiatrické organizácie ku konštatovaniu, že homosexuálna príťažlivosť, správanie a orientácia sú normálne a pozitívne formy ľudského prežívania, nejde o mentálnu ani vývinovú poruchu. Definitívne bola homosexuálna orientácia vylúčená zo zoznamu chorôb Svetovej zdravotníckej organizácie v roku 1991. Homosexuálna orientácia sa vyskytuje všade v prírode.

**Príklad:** Citát z novinového článku:

*„V hre sú totiž gény, hormóny, procesy v mozgu aj vývoj plodu v maternici. Až táto koláž má vplyv na to, aké pohlavie sa nám raz naozaj bude páčiť. Slávna štúdia v magazíne *Proceedings of the Royal Society B* z roku 2004 napríklad naznačuje, že homosexualita má čosi spoločné s chromozómom X. Zrejme je dedičná, a to po matkinej línii. Iné výskumy zase ukázali, že pravdepodobne súvisí s dvomi génmi, aspoň jeden je na chromozóme X. A ďalší zase to, že homosexualita u mužov funguje inak ako u žien. To ukázali testy s feromónmi a sledovaním mozgu. Medzi niektorými druhmi vtákov zase pomáha homosexualita vytvárať čosi, čo by sme mohli nazvať alianciami, zlepšuje prístup k zdrojom a vlastne rovnako ako v prípade*

---

22 American Psychological Association. Answers to Your Questions About Individuals With Intersex Conditions. 2006. Dostupné na: <http://www.apa.org/topics/lgbt/intersex.aspx>

*ludoopov udržuje skupinu pevnejšou. A medzi ďalšími je zase dominantným modelom správania, kde homosexuálnych býva až tretina samíc a dve tretiny samcov.*<sup>23</sup>

---

23 <http://komentare.sme.sk/c/6383860/proti-prirode-homosexualita-moze-byt-uzitocna.html#ixzz3xX02p5ZC>

## Mýtus

V minulosti nebolo toľko homosexuálov. Čím viac sa o tom hovorí v médiách, tým viac rastie ich počet.

## Správne informácie

Počet lesieb, gejov či bisexuálnych ľudí v spoločnosti naprieč rôznymi kultúrami je konštantný.

**Príklad:** Napr. v Československu pred rokom 1961 bola homosexualita zákonne trestaná, a tak nebolo možné hovoriť o sebe otvorene ako o gejovi či lesbe. Mnohí boli nútení poprieť svoju skutočnú identitu, žili v heterosexuálnych vzťahoch, a z dôvodu rozšírených predsudkov sa ani nechceli identifikovať s vtedajším obrazom „zlého homosexuála“. V súčasnosti sa čoraz viac gejov a lesieb otvorene hlási k svojej sexuálnej orientácii, a tak to môže vyvolávať dojem nárastu počtu. V skutočnosti však ide o väčšie zviditeľňovanie, nie o nárast kvantity.

## Mýtus

LGBTI ľudia sa môžu vyliečiť zo svojej orientácie a/ alebo transrodovej identity.

### Správne informácie<sup>24</sup>

LGBTI ľudí nemožno liečiť, pretože so sexuálnou, emocionálnou a vzťahovou orientáciou a transrodovou identitou sa rodíme. Renomované psychologické a psychiatrické asociácie (napr. Americká psychologická asociácia, Americká psychiatrická asociácia, Americká poradenská asociácia, Kanadská poradenská asociácia a iné) označili tzv. konverzívne resp. reparatívne terapie, ktoré sa snažia meniť sexuálnu orientáciu a rodovú identitu za neetické a vyhlásili, že sa nemajú používať. Snaha zabrániť sexuálnej orientácii a/alebo transrodovej identite alebo ich potlačiť vedie nevyhnutne k poškodzovaniu dieťaťa a mladých ľudí, spôsobuje ich vnútorný zmätok alebo zníženu sebahodnotu. Mnoho z dospelých, ktorí absolvovali takéto násilné liečenie, zažíva problémy so svojím psychickým zdravím a kvôli týmto terapeutickým prístupom trpia veľkým množstvom tráum.

**Príklad:** Citát z prieskumu Iniciatívy Inakosť:

*„Tá psychologička, u ktorej som bol naposledy, je kresťansky zameraná, tiež som veriaci, ale nie som až tak nábožensky založený ako ona... Keď som sa jej zveril so svojou orientáciou, bola ochotná sa mi venovať iba, ak budeme pracovať na tom, že sa úplne vzdám tohto života a svojej orientácie*

---

24 American Psychological Association. Report of the APA Task Force on Gender Identity and Gender Variance. 2009. Dostupné na: <https://www.apa.org/pi/lgbt/resources/policy/gender-identity-report.pdf>

*a budem sa chcieť zmeniť, posielala ma do Medžugoria, že tam sa vyličím z tohto posadnutia... Ale ja sa toho nechcem vzdať, bolo mi veľmi smutno.*<sup>25</sup>



## Mýtus

Homosexualita je nemorálna.

## Správne informácie

Tento názor sa často vyskytuje v silno ortodoxnom náboženskom prostredí a odvodzuje svoje názory na homosexualitu z Biblie či iných náboženských textov. Spoločnosť a jej normy a hodnoty sa menia v čase a opierajú o vedecky overené poznatky. Navyše demokratická sekulárna spoločnosť sa vyznačuje tým, že rôzne etické systémy podrobuje kritike a neviaže svoje princípy fungovania na jednej viere či náboženstve. Ľudia sa so svojou sexuálnou orientáciou rodia, nemôžu ju meniť, ani si ju slobodne voliť.

## Mýtus

Uznanie rovnakopohlavných vzťahov ohrozuje tradičnú rodinu.

## Správne informácie

Rovnakopohlavné páry žiadajú o uznanie zo strany štátu z rovnakých dôvodov ako tradičné rodiny. Chcú byť chránené, vzájomne sa chrániť, starať sa o seba – v dobrom i zlom.

**Príklad:** V krajinách, kde došlo k uznaniu týchto párov, nezaznamenali žiadny negatívny vplyv na rodiny s heterosexuálnymi partnermi, naopak rodičia gejov a lesbičiek (napr. v Holandsku) vyjadrili spokojnosť s tým, že aj ich synovia a dcéry majú možnosť žiť dôstojne, vo vzájomnej láske a porozumení a že ich vďaka tomuto uznaniu zo strany štátu vnímajú ako plnohodnotný pár a rodinu.

Tzv. tradičné rodiny trápia skôr problémy ako nezamestnanosť, nízka kvalita služieb a zdravotnej starostlivosti, nízka podpora rodinných politík, ale to sú problémy, ktoré trápia všetky ostatné rodiny. Skutočné problémy a výzvy pre rodiny sú preto záležitosťou všetkých, nezávisle od sexuálnej orientácie partnerov a rodičov.

## Mýtus

Homosexuáli sú nebezpeční pre deti, nemali by ich učiť ani vychovávať.

## Správne informácie

Fakt, že sa tomuto mýtu venovala československá sexuológia už v 50. rokoch 20. storočia, je veľmi málo známy. V roku 1959 odborníci Kurt Freund a Václav Pinkava vo svojej štúdii vyvodili z výsledkov svojho výskumu, že mužská homosexualita nepredstavuje riziko pre mladistvých či deti. Aj táto štúdia prispela k odstrestneniu homosexuality v Československu v roku 1961.<sup>26</sup> Pri sexuálnom zneužívaní detí či mladistvých ide o zneužitie moci a kontroly dospelého, pričom sexuálna orientácia, heterosexuálna či homosexuálna nehrá pri tom žiadnu úlohu. Aj dnes sa však mnohí učitelia či pracovníci s mládežou boja prihlásiť k svojej sexuálnej orientácii, obávajú sa nepríjemných reakcií, tlaku rodičov či prepustenia.

**Príklad:** *„Zatiaľ čo v homosexuálnych vzťahoch ide o rovnocenný vzťah, do ktorého obaja partneri vstupujú dobrovoľne a z lásky, v prípade pedofílie ide o jednoznačnú nerovnováhu moci dospelého nad dieťaťom, a tým aj k zneužitiu tejto moci zo strany dospelého, čo je trestný čin. Sexuálna orientácia človeka v prípadoch zneužívania detí nehrá žiadnu úlohu.*

*Treba však dodať, že drvivá väčšina zneužití je heterosexuálneho charakteru, t.j. zneužívateľom býva muž a obeťou zneužitia dievča. Navyše v prípadoch zneužití chlapcov dospe-*

---

26 Seidl, Jan a kolektív: Od žaláre k oltáři. Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti. Host, Brno 2012, s. 291. O celom kontexte vplyvu československej sexuológie na odstrestnenie homosexuality v rovnakej publikácii na stranách 286-295.

*lým mužom často páchatel' inak žije v heterosexuálnom vzta-  
hu.*<sup>27</sup>

---

27 Ondrisová, Sylvia (ed.): Neviditeľná menšina. Čo (ne)vieme o sexuálnej orientácii. Nadácia Občan a demokracia, Bratislava 2002, s. 126-134. Dostupné tu: <http://odz.sk/neviditelna-mensina/>

## Mýtus

Je to moderné byť LGBTI človekom, ide o alternatívny životný štýl. LGBTI ľudia si to len vymýšľajú.

### Správne informácie<sup>28</sup>

Byť LGBTI človekom neprináša špecifické výhody, skôr nevýhody, ktoré vyplývajú z negatívnych predsudkov vo vzťahu k nim. Kvôli neprijatiu okolia môžu mať možné zdravotné a psychické problémy, môže to viesť k depresii, naučenej bezmocnosti alebo k sebađeštruktívnemu správaniu. Môžu byť terčom fyzických útokov, nadávok a posmeškov. V niektorých krajinách dostávajú LGBTI ľudia trest smrti. Pre transrodových ľudí znamená potláčanie svojej rodovej identity nežitie svojho života v súlade so svojim vnútorným prežívaním. Prečo by niekto dobrovoľne žil takýto život, ktorý mu skôr prináša nadávky, zosmiešňovanie a ubližovanie?

**Príklad:**<sup>29</sup> Výňatok z novín:

*„Radikálni prívrženci teroristickej organizácie ISIS zavesili na internet nové video, ktoré je opäť dôkazom nehumánnych praktík proti tým, ktorí sa odmietnu podriať pravidlám šárie (islamského práva). Obrázky ukazujú, ako v irackom meste Ninive maskovaní teroristi vlečú na strechu dvoch mužov. Oči rukojemníkov previazali šatkou a ich ruky spúťali. Džihádisti vystrašených mužov nútia, aby vyliezli na strechu domu. Dole pritom stoja stovky ľudí a pozerajú sa na krutú*

---

28 Vaccaro, A., August, G., Kennedy S. M.: Safe spaces. Making schools and communities welcoming to LGBT youth. Praeger, 2012.

29 <http://www.pluska.sk/spravy/zo-zahranicia/krute-popravy-islamskom-state-nemaju-branic-gayov-hadzu-zo-striech.html>

*popravu. Radikáli potom mužov donútia skočiť zo závratnej výšky rovno do náručia smrti iba preto, že sú gayovia.*

*V Kongu a Saudskej Arábii je za homosexualitu trest smrti.“*

## Mýtus

Homosexuálna orientácia a/alebo transrodová identita je spôsobená zlou výchovou.

## Správne informácie<sup>30</sup>

Mnoho LGBT ľudí pochádza z rodín, kde majú rodičia medzi sebou kvalitné vzťahy, a to aj vo vzťahu k deťom. LGBT ľudia pochádzajú zo všetkých typov rodín. Napríklad, aj keď sa matky mnohých LGBT ľudí môžu zdať ochranárske, môže to byť práve tým, že vnímajú, že ich dieťa je gej alebo lesba, a majú oň strach. Je veľmi pravdepodobné, že sexuálna orientácia a rodová identita sú dané a rodičia môžu na túto skutočnosť len reagovať, a nie ju vytvárať svojím prístupom a výchovou. Problémy sú v mnohých rodinách a nie všetky deti sú LGBT.

---

30 Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv SR. Príloha č. 8 LGBTI. Vláda SR, 2015. Dostupné na: <http://www.radavladylp.gov.sk/celostatna-strategia-ochrany-a-podpory-ludskych-prav-v-sr/>

## Mýtus

Homosexuáli požadujú špeciálne práva.

### Správne informácie<sup>31</sup>

Sexuálna orientácia a rodová identita sú neoddeliteľnou súčasťou dôstojnosti a ľudskosti každého človeka a nesmú byť dôvodom diskriminácie ani zneužívania. LGBTI ľudia majú rovnaké ľudské práva ako všetci ostatní ľudia, vrátane práva na to, aby pri uplatňovaní týchto práv neboli diskriminovaní a diskriminované. Práva LGBTI ľudí sú už chránené existujúcimi medzinárodnými záväzkami SR, čím sa zabezpečuje široký rozsah ich uplatnenia. Nejde teda o vytváranie nových ľudských práv alebo vytváranie nejakých nadštandardných práv, ale o to, že univerzálne ľudské práva sa nespochybniteľne vzťahujú aj na LGBTI ľudí a ich špecifické životné situácie. Napríklad ľudské právo na súkromný život patrí všetkým.

**Príklad:** Z rozhodnutia Európskeho súdu pre ľudské práva (ESLP):

*„Počas posledných dvoch desaťročí ESLP prijal rozhodnutia vo viacerých otázkach práv LGBTI ľudí a prijal rozhodnutia na riešenie problémov súvisiacich s homofóbiou a transfóbiou. Homosexualita nie je pokladaná za trestný čin ani v jednej z krajín Európy a povedomie o situácii gejov, lesbiab, bisexuálnych, transsexuálnych a intersexuálnych ľudí sa rozširuje a demýtizuje. ESLP aplikuje Článok 14 Dohovoru v prípadoch diskriminácie aj na základe sexuálnej orientácie a*

---

31 Smitková, H., Kuruc, A.: Odporúčania a podnety pre psychologov a psychologičky, ktorí pracujú s lesbickými /gejskými/bisexuálnymi /transrodovými (LGBT) klientmi a klientkami. Iniciatíva Inakosť, Bratislava 2012. Dostupné na: [http://www.homofobia.sk/uploaded/PP\\_Prirucka\\_1\\_72dpi.pdf](http://www.homofobia.sk/uploaded/PP_Prirucka_1_72dpi.pdf)



*rodovej identity. Súdny dvor uznal vo svojich rozhodnutiach, že právo na rešpektovanie rodinného života podľa Článku 8 Dohovoru sa vzťahuje aj na páry rovnakého pohlavia. Tým sa otvárajú nové možnosti pre uznanie plného užívania ľudských práv rodín LGBT ľudí, vrátane detí.“<sup>32</sup>*

---

32 Výročná správa 2012, Európsky súd pre ľudské práva. Štrasburg 2013, s. 48.

## Mýtus

Trans ľudia sú v skutočnosti gejovia, alebo lesby.

## Správne informácie

Rodová identita a sexuálna orientácia sú dve odlišné záležitosti. Je rozšírený názor, že transrodový človek je automaticky gej alebo lesba. Ako každý iný človek, aj transrodový človek môže byť buď gej, lesba, bisexuálny alebo heterosexuálny človek.

**Príklad:**<sup>33</sup> Výňatok z novín:

*„Christián má partnerku. Ako sa zmieril s tým, že už nemôže mať deti? „Keďže som bol nútený ísť na zákrok, uzavrel som to a nepátram v sebe až tolko, či by som chcel byť tehotný, vynosiť dieťa a porodiť ho.“*

*V Česku má kamaráta, ktorý ešte pred operáciou porodil tri deti.“*

---

33 <http://domov.sme.sk/c/6942627/mladik-dosiabol-ze-uz-nie-je-zenou.html#ixzz3xX70gqV5>

## Mýtus

Intersexualita je extrémne zriedkavá.

### Správne informácie<sup>34</sup>

Podľa Intersex spoločnosti v Severnej Amerike sa 1 z 2000 detí rodí s nejednoznačnými pohlavnými znakmi. 1% narodených detí prejavuje určité prvky pohlavnej nejednoznačnosti. Medzi 0,1 – 0,2% ide o nejednoznačnosť v takej miere, že sa stávajú subjektom medicínskeho pozorovania príp. chirurgického zásahu. Intersexualita je bežnejšia ako niektoré iné genetické varianty.

**Príklad:**<sup>35</sup> Výňatok z novín:

*„Každý rok sa v Nemecku narodí odhadom 80 až 120 „intersexuálnych“ detí. Ich hormóny fungujú inak ako u väčšiny ľudí a môžu mať mužské či ženské pohlavné orgány, alebo kombináciu oboch. V spoločnosti, kde sa veľa vecí odvíja od pevného rozlíšenia medzi oboma pohlaviami, vyvoláva neistota v tomto ohľade veľa zmätkov medzi rodičmi, lekármi aj úradmi.*

*Dvoma hlavnými otázkami je, či by malo byť zavedené „tretie pohlavie“, a či by sa mali vykonávať operácie meniace intersexuálov v muža alebo ženu; ak áno, potom v akom veku a za akých podmienok. V minulosti boli intersexuálne deti operované počas prvého roka života s predpokladom, že včasné vymedzenie ich mužského alebo ženského pohlavia predíde budúcim traumám. V tejto praktike sa stále pokračuje.“*

---

34 <http://en.wikipedia.org/wiki/Intersex>

35 <http://www.topky.sk/cl/13/1302289/Nemci-riesia-podivny-problem--Je-Diana-chlapec--dievca-alebo--mutant-->

## Mýtus

Bisexuálni ľudia si nevedia vybrať, nevedia sa rozhodnúť.

## Správne informácie<sup>36</sup>

Bisexuálna orientácia patrí medzi vedecky akceptované normálne formy ľudského prežívania. Bisexuálne orientovaní ľudia sa vedia rozhodnúť. Neznamená to, že žijú s mužom aj so ženou naraz, ale emocionálne a sexuálne ich priťahujú aj muži aj ženy v rôznej miere. Podľa výskumov udržiavajú monogamné vzťahy, tak ako heterosexuálne a homosexuálne orientovaní ľudia.

**Príklad:** Známa herečka Angeline Jolie je bisexuálka. Žije v manželstve s Bradom Pittom a spolu vychovávajú deti. Jej sexuálna orientácia hovorí o tom, kto je pre ňu teoreticky prítiažlivý (niektorí muži a niektoré ženy). Neznamená to, že žije zároveň vo vzťahu so ženou, iba fakt, že teoreticky mohla v živote stretnúť a zamilovať sa do inej spriaznenej duše - ženy, s ktorou by žila a vychovávala deti.

## Mýtus

AIDS je choroba homosexuálov.

## Správne informácie

Tento mýtus sa s témou homosexuality vlečie od 80. rokov, kedy sa na amerických klinikách objavili muži – geovia so zvláštnymi znamienkami na tele. Trvalo ďalšie roky, kedy sa tejto chorobe začala venovať náležitá zdravotnícka a vedecká pozornosť. Boli to práve aktivisti za práva komunity gejov, ktorí bili na poplach a upozorňovali na fakt, že sa nikto nemôže cítiť bez rizika, pretože choroba nesúvisí so sexuálnou orientáciou. Tento názor niekde ešte stále pretrváva a vytvára dojem, že choroba si vyberá výlučne gejov, ktorí si navyše za ňu môžu sami. V riziku je však každý človek, ktorý vedie nechránený pohlavný styk, či vnútrožilný užívateľ drog (spoločné používanie ihiel a striekačiek).

**Príklad:**<sup>37</sup> Prvý prípad HIV na Slovensku diagnostikovali v roku 1985. „Vzorku vyšetrovali asi na troch pracoviskách, následne sa poslala do Francúzska, kde sa infekcia HIV potvrdila,“ vysvetľuje doktorka Danica Staneková z Národného referenčného centra pre prevenciu HIV/AIDS.

„Nie je to choroba tých, čo robia niečo zlé. Keďže sa prenáša sexuálnym stykom, v riziku je prakticky každý zalúbený človek,“ pripomína Staneková. Verí, že istá stigmatizácia choroby je skôr problémom staršej generácie a že sa výmenou generácií bude tento pohľad meniť.

---

37 Viac tu: <http://kultura.sme.sk/c/20064844/aids-choroba-pre-kto-r-u-vas-mozu-stale-vydierat.html#ixzz3yMPzAoAZ>

# Výskumy o LGBTI ľuďoch

V rámci vzdelávania je vhodné využívať aj údaje, ktoré vychádzajú z prieskumov, ktoré sa týkajú života LGBTI ľudí a názorov spoločnosti na homosexuálnu orientáciu a transrodovú identitu. Tieto údaje sa dajú využiť na rôznych predmetoch, aj v rámci vzdelávania, ktoré sa týka eliminácie diskriminácie.

## Príklady niektorých zistení:

- Podľa prieskumu<sup>38</sup> Agentúry pre základné práva viac ako polovica (52 %) všetkých respondentov a respondentiek na Slovensku (priemer EÚ je 47 %) uviedla, že osobne zažila diskrimináciu alebo obťažovanie na základe sexuálnej orientácie v roku predchádzajúcom prieskumu.

- Počas štúdia pred 18. rokom veku uviedlo viac ako osem z desiatich (88 %)<sup>39</sup> všetkých respondentov a respondentiek na Slovensku v každej podskupine *LGBT*, že počuli alebo videli negatívne komentáre alebo správanie, pretože spolužiak/ spolužiačka boli považovaní za *LGBT*.

- Respondentov a respondentiek, ktorí „vždy“ alebo „často“ zatajovali alebo zastierali to, že sú *LGBT* počas svojho štúdia pred 18. rokom veku, bolo 58 %.

- Podľa výsledkov výskumu zameraného na pravicový extrémizmus a mládež na Slovensku, by mladým ľuďom na školách najviac vadila iná sexuálna orientácia. Spolužiakov a spolužiačky inej sexuálnej orientácie by prijalo len 47,5 % respondentov, obeťami v tejto oblasti bolo 52,6 % responden-

---

38 EU LGBT survey results at glance. FRA, 2013. Dostupné na: [http://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance\\_en.pdf](http://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance_en.pdf)

39 Tamže. Pozri pozn. č. 4.

tov a respondentiek, svedkami 49,5 %<sup>40</sup>.

- V rámci prieskumu Eurobarometra z októbra 2015, až 58% Slovákov a Sloveniek nesúhlasilo s tvrdením, že „na sexuálnom vzťahu dvoch osôb rovnakého pohlavia nie je nič zlé.“<sup>41</sup>

- Čo sa týka konkrétnych osobných/psychických problémov, takmer polovica respondentov/respondentiek v prieskume Iniciatívy Inakosť uviedla, že v súvislosti s uvedením, prezentovaním svojej *LGBT* identity sa cítila smutní. Ďalej, pomerne často uvádzali, že cítia strach (40 %) a úzkosť (35 %). 28 % respondentov/respondentiek uviedlo, že často zažívali/zažívajú stres v spojení so svojou orientáciou a/alebo identitou.<sup>42</sup>

**V prípade, ak prezentujete poznatky z prieskumu, je dobré, ak si predtým overíte:**

- či ide o výskumnú agentúru s praxou
- či výskum zohľadňuje tému ľudských práv
- aká je použitá metodológia
- aká je vzorka, do akej miery je reprezentatívna, aká je metóda zberu
- či výskumnú štúdiu napísali relevantní odborníci a odborničky z praxe
- či bola uverejnená v karentovanom časopise
- aké sú referencie na danú výskumnú štúdiu, od

---

40 Ondrejkovič, P., Smolík, J.: Pravicový extrémizmus a mládež na Slovensku. Brno 2013. Dostupné na: <http://www.fsvucm.sk/files/doc/Ekniznica/2013-extremizmus.pdf>

41 Zdroj: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetail/instruments/SPECIAL/surveyKy/2077>

42 Smitková, H., Kuruc, A.: Odporúčania a podnety pre psychologov a psychologičky, ktorí pracujú s lesbickými /gejskými/bisexuálnymi /transrodovými (LGBT) klientmi a klientkami. Iniciatíva Inakosť, Bratislava 2012. Dostupné na: [http://www.homofobia.sk/uploaded/PP\\_Prirucka\\_1\\_72dpi.pdf](http://www.homofobia.sk/uploaded/PP_Prirucka_1_72dpi.pdf)

borné referencie, informácie v iných článkoch  
- treba vedieť tiež, kde sú limity prieskumu resp. vý-  
skumu a podľa toho interpretovať výsledky

### Príklady zdrojov relevantných prieskumov:

#### Európske prieskumy

EU LGBT prieskum - výsledky. FRA, 2013.

Dostupné na: [http://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance\\_en.pdf](http://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance_en.pdf)

Európska komisia. Diskriminácia v EÚ v roku 2015.

Special Eurobarometer 393, Európska komisia, 2015.

Dostupné na: <http://ec.europa.eu/COMMFrontOffice/PublicOpinion/index.cfm/Survey/getSurveyDetailinstruments/SPECIAL/surveyKy/2077>

Byť trans v Európskej únii. Agentúra pre základné práva. 2014.

Dostupné na: <http://fra.europa.eu/DVS/DVT/lgbt.php>

Európsky sociálny prieskum. 2013.

Dostupné na: [http://www.europeansocialsurvey.org/index.php?option=com\\_docman&task=doc\\_download&gid=966&Itemid=80](http://www.europeansocialsurvey.org/index.php?option=com_docman&task=doc_download&gid=966&Itemid=80)

#### Národné prieskumy

Smitková, H. – Kuruc, A.: Odporúčania a podnety pre psychológov a psychologičky, ktorí pracujú s lesbickými/gejskými/bisexuálnymi/transrodovými (LGBT) klientmi a klientkami. Iniciatíva Inakosť, Bratislava 2012.

Dostupné na: [http://www.homofobia.sk/uploaded/PP\\_Prirucka\\_1\\_72dpi.pdf](http://www.homofobia.sk/uploaded/PP_Prirucka_1_72dpi.pdf)

Výsledky prieskumu Iniciatívy Inakosť o podpore registrovaných partnerstiev, 2012.

Dostupné na: <http://www.inakost.sk/index.php?pa->



*ge=clanok\_detail&id=279&idp=&ids=*

# Aktivity a pracovné listy

## Skupinová dohoda<sup>43</sup>

**Ciel:** Vytvorenie podmienok pre rozoberanie problematiky sexuálnej orientácie a rodovej identity s mladými ľuďmi. Zapojenie mladých ľudí do vytvorenia ich vlastnej skupinovej dohody, môže byť pozitívne v dvoch smeroch:

- Skupinová dohoda môže stanoviť základné pravidlá, ktoré vytvoria bezpečné prostredie pre mladých ľudí tak, aby participovali, zdieľali svoje vlastné postoje a bezpečne sa vyjadrovali k postojom druhých aj pri tejto téme.

- Byť zapojený do tvorby skupinovej dohody zvyšuje stupeň jej prijatia. To môže pomôcť mladým ľuďom zdieľať zodpovednosť za udržanie rešpektovaného a bezpečného správania v rámci skupiny.

**Trvanie:** približne 40 minút

**Využitie:** Úvodná aktivita pre všetky vekové stupne, na rozohratie pred tým, ako začnú diskutovať o problematike. Skupinová dohoda hrá nezastupiteľnú úlohu pri bezpečnom prostredí, keď pracujete v skupine. Je to dôležité, keď rozoberáte citlivé témy ako sexuálna orientácia a rodová identita.

**Postup:** Vysvetlite skupine, že táto aktivita je o vytvorení bezpečnej atmosféry v rámci skupiny. Predstavte vlastné očakávania a očakávania iných v rámci skupiny. Požiadajte

---

43 Voice OUT Toolkit NISO project – Fighting homophobia through active citizenships and media education. 2012. Dostupné na internete: [http://www.nisoproject.eu/doc/nisodocs/niso\\_toolkit\\_final\\_en.pdf](http://www.nisoproject.eu/doc/nisodocs/niso_toolkit_final_en.pdf), s. 72-73.

mladých ľudí, aby strávili 10 minút diskusiou v pároch, ako by chceli, aby sa s nimi zaobchádzalo v skupine. Tiež ich požiadať, aby zväžili, ako by sa chceli cítiť v rámci skupiny. Potom spojte skupiny a diskutujte o tom, čo si rozprávali. Rozvite tieto myšlienky do dohody, ako bude skupina fungovať. Keď skupina dosiahne dohodu, napíšte ju na flipchart.

**Pracovný list:**

- Dôvernosť: čo je povedané v skupine, ostane v skupine
- Právo stop: každý a každá má právo povedať stop, keď nechce byť zahrnutý a zahrnutá do diskusie
- Zdôverenie: nehovorte skupine niečo, čo môže byť pre vás nepríjemné, alebo kvôli čomu sa budete cítiť nepríjemne v skupine
- Rešpekt: mali by sme rešpektovať právo ľudí na názor, ktorý nemusí byť taký istý ako náš

## Dokončovanie viet<sup>44</sup>

**Ciel:** Hlbšie pochopenie toho, ako sa ľudia cítia, keď sa hovorí o záležitostiach sexuálnej orientácie a rodovej identity. Každá osoba má rôzne myšlienky o LGBTI ľuďoch.

**Trvanie:** približne 30 minút (v závislosti od počtu viet na doplnenie)

**Využitie:** Dá sa využiť na rôznych vyučovacích hodinách ako napr. etická výchova, biológia, občianska výchova, slovenský jazyk a literatúra. Vhodné pre deti a mládež na druhom stupni základnej školy a na strednej škole. Vety na dokončenie možno prispôbiť veku.

### Postup:

1. Rozdajte pracovné zošity a požiadajte skupinu, aby doplnila niektoré vety. Môžu si vybrať, ktorú dokončia, čiže keď sa necítia príjemne dokončiť jednu, môžu si vybrať inú. Uistite ich v tom, že to nie je test, ale spôsob, ako získať ich názory o LGBTI ľuďoch, o sexuálnej orientácii a rodovej identite.

2. Začnite s prvou nedokončenou vetou a opýtajte sa, kto prečíta svoje doplnenie nahlas. Môžete povedať svoj názor, ale nevnučujte ho skupine. Opýtajte sa, či každý, kto doplnil túto vetu súhlasí, alebo sú rôzne názory.

3. Diskutujte takto niekoľko viet, ktoré uviedli rôzni študenti a študentky. Keď sú vety doplnené niektorým zo študentov, opýtajte sa, ako by ju iní doplnili. Zdôraznite, že každá osoba má právo na svoj názor. Ukončite cvičenie so záverom,

---

44 Voice OUT Toolkit NISO project – Fighting homophobia through active citizenships and media education. 2012. Dostupné na internete: [http://www.nisoproject.eu/doc/nisodocs/niso\\_toolkit\\_final\\_en.pdf](http://www.nisoproject.eu/doc/nisodocs/niso_toolkit_final_en.pdf), s. 60-61.

že ľudia môžu mať odlišné názory na LGBTI ľudí a je zaujímavé zdieľať tieto pohľady. Zároveň však existujú vedecké objektívne informácie o tejto problematike, ktoré by mal poznať každý a každá (viď. časť mýty a fakty). Na to je vhodné nadviazať ďalšiu prácu s pojmami.

**Pracovný list:** Príklady na doplnenie viet (vety možno upraviť podľa veku študentov a študentiek):

- Napíšte stručnú definíciu sexuálnej orientácie...
- Keď muž má make up, myslím si...
- Nemôžem rozoznať transrodových ľudí, lebo....
- Nieкто, kto má vzťah s gejom je...
- Ak 12 ročný chlapec/dievča povie, že je gej, lesba, transrodový, myslím si...
- HIV nie je choroba zapríčinená homosexuálmi, lebo...
- Keď si predstavím, že sa dve ženy bozkávajú, cítim...
- Keď si nieкто myslí, že som transsexuál, cítim sa...
- Deti, ktoré budú vychovávané dvoma osobami rovnakého pohlavia budú...
- Keď si predstavím, ako sa dotýkajú dvaja muži, cítim sa...
- Ak nieкто povie, že byť gejom je módne, poviem...
- Keď zistím, že môj učiteľ je gej/lesba/transrodová osoba, ja...
- Keď počujem „toto je tak teplé“, predstavujem si...
- Čo by som chcel vedieť o sexuálnej orientácii, rodovej identite je .....

## 4 rohy<sup>45</sup>

**Ciel:** Povzbudenie mládeže objasniť si a vyjadrovať svoje osobné postoje a hodnoty tak, aby sa cítili v pohode pri počúvaní a porozumení názorom, ktoré sú odlišné od ich vlastných názorov. Učiť skupinu formulovať názor s rešpektom.

**Trvanie:** približne 60 minút

**Využitie:** Vzdelávanie o hodnotách pozostáva zo 4 dôležitých krokov, ktoré pomáhajú mladým ľuďom:

- identifikovať svoje hodnoty,
- aby sa cítili schopní hovoriť o svojich pocitoch,
- správať sa spôsobom, ktorý je v súlade s ich hodnotami,
- rešpektovať hodnoty druhých.

Aplikovateľné hlavne na predmetoch etickej výchovy a občianskej výchovy. Vhodné pre deti a mládež na druhom stupni základnej školy a na strednej škole.

**Postup:** Keď mladí ľudia hovoria o svojich názoroch a počúvajú iné názory, môžu prežívať úzkosť a hľadajú podporu u facilitátora resp. učiteľa/učiteľky. Aktivita umožní mladým ľuďom identifikovať svoje hodnoty a podeliť sa o ne s rovesníkmi. Je to dôležitá aktivita, preto je možné na ňu vyhradiť aj viac času. Pred začiatkom pripomeňte skupinové pravidlá. Vytvorte štyri stanoviská: jedno súhlasím, druhé nie som si istý/istá, tretie nesúhlasím, štvrté nemám názor. Položte ich do rôznych rohov miestnosti. Vysvetlite skupine, že v tejto aktivite sa ich

---

45 Voice OUT Toolkit NISO project – Fighting homophobia through active citizenships and media education. 2012. Dostupné na internete: [http://www.nisoproject.eu/doc/nisodocs/niso\\_toolkit\\_final\\_en.pdf](http://www.nisoproject.eu/doc/nisodocs/niso_toolkit_final_en.pdf), s. 76-79.

budete pýtať na ich pocity vo vzťahu k určitým tvrdeniam. Ukážte a pomenujte im štyri rohy a vysvetlite im, že budete čítať niekoľko tvrdení. Každá osoba sa potom postaví do rohu, ktorý vyjadruje to, čo cíti pri danom tvrdení.

Povedzte, že sa budete pýtať, aby popísali svoje pocity o každom tvrdení. Zdôraznite, že nie je správna alebo nesprávna odpoveď, iba názory. Každý má právo vyjadriť svoj názor a nikto nebude znevažovaný za to, že má iný názor ako druhý. Tiež poukážte na to, že prechádzanie sa popri odpovedi, nie je to isté ako byť si neistý.

Na záver povedzte, že môžu zmeniť svoje stanovisko vo vzťahu k danému tvrdeniu kedykoľvek. Napríklad, niektorí mladí ľudia cítia, že nesúhlasia s nejakým tvrdením, ale zmenia názor, keď niekto iný povie dobrý argument pre súhlasné stanovisko. Na konci požiadajte, aby sa každý vrátil na miesto. Uzavrte aktivitu diskusiou.

Prezentované názory môžete doplniť poznatkami z prieskumov, alebo vedeckými faktami, ktoré môžu prispieť k zmene názorov spojených s predsudkami.

Možné otázky do diskusie:

- Čo ste sa naučili o sebe? O iných?
- Bolo ťažké vyjadriť nesúhlas s názorom druhého?

Prečo áno, prečo nie?

- Cítili ste sa v nejakom momente nepríjemne, alebo nebezpečne? Čo vám pomohlo udržať si svoj názor?

- Bol nejaký moment, keď ste neboli schopní stáť za svojím názorom? Prečo si myslíte, že to tak bolo?

- Čo by pomohlo podporiť ľudí v momentoch, keď sa cítia neschopní stáť za hodnotou resp. názorom, v ktorý veria?

**Pracovný list:** Tu je zoznam možných tvrdení. Na jednu hodinu vyberte 6 až 7 najdôležitejších.

- Štve ma, ak sa chlapec správa ako dievča.

- Chlapci, ktorí chodia na balet, sú divní.
- Štve ma, keď sa dievčatá správajú ako chlapci.
- Skutočný muž sa nikdy nevzdáva, bojuje, keď je ohrozený, aj s použitím fyzického násilia, ak je to potrebné.
- Chlapci sú inteligentnejší ako dievčatá.
- Dievča, ktoré hreší, nie je normálne.
- Otvorení gejovia/lesby budú šikanovaní na škole.
- Dvaja muži, alebo dve ženy by mali mať možnosť zobrať sa.
- Gejovia a lesby, ktorí povedia, že sú diskriminovaní, zveličujú.
- Gejovia a lesby reprezentujú mocnú loby na sociálnej a politickej úrovni.
- Lesbický pár môže byť dobrými rodičmi. Gejský pár môže byť dobrými rodičmi.
- Väčšina heterosexuálov má predsudky voči homosexuálom.
- Je dôležité, že gejovia a lesby bojujú za svoje práva.
- LGBTI aktivisti by mali mať príležitosť vyjadriť svoje názory v TV.
- LGBTI ľudia by mali byť slobodní v tom, ako žijú svoje životy.



## Kvíz o výskumných zisteniach

**Ciel:** Zvýšenie povedomia o situácii LGBTI ľudí v spoločnosti, naučiť sa reflektovať výskumy a výskumnú metodológiu z hľadiska objektívnosti.

**Trvanie:** približne 45 minút

**Využitie:** Pre mladých ľudí na stredných školách v rámci občianskej výchovy (sociológia a ľudské práva), v rámci matematiky, ako aj pri iných predmetoch.

**Postup:** Povedzte skupine, že si spravíte taký kvíz, ktorý sa týka informácií o živote LGBTI ľudí. Rozdeľte skupinu do trojíc a každej trojici dajte text s kvízom. Ich úlohou bude diskutovať o jednotlivých otázkach a zhodnúť sa na odpovedi. Za každú správnu odpoveď môžu získať bod. Po vyhodnotení si odkontrolujte odpovede na otázky a spočítajte dosiahnuté body. Oceňte skupinu s najvyšším skóre a diskutujte o výsledkoch kvízu prostredníctvom nasledovných otázok:

- Prekvapili vás niektoré zistenia? Ak áno, ktoré?
- Čo si myslíte, aké výskumy sú dôveryhodné?
- Zmenilo to váš postoj k LGBTI ľuďom?

**Pracovný list:**

**Kvíz**

1. Aké je odhadované percento dospelých, ktorí sa identifikujú ako *LGBT* v USA?

- a) 1,1% – 3,2%
- b) 4,2 – 7,1%
- c) 2,2 – 4%

d) 10%

2. Koľko narodených detí podľa Intersexuálnej spoločnosti Severnej Ameriky prejavuje určitý stupeň pohlavnej nejednoznačnosti?

- a) 0,1%
- b) 1%
- c) 10%

3. Koľko *LGBT* ľudí veľmi súhlasilo s tvrdením, že zlepšiť život by im pomohli opatrenia zavedené na školách s cieľom vytvárania rešpektu vo vzťahu ku lesbám, gejom, bisexuálnym a transrodovým ľuďom?

- a) 33%
- b) 50%
- c) 83%
- d) 90%

4. Koľko percent *LGBT* ľudí je vždy otvorených, čo sa týka ich identity v rôznych prostrediach:

- a) v práci (doplňte):
- b) v škole (doplňte):
- c) celkovo vo vzťahu k okoliu (doplňte):

5. V akej miere sú podľa *LGBT* ľudí na Slovensku veľmi rozšírené páry rovnakého pohlavia držiace sa za ruky na verejnosti?

- a) 1%
- b) 2%
- c) 3%
- d) 4%

6. Koľko fyzických/sexuálnych útokov, alebo ohrození

násilím zažilo na Slovensku 8% *LGBT* ľudí?

- a) 1
- b) 2
- c) 3
- d) 4
- e) 5
- f) 6- 10
- g) viac ako 10

7. Zoradte od najvyššej miery po najnižšiu, aké problémy zažívali *LGBT* ľudia v živote v súvislosti so svojou *LGBT* identitou podľa prieskumu Iniciatívy Inakosť.

- a) vnímali neznášanlivosť, nenávisť
- b) boli sociálne izolovaní, nemali priateľov, nikto sa s nimi nechcel rozprávať
- c) vnímali predsudky
- d) mali problémy s rodičmi
- e) vnímali nevhodné poznámky, nadávky
- f) mali problémy so spolužiakmi
- g) boli fyzicky napadnutí
- h) vnímali zlé zaobchádzanie
- ch) mali problémy v práci

8. Koľko *LGBT* ľudí zúčastnených na prieskume Agentúry pre základné práva, žilo v čase jeho konania s partnerom/partnerkou?

- a) 57%
- b) 42%
- c) 33%
- d) 76%

9. Väčšina výskumov tvrdí, že neexistujú podstatné rozdiely medzi výchovou detí

homosexuálnymi a heterosexuálnymi rodičmi

- a) Áno
- b) Nie
- c) Neviem

### Odpovede na kvíz

#### 1. Aké je odhadované percento dospelých, ktorí sa identifikujú ako LGBT v USA?

**Odpoveď:** Podľa demografických prieskumov realizovaných v rokoch 2005 - 2009 je v USA odhadované percento dospelých, ktorí sa identifikujú ako *LGB*, alebo *LGBT* rôzne medzi hodnotami 2,2% až 4%. Transrodoví ľudia v nich predstavovali v priemere okolo 0,3%. Prieskumy spracoval Wiliamsov inštitút, ktorý robí dôsledný a dlhodobý výskum zameraný na sexuálnu orientáciu a rodovú identitu, výsledky posúva zákonodarcom, sudcom a sudkyniam, politikom a političkám a médiám (<http://williamsinstitute.law.ucla.edu/>)<sup>46</sup>.

#### 2. Koľko narodených detí podľa Intersexuálnej spoločnosti Severnej Ameriky (ISNA) prejavuje určitý stupeň pohlavnej nejednoznačnosti?

**Odpoveď:** Podľa ISNA 1% narodených detí prejavuje určité prvky pohlavnej nejednoznačnosti. Medzi 0,1 – 0,2% ide o nejednoznačnosť v takej miere, že sa stávajú subjektom medicínskeho pozorovania príp. chirurgického zásahu.<sup>47</sup>

#### 3. Koľko LGBTI ľudí veľmi súhlasilo s tvrdením, že zlepšiť život by im pomohli opatrenia zavedené na školách

---

46 Zdroj: Gary J. Gates. LGBT Demographics: Comparisons among population-based surveys. Dostupné na: <http://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/lgbt-demogs-sep-2014.pdf>

47 Zdroj: <http://en.wikipedia.org/wiki/Intersex>

s cieľom vytvárania rešpektu vo vzťahu k lesbám, gejom, bise-  
xuálnym a transrodovým ľuďom?

**Odpoveď:** Podľa prieskumu Agentúry pre základné práva súhlasilo s takýmito opatreniami 83% LGBT ľudí zúčastnených na prieskume (veľmi súhlasilo 50%, súhlasilo 33%).

Zdroj: EU LGBT survey.<sup>48</sup>

**4. Koľko percent LGBT ľudí je vždy otvorených, čo sa týka ich identity v rôznych prostrediach.**

**Odpoveď:** Podľa Agentúry pre základné práva je v práci ohľadom svojej LGBT identity vždy otvorených 8% ľudí zúčastnených na prieskume, v škole je to len 4% a celkovo vo svojom okolí je to 7% (značne otvorených je ďalších 10%). Zdroj: EU LGBT survey.<sup>49</sup>

**5. V akej miere sú podľa LGBT ľudí na Slovensku veľmi rozšírené páry rovnakého pohlavia držiace sa za ruky na verejnosti?**

**Odpoveď:** V rámci prieskumu Agentúry pre základné práva respondenti a respondentky uviedli, že páry rovnakého pohlavia držiace sa za ruky na verejnosti, sú „veľmi rozšírené“ v 2%, v prípade párov opačného pohlavia to bolo až 81%.<sup>50</sup>

**6. Koľko fyzických/sexuálnych útokov, alebo ohrození násilím zažilo na Slovensku 8% LGBT ľudí?**

**Odpoveď:** Podľa Agentúry pre základný prieskum bolo fyzicky/sexuálne napadnutých, alebo ohrozovaných násilím nasledovné percento LGBT ľudí pri jednotlivom počte útokov: 1x 44%, 2x – 20%, 3x – 16%, 4x – 6%, 5x – 4%, 6 – 10x – 2%, viac ako 10x – 8% (u transrodových ľudí až 22%). Zdroj:

---

48 Databáza: <http://fra.europa.eu/DVS/DVT/lgbt.php>

49 Databáza: <http://fra.europa.eu/DVS/DVT/lgbt.php>

50 Zdroj: EU LGBT survey results at glance. FRA, 2013. Dostupné na: [http://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance\\_en.pdf](http://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance_en.pdf)

EU LGBT survey.<sup>51</sup>

**7. Zoradte od najvyššej miery po najnižšiu, aké problémy zažívali LGBT ľudia v živote v súvislosti so svojou LGBT identitou podľa prieskumu Iniciatívy Inakosť.**

**Odpoveď:** Podľa prieskumu Iniciatívy Inakosť z roku 2012 (nešlo o reprezentatívny prieskum, zúčastnilo sa ho 253 respondentov/respondentiek, prebiehal najmä online formou) problémy, ktoré zažívali LGBT ľudia vo vzťahoch s druhými ľuďmi a vyplývali najmä z homofóbného prostredia v spoločnosti boli nasledovné: 54% vnímalo predsudky, v 49% vnímali nevhodné poznámky, nadávky, 29% malo problémy s rodičmi, 21 % vnímalo neznášanlivosť, nenávisť, 9% bolo sociálne izolovaných, nemali priateľov, nikto sa s nimi nechcel rozprávať, 8% malo problémy so spolužiakmi, 6% bolo fyzicky napadnutých, 5% malo problémy v práci, 4% vnímalo zlé zaobchádzanie.<sup>52</sup>

**8. Koľko LGBT ľudí zúčastnených na prieskume Agentúry pre základné práva, žilo v čase jeho konania s partnerom/partnerkou?**

**Odpoveď:** Podľa prieskumu Agentúry pre základné práva na Slovensku žilo s partnerom/ partnerkou v čase jeho konania 57% LGBT ľudí, z toho spolu v jednej domácnosti žilo 23%. Zdroj: EU LGBT survey.<sup>53</sup>

V rámci Európy (krajiny, ktoré sú členmi Rady Európy) uznáva manželstvá rovnakopohlavných párov 11 krajín (vrátane krajín, kde je to možné len v niektorých regiónoch),

---

51 Databáza: <http://fra.europa.eu/DVS/DVT/lgbt.php>

52 Smitková, H. Kuruc, A.: Odporúčania a podnety pre psychológov a psychologičky, ktorí pracujú s lesbickými/gejskými/bisexuálnymi/transrodovými (LGBT) klientmi a klientkami. Iniciatíva Inakosť, Bratislava 2012. Dostupné na: [http://www.homofobia.sk/uploaded/PP\\_Prirucka\\_1\\_72dpi.pdf](http://www.homofobia.sk/uploaded/PP_Prirucka_1_72dpi.pdf)

53 Zdroj: <http://fra.europa.eu/DVS/DVT/lgbt.php>

registrované partnerstvá (s rovnakými právami ako manželstvá) 12 krajín, 6 krajín (limitované práva), 18 krajín (kohabitácia). 19 krajín uznáva manželstvá rovnakopohlavných párov (Argentína, Belgicko, Brazília, Kanada, Dánsko, Francúzsko, Island, Írsko, Luxembursko, Holandsko, Nový Zéland, Nórsko, Portugalsko, Južná Afrika, Španielsko, Švédsko, Veľká Británia, USA a Uruguay) a určité časti subnárodných jurisdikcií (Mexiko, časti Európy).<sup>54</sup>

**9. Väčšina výskumov tvrdí, že neexistujú podstatné rozdiely medzi výchovou detí homosexuálnymi a heterosexuálnymi rodičmi.**

**Odpoveď:** Napríklad výskum Mike Allena a Nancy Burrell z roku 1997 (pracovali s 18 unikátnymi datasetmi) ani metaanalýza Alicie Crowl a jej kolegov z roku 2008 (19 datasetov) nepotvrdili, že by existovali podstatné rozdiely medzi výchovou detí homosexuálnymi a heterosexuálnymi rodičmi – a to ani vtedy, ak mali vývoj dieťaťa a jeho vzťah s rodičmi ohodnotiť učitelia. Nepotvrdilo sa tiež, že by mali deti gejev a lesbiab väčšie sklony k homosexuálnej orientácii.<sup>55</sup>

### Tréningové tipy

Venujte pozornosť tomu, keď mládež vyjadrí nepopulárne, alebo menšinové pozície. Podporte ochotu mladého človeka stáť si za svojím názorom, postavte sa za neho a oceňte ho, že tak robí. Urobte to bez toho, aby z toho bolo jasné, či toto stanovisko vyjadruje, alebo nevyjadruje vašu pozíciu. Objasnite univerzálne kľúčové hodnoty, ktoré sú

---

54 Zdroj: [http://www.ilga-europe.org/home/publications/rainbow\\_europe](http://www.ilga-europe.org/home/publications/rainbow_europe) , [http://en.wikipedia.org/wiki/Same-sex\\_marriage](http://en.wikipedia.org/wiki/Same-sex_marriage)

55 Zdroj: [http://www.peplaulab.ucla.edu/Peplau\\_Lab/Publications\\_files/Lavner%20et%202012.pdf](http://www.peplaulab.ucla.edu/Peplau_Lab/Publications_files/Lavner%20et%202012.pdf)

zosumarizované v základných pravidlách.

Napríklad používajte tvrdenia: Každý má hodnotu. Diskriminácia je vždy nesprávna. Nikto by nemal byť tlačенý k tomu, aby hovoril, alebo robil niečo proti svojej vôli. Čestnosť je dôležitá.

Dávajte pozor, aby sa mladí ľudia v diskusii striedali. Podporte pozíciu, ktorá stelesňuje kľúčovú hodnotu, aj keď sa k nej nikto nehľási. Napríklad, ak skupina nesúhlasí s hodnotovým tvrdením „Každý by mal mať rovnaké práva, bez ohľadu na rasu/etnicitu/, biologické pohlavie, sexuálnu orientáciu, alebo rodovú identitu.“ V takom prípade by ste mali vypichnúť niektoré základné práva, ako právo byť v bezpečí a najedený a právo hovoriť o svojich presvedčeniach.

Ako učiteľka a učiteľka zostaňte neutrálny. Ak je to vhodné, môžete vyjadriť svoje osobné hodnoty, ale zdôraznite, že je to vaša osobná hodnota a nie je jediná.

Pripomeňte študentom, že hodnoty sú individuálne a žiadna z nich nie je jediná. Dôležité je, aby študenti a študentky prišli na to, aké sú ich hodnoty a vedeli sa správať v súlade s nimi.









# 3 Emancipácia homosexuality v Československu a na Slovensku

Stručný historický  
prehľad

# Úvod

Problematika LGBTI práv sa v súčasnom mediálnom diskurze prezentuje stále ako nová téma, čo dokazujú časté terminologické nepresnosti<sup>56</sup>, ale aj neustále „úvodné“ články o homosexualite, jej príčinách a pôvode.

Téma homosexuality bola v mediálnom diskurze do roku 2010 periférnou záležitosťou, sporadicky sa objavovali rôzne články podľa toho, aká téma práve rezonovala. Po roku 2010, kedy sa v Bratislave uskutočnilo prvé verejné zhromaždenie väčšieho rozsahu, aby upozornilo na práva LGBTI ľudí, sa táto téma začala vyskytovať v médiách, ale aj rôznych verejných diskusiách oveľa častejšie, ako tomu bolo predtým. Za doterajší vrchol môžeme pokladať medializáciu počas kampane k referendu<sup>57</sup> v roku 2015.

Problematika práv LGBTI ľudí sa v slovenskom kontexte i naďalej často prezentuje ako niečo špecifické a exkluzívne, ako objekt bulvarizácie a senzáciechtivosti, ako stret dvoch kultúr – tradičnej slovenskej a západnej (americkej), pričom práve homosexualita sa vníma ako „import zo Západu“, ktorý nemá žiadne opodstatnenie ani historické korene v slovenskej spoločnosti.

Požiadavky ľudskoprávných združení na rovnaké zaobchádzanie a umožnenie právne usporiadať vzťahy dvoch ľudí nezávisle od sexuálnej orientácie narážajú tak na nepochopenie podstaty ľudských práv a ich výkon a na absenciu nazerania na homosexualitu ako zdravý variant ľudskej sexuality, vzťahov

---

56 Viď prvú kapitolu tejto príručky, časť Pojmy.

57 <http://www.minv.sk/?referendum>

a lásky.<sup>58</sup>

## Snahy o zrovnoprávnenie po roku 1989

Prvé snahy o nápravu v tomto smere po roku 1989 iniciovali občianski aktivisti a aktivistky. V roku 1990 vzniklo občianske združenie Ganymedes – Hnutie za rovnoprávnosť homosexuálnych občanov Slovenskej republiky<sup>59</sup>, ktorého cieľom bolo presadzovať a obhajovať práva a záujmy homosexuálnych občanov a dosiahnuť právne a faktické zrovnoprávnenie v spoločnosti.

Od roku 1997 sa toto združenie spolu s ďalšími opakovane snažili o zavedenie inštitútu registrovaného partnerstva dvoch osôb rovnakého pohlavia do slovenskej legislatívy (prvý návrh zákona zaslaný v máji 1997). Vyvrcholením týchto snáh bolo predloženie prvého poslaneckého návrhu zákona o životnom partnerstve<sup>60</sup> v roku 2001 skupinou siedmich poslancov. Neúspešnému hlasovaniu o ňom predchádzala diskusia, ktorá odzrkadľovala väčšinové vnímanie homosexuality ako „neprirodzenej úchyľky“ a mnohé ďalšie mýty (viď prvá kapitola tejto príručky, časť Mýty a fakty)<sup>61</sup>. Podobná snaha sa zopakovala

---

58 Pozri viac: Jogjakartské princípy. Úrad vlády Slovenskej republiky, Bratislava 2011. Dostupné na: [http://www.eegrants.sk/data/att/1829\\_subor.pdf](http://www.eegrants.sk/data/att/1829_subor.pdf)

59 <http://ganymed.webnode.sk/o-nas/>

60 [http://www.inakost.sk/clanky\\_foto/file/SR-navrb.pdf](http://www.inakost.sk/clanky_foto/file/SR-navrb.pdf)

61 Diskusia k návrhu zákona tu: [http://www.inakost.sk/clanky\\_foto/file/SR-rozprava.pdf](http://www.inakost.sk/clanky_foto/file/SR-rozprava.pdf)

v roku 2012 s rovnakým výsledkom.<sup>62</sup>

V roku 2000 Ganymedes spolu s ďalšími LGBT združeniami a aktivistami<sup>63</sup> iniciovali vznik občianskej platformy Iniciatíva Inakosť, ktorej cieľom bolo dosiahnuť právne uznanie párov rovnakého pohlavia.<sup>64</sup> V roku 2006 sa táto platforma pretransformovala na občianske združenie so širokým portfóliom aktivít v oblasti advokácie práv, pripomienkovania zákonov, vzdelávania, osvety a výskumu.

## Prvé snahy o emancipáciu „rovnakopohlavnej lásky“ v Československu

Historické počiatky občianskych snáh o odrestenie homosexuality a celkovo o emancipáciu homosexuality v spoločnosti siahajú do strednej Európy, do Nemecka. Práve v Berlíne v roku 1897 vznikol spolok, ktorý ako prvý verejne deklaroval cieľ – ochranu práv homosexuálnych ľudí a snažil sa o zrušenie paragrafu 175, ktorý prísne trestal pohlavný styk medzi osobami rovnakého pohlavia. Spolok s názvom Vedeco-humanitný výbor vydával pravidelne ročenky, organizoval prednášky pre verejnosť, inicioval výskum v oblasti homosexuality, presadzoval zrušenie paragrafu na parlamentnej pôde, ale

---

62 <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/zakon&MasterID=4155>

63 Prvé lesbické združenie Museion (lesba.sk) a medzičasom zaniknuté organizácie: Altera, Centrum komunikácie, kooperácie a integrácie sexuálnych menších, HABIO, H-plus a ďalší aktivisti.

64 <http://inakost.nazory.cz/Charta.htm>

poskytoval tiež pomoc pri obrane práv konkrétnych jednotlivcov.

Jeden zo zakladajúcich členov spolku, **Magnus Hirschfeld** (1868 – 1935), lekár, sexuológ, ale aj schopný rečník a popularizátor dovtedy tabuizovaných myšlienok sa angažoval v boji za odrestnenie homosexuality až do svojej smrti.

V roku 1919 Hirschfeld založil výskumný ústav zaoberajúci sa výskumom sexuality, **Inštitút pre sexuálne vedy**, ktorý poskytoval výskumné zázemie mnohým vedeckým kapacitám v oblasti sexuológie až do roku 1933, kedy ho nacisti vyplienili a jeho zbierky a majetok spálili. Význam inštitútu nespočíval len v oblasti výskumu homosexuality, ale aj celkovo v oblasti štúdia ľudskej sexuality. Poskytoval tak poradenstvo mnohým ženám a matkám, ale aj heterosexuálnym párom v problematike, ktorú dnes zastrešujeme pojmom „sexuálna výchova“ či „prevencia v oblasti reprodukčného zdravia“.

Práve nemecké spolky, časopisy a osvetová činnosť boli inšpiráciou pre československé hnutie „sexuálnych menších“, ako sami označovali homosexuálnu minoritu. Títo osvetoví pracovníci mali rovnaký cieľ ako ich nemeckí kolegovia - odrestnenie paragrafu 129b v českých krajinách a paragrafu 241 na Slovensku. Oba trestali rovnakopohlavný styk (na Slovensku len medzi mužmi) odňatím slobody.

Dnes už málokto tuší, že prvým verejným fórom, kde mohli ľudia homosexuálnej orientácie vyjadriť svoje názory, ale aj pocity vzájomnej súdržnosti a solidarity, bol časopis vychádzajúci v Prahe, **Hlas sexuální menšiny**, neskôr Nový hlas (vychádzal na začiatku a potom v polovici 30. rokov). Časopis referoval na hlavné argumenty za odrestnenie homosexuality, ale okrem politických a angažovaných článkov venoval pozornosť aj literárnej tvorbe, poviedkam a básňam, ktoré redaktori starostlivo vyberali. Disponoval aj rubrikou inzercí a upúta-

viak na podujatia, kde sa „rovnakopohlavní“ mohli zoznámiť.

Rovnako sú historicky zmapované snahy o zavedenie prvého spolku, ktorý chcel „odstraňovati křivdu a zlo plynoucí z nesprávného pojímaní podstaty t.zv. homosexuality, vědecky pátrati po pramenu zla, je odstraňovati a jemu ve prospěch lidstva a veřejného blaha odpomáhati.“<sup>65</sup> Stanovy spolku však boli úradne zamietnuté a spolok zakázaný, aby „nešíril a nepáchal trestný čin.“

Práve existencia Hlasu, ale aj snahy o založenie spolku však viedli k tomu, že sa ľudia z prostredia homosexuálnej komunity začali viac stretávať a zaoberať svojim nespravodlivým postavením v spoločnosti.

---

65 Seidl, Jan a kol.: Od žaláře k oltáři. Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti. Host, Brno 2012, s. 153.



## Prehľad trestnosti homosexuality do roku 1961 v Rakúsko-Uhorsku a v Československu

**Rakúsky trestný zákonník (1852)** – trestal homosexuálny styk medzi osobami rovnakého pohlavia, trest ťažkým žalárom hrozil až do výšky 5 rokov odňatia slobody.

**Uhorský zákon (1878)** – trestal homosexuálny styk medzi mužmi, trest mohol dosiahnuť výšku 5 rokov odňatia slobody.

**Československá legislatíva po roku 1918** – na Slovensku ostal v platnosti uhorský paragraf 241 v Čechách a na Morave platil rakúsky paragraf 129 b) Snahy o právnu reformu sa zaoberali aj otázkou od-trestnenia homosexuality, vzhľadom na nedokončenie ostala homosexualita trestná počas celého trvania 1. ČSR. Po 2. svetovej vojne vstúpil do platnosti nový trestný zákon, ktorý homosexualitu naďalej trestal, aj keď sa predstavitelia Komunistickej strany Českosloven-ska v 30. rokoch vyjadrovali za jej dekriminalizáciu.

**Československý trestný zákon (1950)<sup>66</sup>, paragraf 241** -

„(1) Kto sa pohlavne stýka s osobou toho istého pohlavia, potresce sa odňatím slobody až na jeden rok.

(2) Odňatím slobody na jeden až päť rokov sa pácha- teľ potresce, ak spácha čin uvedený v odseku 1

a) s osobou mladšou než osemnásť rokov, alebo

b) za odplatu.

(3) Kto sa ponúkne na pohlavný styk s osobou toho istého pohlavia za odplatu, potresce sa od- ňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky.“

# Imrich Matyáš

V roku 2012 sme pri dokumentácii súkromného archívu Mariána Vojteka (1951 – 2011), zakladateľa spomínaného prvého združenia po roku 1989, Ganymedes, narazili na články, eseje, denníky a korešpondenciu prvorepublikového osvetového pracovníka a publicistu **Imricha Matyáša** (1896 – 1974), ktorý sa väčšinu svojho aktívneho života usiloval o odrestnenie homosexuality v Československu.

Matyáš sa narodil v roku 1896, žil v Bratislave a pracoval celý život na Úrade sociálneho zabezpečenia. Problematikou dekriminalizácie homosexuality sa začal zaoberať pomerne v mladom veku krátko po tom, ako sa vrátil z talianskeho frontu v rámci 1. svetovej vojny. Podľa vlastných slov nadviazal na učenie Magnusa Hirschfelda a iných osobností nemeckého úsilia za emancipáciu homosexuality. V tomto duchu publikoval články napríklad v spomínanom Hlase a snažil sa vytvoriť si sieť spolupracovníkov – zvlášť z vedeckých kruhov, lekárov, právnikov, ktorí by prispeli do odbornej diskusie o nutnosti právnej reformy, ktorá prebiehala v Československu počas celej existencie prvej republiky a vyslovili sa za zrušenie paragrafov trestajúcich homosexualitu.

Imrich Matyáš zozbieral a vo svojich denníkoch uverejnil niekoľko príbehov ľudí, ktorí boli stíhaní za porušenie homosexuálneho paragrafu, snažil sa im pomôcť tak pri vypočúvaní zo strany polície, ale aj počas samotných súdnych pojednávaní a poskytol im cenné rady a argumenty na obhajobu.

Po 2. svetovej vojne, napriek proklamácii Komunistickej strany, ktorá v 30. rokoch dala verejne najavo, že homosexualitu treba odtrstniť, vošiel do platnosti úplne nový trestný zákon (1950), ktorý i naďalej kriminalizoval homosexuálne styky, vrátane trestu väzením. Imrich Matyáš sa nevzdával. I naďalej koncipoval listy a argumenty pre legislatívnu komisiu Ministerstva spravodlivosti, keď v 50. rokoch niekoľko krát dochádzalo k úpravám zákona.

V týchto rokoch mu však začali aj peripetie s výsluchmi, na ktoré bol predvolávaný viac ako desať rokov. Na výsluchoch od neho polícia požadovala uviesť mená ľudí homosexuálnej orientácie, vrátane tých, ktorí boli na vysokých pozíciách, či už v strane alebo v úradoch. Matyáš sa podľa vlastných slov „k tejto činnosti neprepožičal.“

#### **Ukážka výsluchu popísaná v denníku (autentický prepis):**

„Polícia bola o všetkom informovaná, lenže žiadne trestuhodné delikty nemohla vedieť, pretože som sa žiadnych nedopustil. Vzdor tomu považovala moju činnosť „za podlamovanie verejnej morálky“ a to preto, lebo ku mne chodievali kolegyne, aj snúbenci – chceli mne vyšetrovacie orgány nahovoriť, že aj takéto návštevy sú: „ohrozovanie verejnej mravnosti“. Čo samozrejme tými nie sú. Pri vypočúvaní bolo mne tiež pohrozené, že keď by som sa zdráhal byť im „k pomoci“ – budem „deportovaný na odlahlú dedinu východu, kde budete môcť Vaše táraniny o homosexualite vrabcom prednášať“ a doložili, že mne zredukujú penziu na púhych Kčs: 190,- mesačne, teda na výšku sociálneho dôchodku. Moje zmäkčovanie garnírovali ešte s tou vyhrážkou, že mňa budú v novinách publikovať, a keď som ani na to sa nepodal, zlostou kypiace osypali

mňa nadávkami a že „postav sa do kúta, nasolím ti pár faciek“. Ale mňa nebili. Traktovali ma aj takými slovami, ktoré veru tento papier neznesie. Bez prestania naliehali len a len, aby som im udal, - predložili mne hárok papiera mená homosexuálnych a aby som „nešetril ani vysoko postavených homosexuálnych“. O tých „veľkých“ im vlastne išlo, lebo sa široko ďaleko udržovali povesti o údajných vplyvných a význačných činiteľoch určitej politickej strany, ktorí teda boli takého razenia. O tých veru som nevedel, ich ani nepoznám, ani vedieť som nikdy nechcel. Previedli u mňa telesnú prehliadku, donútili mňa vyprázdniť si vačky, obsah pečlivo prezreli, ale predsa žiadne „informácie“ odo mňa nevygňiavili, čiže vypresovať nemohli. Veď ani ničoho trestuhodného nemohli mne dokázať a ja som sa ani k činu myslenému §-om 241 trestného zákona nedopustil a to, čo mne vytýkali za vinu, to neboli činy priečiace sa trestnému zákonu. Márna bola ich snaha, mňa donútiť k zrade tých, pre ktorých som sa zasadzoval skoro 40 rokov!“ (rok 1954)

## Odtrestnenie homosexuality v Československu

Homosexuálny styk bol v Československu odtrestnený v roku 1961. Nie je historicky preskúmané, ako k tomuto rozhodnutiu presne došlo, je však zjavné, že legislatívna komisia sa riadila odporúčaním pracovníkov Sexuologického ústavu v Prahe, Karla Nedomu a Kurta Freunda.<sup>67</sup>

---

67 Seidl, Jan a kol.: Od žaláře k oltáři. Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti. Host, Brno 2012, s. 286 – 295.

**Kurt Freund** uskutočnil na začiatku 50. rokov na Psychiatrickej klinike Univerzity Karlovej v Prahe pokusy na vzorke 67 homosexuálnych mužov, ktorí dobrovoľne podstúpili tzv. reparatívnu „liečbu“, kedy im bol podávaný emetín a ďalšie látky, ktoré vyvolávajú zvracanie a zároveň im popritom premietal na plátne zábery sporo odetých alebo nahých mužov. Ženy sa vo vzorke nenachádzali, lebo nemali záujem o zmenu svojej orientácie.

Aj keď na začiatku svojich výskumov bol Freund presvedčený o miernom úspechu tejto „terapie“, v roku 1957 musel konštatovať, že „výsledky terapie nie sú také, aby oprávňovali požadovať od kohokoľvek, aby sa jej podrobil.“<sup>68</sup> Aj ďalší výskum ho len nakoniec presvedčil, že vtedajšia právna úprava trestnosti homosexuálnych stykov medzi vzájomne súhlasiacimi dospelými, je neodôvodniteľná a zároveň argumentoval, že „sa dospelí muži, u ktorých dochádza k pohlavnému styku s dospelými rovnakého pohlavia, stávajú len výnimočne nebezpečnými voči mladistvým a snáď vôbec nie voči deťom.“<sup>69</sup> Táto štúdia mala podľa historika Jana Seidla najväčší význam pre zrušenie všeobecnej trestnosti homosexuality.

V trestnom zákone z roku 1961 i naďalej ostal v platnosti paragraf č. 244, ktorý trestal homosexuálny styk s osobou mladšou ako 18 rokov, pre heterosexuálny styk bola veková hranica legálnosti pohlavného styku vymedzená vekom 15+ rokov. Až v roku 1990 novelizáciou trestného zákona bola ustanovená

---

68 Seidl, Jan a kol.: Od žaláre k oltári. Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti. Host, Brno 2012, s. 290.

69 Seidl, Jan a kol.: Od žaláre k oltári. Emancipace homosexuality v českých zemích od roku 1867 do současnosti. Host, Brno 2012, s. 291.

zhodná veková hranica 15 rokov pre legálny heterosexuálny ako aj homosexuálny styk.

### Vedeli ste, že?

Tzv. Hirschfeldovu petíciu v Nemecku za odrestnenie homosexuality podpísali v tej dobe veľmi známe a vplyvné osobnosti. Medzi signatármi sa nachádzal fyzik Albert Einstein, spisovatelia Heinrich a Thomas Mannovci, Hermann Hesse, Lev Tolstoj či básnik Rainer Maria Rilke a ďalší.

## Aktivity a pracovné listy

Historické fakty vo vyučovaní o homosexualite a právach LGBTI ľudí môžu veľmi efektívne naštartovať diskusiu a správne zvolenými otázkami podnietiť mladých ľudí ku komparácii minulosti a súčasnosti v našej spoločnosti. Prečo bola homosexualita kriminalizovaná? Vedeli by ste uviesť ďalšie príklady zaobchádzania s ľuďmi, ktoré dnes považujeme za neľudské a barbarské? Ako sa situácia zmenila a čo tomu napomohlo? Ako vnímate z hľadiska minulosti súčasnú situáciu LGBTI ľudí na Slovensku? Čo by sa podľa vás malo zmeniť a prečo? Je skutočne homosexualita „import Západu“, alebo sa vyskytovala v každom historickom období a všade na svete? Vžite sa do role Imricha Matyáša, úradníka zo strednej vrstvy, kultivovaného intelektuála z 30. rokov, ktorý šíri osvetu a brojí proti nespravodlivosti? Čomu musel čeliť?

To sú len niektoré z otázok, ktoré by po krátkom úvode a predstavení historických faktov mohli podnietiť diskusiu a zvýšiť citlivosť mladých ľudí na problémy, ktoré zažívajú LGBTI ľudia. Nie je veľa kvalitných materiálov, ktoré by mohli v tomto smere poslúžiť ako vhodné učebné pomôcky, preto veľa záleží aj na vašich poznatkoch a ochote sprístupniť tému **cez historickú optiku**. Veľmi nápomocné v súčasnej dobe však môžu byť filmy, ako napr. film *Kód Enigmy* (Imitation Game, 2014) o Alanovi Turingovi, britskom matematikovi a krypto-grafovi, ktorý dešifroval kód Enigma a prispel tak k porážke nacistov počas 2. svetovej vojny. V 50. rokoch ho ako homosexuála obvinili z trestného činu „hrubej obscénosti“ a ako trest si mal zvoliť medzi väzením alebo hormonálnou „liečbou“, ktorú nakoniec podstúpil. V roku 1954 spáchal samovraždu. Pre študentov a študentky stredných škôl odporúčame otvoriť

aj tému perzekúcie gejev počas druhej svetovej vojny v Nemecku, v tomto smere je veľmi podnetný a strhujúci dokumentárny film Paragraf 175.

Uvádzame niekoľko príkladov aktivít v tejto téme:



## Perzekúcie homosexuálnych mužov v nacistickom Nemecku

Zatiaľ čo Nemecko a hlavne Berlín 20. rokov boli miestom, kde sa začalo o homosexualite otvorene rozprávať, priekopníci ľudských práv LGBTI ľudí ako Magnus Hirschfeld iniciovali petíciu za zrušenie trestnosti homosexuality a ľudia z tejto komunity mali svoje miesta, kde sa mohli slobodne stretávať, Nemecko 30. rokov zažilo regres a prenasledovanie všetkých, ktorí sa vymykali norme „árijského muža“. Po vypálení Inštitútu pre sexuálne vedy a zákaze homosexuálnych časopisov a klubov, v roku 1935 nacisti sprísnilo paragraf 175 a zaviedli kategóriu „hrubých obscénností medzi mužmi“, ktoré mohli byť vnímané ako homosexuálny akt. Pod zámenkou homosexuality sa tak nacisti mohli teoreticky zbaviť každého, kto z rôznych dôvodov nevyhovoval. V roku 1936 nechal Himmler zriadiť na gestape oddelenie pre potieranie potratov a homosexuality, čo spustilo prenasledovanie až 100 000 mužov, pričom 50 000 bolo potrestaných nejakou formou trestu, okolo 5 000 až 15 000 poslaných do koncentračných táborov, z ktorých sa väčšina nevrátila. Tí, ktorí to prežili, nakoniec štát i po vojne naďalej považoval za zločincov a nezriedka sa stávalo, že z koncentráku taký človek putoval do väznice.<sup>70</sup> Výpovede piatich ľudí, ktorí zažili a prežili túto perzekúciu, zachytáva práve film Paragraf 175.<sup>71</sup>

**Ciel:** Podnietiť mladých ľudí v diskusii o právach LGBTI ľudí prostredníctvom poznatkov z vývoja emancipácie homosexuality v 20. storočí. Posilniť etické antidiskriminačné postoje u mladých ľudí smerom k LGBTI menšine.

---

70 <http://www.usbmm.org/wlc/en/article.php?ModuleId=10005261>

71 [https://en.wikipedia.org/wiki/Paragraph\\_175\\_\(film\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Paragraph_175_(film))

**Trvanie:** 76 minút film, 45 minút diskusia

**Využitie:** vhodné pre žiakov a žiačky základných škôl, 8.-9. trieda; pre študentov a študentky stredných škôl. Aplikovateľné na hodinách etickej výchovy, občianskej náuky a dejepisu.

**Postup:** Táto aktivita si vyžaduje dotáciu 3 hodín, pričom na prvých dvoch hodinách (ideálne dvojhodinovka s krátkou prestávkou) si študenti pozrú dokumentárny film a dostanú za úlohu spísať si doma svoje bezprostredné dojmy a pocity (prípadne otázky) po pozretí dokumentu. Na ďalšej hodine otvorte diskusiu:

- v úvode (prvých 10-15 minút) venujte priestor dojmom a pocitom, všimajte si aj negatívne komentáre a počas diskusie sa nad nimi nepozastavujte, nechajte ich vypovedať
- v prípade, že sa také komentáre v triede vyskytnú, spýtajte sa ostatných, ako to cítia a vidia oni
- ak by výmena názorov pokračovala, rozhodne vystupujte z pozície, že tento film chcel ukázať dôsledky nenávisťi a kam až môže viesť
- ďalšiu polhodinu venujte diskusii o otázke „Aký je podľa vás odkaz tohto filmu a vypovedané svedectvá týchto piatich mužov? Ako sa postupne menila situácia počas celého 20. storočia v prístupe k LGBTI ľuďom?“
- v prípade zvyšného času sa môžete spýtať na ďalšie perzekvované skupiny, ktoré boli odvedené do koncentračných táborov (Židia, Rómovia, politickí oponenti, náboženské skupiny...), čo ich spája s perzekvovanými homosexuálmi a v čom sú rozdiely? Ako je možné zabrániť tomu, aby sa nikdy takéto zločiny neopakovali?
- diskusiu uzavrite poďakovaním za konštruktívnu a podnetnú diskusiu a že dúfate, že budú v rozširovaní svojich obzorov pokračovať

## Osobnosť Imricha Matyáša

Imrich Matyáš je pre slovenské dejiny nová a neznáma postava. Jeho etický zápas, ako sám označoval svoje snahy za odtrstrenie homosexuality, je však v slovenských dejinách nevídaný. Jeho skúsenosti a angažovanosť pretavené do denníkov, úvah a novinových článkov pootvárajú dvere do neznámeho sveta ľudí, ktorí – väčšina z nich – nikdy nemohli verejne prejavíť svoje city a skutočnú identitu. Ako písal Matyáš, žili tu s nami, pracovali, mnohí prispievali v prospech spoločného blaha a vytvárali kultúrne hodnoty, a napriek tomu sa museli cítiť ako vydedenci „na poli lásky“ a plnohodnotného života vo vzťahu a rodine. Matyáš sa nakoniec odtrstrenia homosexuality dožil (1961) a jeho odkaz pre súčasnosť ponechávame do diskusie s mladými ľuďmi.

**Cieľ:** Oboznámiť mladých ľudí s „novou“ osobnosťou slovenských dejín, rozšíriť ich poznatky o živote homosexuálnej komunity v Československu a nájsť paralely medzi Matyášovými a súčasnými snahami o zrovnoprávnenie LGBTI ľudí.

**Trvanie:** 45 minút, respektíve dve hodiny po 45 minút, spolu 90 minút (ideálne dvojhodinovka)

**Využitie:** vhodné pre žiakov a žiačky základných škôl, 8.-9. trieda; pre študentov a študentky stredných škôl. Aplikovateľné na hodinách etickej výchovy, občianskej náuky a dejepisu.

**Postup:** Rozdajte študentom článok a ukážku z denníka (pozri príloha tejto príručky) a dajte im 15 minút na prečítanie oboch textov. Spýtajte sa, ako Matyášov príbeh na nich zapôsobil a či im niektoré z uvedených faktov boli známe, napr.

trestnosť homosexuality.

### **Prípadné ďalšie otázky do diskusie:**

1. Čo ste sa v článku dozvedeli – kto bol Imrich Matyáš, ako sa angažoval?

2. Podarilo sa nakoniec dosiahnuť odrestnenie? Aký vedný odbor k tomu prispel? Kedy sa tak stalo?

3. Poznáte podobné príklady aj z iných krajín?

4. Aká je situácia dnes? V čom môže byť prínos a odkaz Matyáša pre dnešnú dobu?

5. Na záver im môžete prečítať aj výňatok z výsluchu, prípadne poprosiť nejakého študenta, aby to prečítal.

## Hlavné argumenty za odtrstnenie homosexuality v Československu. Porovnajete situáciu vtedy a dnes.

**Ciel:** Podnieť mladých ľudí v diskusii o právach LGBTI ľudí prostredníctvom poznatkov z vývoja emancipácie homosexuality v 20. storočí. Posilniť etické antidiskriminačné postoje u mladých ľudí smerom k LGBTI menšine.

**Trvanie:** 45 minút

**Využitie:** vhodné pre žiakov a žiačky základných škôl, 8.-9. trieda; pre študentov a študentky stredných škôl. Aplikovateľné na hodinách etickej výchovy, občianskej náuky a dejepisu.

**Postup:** V prípade, že by ste sa rozhodli tejto téme venovať viac času a zamerať sa na kontext Československa, môžete hodinu otvoriť prehľadom trestnosti homosexuality v Rakúsko-Uhorsku, resp. Československu (viď prehľad v rámičku) a otvoriť diskusiu tým, čo si študenti myslia, prečo bola homosexualita trestaná a aký to malo dopad na takto orientovaných ľudí (skrývanie sa, tajenie svojej skutočnej identity, negatívne dopady na fyzické aj psychické zdravie, pri prezradení ohrozenie dobrej povesti, prepustenie z práce, strata rodiny, väzba, atď.).

Pri tejto aktivite je nevyhnutné disponovať širšími poznatkami<sup>72</sup>, aby vás prípadné otázky študentov nezaskočili

---

72 Seidl, Jan: Pokus o odtrstnení homosexuality za prvni republiky. Magisterská diplomová práce. Brno, Masarykova univerzita v Brně 2005. Dostupné na: [https://is.muni.cz/tb/64594/ff\\_m/stesura\\_dipl.\\_opravdu.pdf](https://is.muni.cz/tb/64594/ff_m/stesura_dipl._opravdu.pdf) Zaujímavý rozhovor s historikom Seidlom tu: <http://magazin.aktualne.cz/bistorik-lecba-homosexuality-byla-ceskoslovenska-specialita/r-27580b4a17fb11e-484a50025900fea04/>

a vedeli ste vhodne reagovať. Môžete spomenúť snahy prvých občianskych aktivistov, tzv. osvetových pracovníkov o zrušenie trestnosti a ich hlavné argumenty: „*Pokročilá veda teda zistila, že u homosexuálneho založenia sa jedná o prirodzenosť, nijak a nikdy nezmeniteľný stav a čo je dôležité – toto pohlavné založenie a činy nikomu na svete nie sú škodlivé. – Čo teda má sa tu trestať a za čo sa má tak krute zaobchádzať s čestnými ľuďmi? – Normálny rozum a zdravá logika vyvodzovala z poznatkov vedy ten uzáver, že je krutou nespravodlivosťou týchto ľudí s takýmto neškodným sexuálnym založením deklasovať, nimi pohrdáť, považovať ich za menejcenných a druhoradých občanov tejto vlasti.*“<sup>73</sup>

Spomeňte vplyv výskumov československej sexuológie na odrestnenie homosexuality (viď pasáž o Kurtovi Freundovi) v Československu v roku 1961. Opäť preklepte historické fakty na súčasnosť a nechajte študentov porovnať minulosť a súčasnosť. Čo všetko sa v súvislosti s vnímaním homosexuality zmenilo, aká je situácia vo svete a aká na Slovensku? Kde sa ešte stále homosexualita trestá?<sup>74</sup>

---

73 Matyáš Imrich: Pohlavný život vo svetle vedy s kritikou určitých §-ov trestného zákona. VII. diel.

74 <http://svet.sme.sk/c/7117386/desat-krajin-v-ktorych-stoji-homosexualita-najvyssi-u-cenu-zivot.html>









## 4 Homofóbná a transfóbná šikana.

Trestné činy  
z nenávisťi  
a nenávisťné  
prejavy

Homofóbia a transfóbia majú vážne dôsledky pre mladých LGBTI ľudí. Čelia rozšírenej šikane, niekedy ľahostajným učiteľom a učiteľkám s predsudkami a osnovám, ktoré ignorujú LGBTI záležitosti alebo opakujú homofóbne či transfóbne postoje. Kombinácia diskriminačných postojov v spoločnosti a odmietnutie rodičmi môže mať zdrvivý vplyv na mentálne zdravie mladých LGBTI ľudí, s vyššou evidenciou samovrážd ako u širšej mladej populácie.<sup>75</sup>

Problematiku šikany na školách upravuje metodické usmernenie k prevencii a riešeniu šikanovania<sup>76</sup>, ktoré vydalo Ministerstvo školstva SR. Usmernenie konštatuje, že šikanovanie sa stáva vážnym problémom a je mu potrebné venovať neustálu pozornosť. Cieľom usmernenia je poskytnúť základné informácie zamestnankyniam a zamestnancom, ktorí sa podieľajú na výchovno-vzdelávacom procese, o prejavoch šikany, návrhoch na jej riešenie a spôsobe preventívneho pôsobenia. Radi by sme tieto informácie rozšírili o problematiku homofóbnej a transfóbnej šikany. Ak chcete v tejto oblasti vykonávať prevenciu vo vzťahu k deťom a mládeži, je dôležité, aby ste boli sami adekvátne oboznámení s problematikou homofóbie, transfóbie, s ich prejavmi a možnosťami, aké opatrenia možno prijať na zamedzenie homofóbnej a transfóbnej šikany na školách.

---

75 Vaccaro, A., August, G., Kennedy S. M.: Safe spaces. Making schools and communities welcoming to LGBT youth. Praeger, 201

76 Metodické usmernenie č. 7/2006-R z 28. marca 2006 k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov v školách a školských zariadeniach.

## Čo to je homofóbia a transfóbia?

**Homofóbia**<sup>77</sup> je pociťovanie iracionálnych obáv, strachu a averzie vo vzťahu k homosexualite, lesbám a gejom, alebo tým, ktorí tak pôsobia. Vychádza z hlbokého strachu, ktorí majú mnohí ľudia z rôznorodosti sexuálnej orientácie. Obvykle je založená na zovšeobecneniach, mýtoch, neopodstatnených predstavách, predsudkoch a kultúrnom heterosexizme<sup>78</sup> (uvádzali sme ich v podkapitole mýty a fakty).

**Príklad homofóbie v školskom prostredí:** Obavy, že ak sa deti a mládež budú učiť o homosexuálnej orientácii, môžu sa z nich stať homosexuáli a môže to narušiť ich sexuálny vývin. Tieto obavy sú dôvodom, prečo je často táto téma v školách tabu. Učítelia a učiteľky sa tejto témy boja a nevedia, ako o nej rozprávať.

**Transfóbia** je pociťovanie iracionálnych obáv, strachu a averzie vo vzťahu k nepodriaďovaniu sa tradičným ženským a mužským rolám a rodovej identite. Reakcia strachu, hnusu a diskriminačného zaobchádzania vo vzťahu k ľuďom, ktorých identita, alebo rodový prejav<sup>79</sup> (alebo vnímaný rod alebo rodová identita) nepasujú do spoločensky akceptovaného spôsobu,

---

77 Terminológia prevzatá podľa: <http://www.radavladylp.gov.sk/celostatna-strategia-ochrany-a-podpory-ludskych-prav-v-sr/>, časť 8.1.

78 Heterosexizmus znamená, že normou je heterosexuálna orientácia, homosexuálna orientácia je podľa neho abnormálna, menšinová, chorá... zdroj: Savin-Williams, R.C. 2006. Mom, Dad, I'm Gay: How Families Negotiate Coming Out. American Psychological Association (APA), Washington D.C. 2006.

79 Rodový prejav predstavuje to, ako sa ľudia obliekajú, aké majú pohyby, ako sa správajú navonok.

tradične mužského alebo ženského.

**Príklad transfóbie v školskom prostredí:** Napríklad averzia voči mladému človeku, ktorý vyzerá ako chlapec a nosí dievčenské oblečenie, pretože sa cíti tak lepšie, a z toho vyplývajúce zakazovanie takýchto prejavov v škole.

**Bifóbia** je strach, obavy, odpor k bisexuálne orientovaným ľuďom založený na predsudkoch a mylných presvedčeniach. Bifóbia predstavuje bežný stereotyp, že bisexualita je fáza na ceste k „zrelej“ lesbi, gejovi, alebo heterosexuálovi. Niektoré nedávne výskumy sa pokúsili dokázať neexistenciu bisexuality, ale boli kritizované za ich metodologické a teoretické chyby.

**Príklad bifóbie v školskom prostredí:** Ak učitelia a učiteľky tvrdia na hodinách, že ide o zmätených ľudí, ktorí si chcú len užiť a nakoniec nájdu uspokojenie v heterosexuálnom vzťahu.

Homofóbia, bifóbia a transfóbia majú spoločné to, že obvyčajne sú ich terčom útoku je správanie, presvedčenie alebo postoje, ktoré nepodliehajú rigidným stereotypom.

#### **Príklady takéhoto správania:**

- Chlapec je jemný, emocionálny.
- Dievča, ktoré sa bije.
- Dievča, ktoré odmieta chlapcov.
- Dvaja chlapci držiaci sa za ruky, objímajúci sa.
- Keď niekto na hodine obhajuje práva LGBTI ľudí.
- Keď si chlapec oblečie sukňu.
- Keď dievča nosí krátke vlasy.
- Keď sa dievčatá v škole vodia za ruku.

- Keď niekto napísal slohovú prácu o homosexualite.
- Keď niekto požaduje, aby sa prisôbilo prostredie školy aj transrodovým deťom.

Homofóbia, bifóbia a transfóbia sa prejavujú na štyroch rozdielnych, ale vzájomne prepojených úrovniach<sup>80</sup>:

**osobná** – súvisí so systémom hodnôt jednotlivca, predsudkami, presvedčeniami o LGBTI ľuďoch, napr. keď učiteľ a učiteľka hovoria v triede vlastné predsudky, že homosexualita je choroba, aj keď to dávno bolo vyvrátené.

v **medziludských vzťahoch**, keď predsudky a predpojatost ovplyvňujú vzťahy medzi ľuďmi v aktívnej podobe. Príkladom je homofóbna a transfóbna šikana mladého človeka v škole, na základe toho, že je, alebo pôsobí ako gej, lesba, bisexuálny, či transrodový človek.

**inštitucionálna** – týka sa toho, ako vládne, náboženské, vzdelávacie, profesionálne organizácie a inštitúcie diskriminujú na základe sexuálnej orientácie alebo rodovej identity, napr. vynechávanie problematiky homofóbie a transfóbie v rámci vzdelávacej politiky.

**kultúrna** (niekedy sa nazýva **spoločenská** alebo **kolektívna**) – prejavuje sa často v nepísaných pravidlách, normách správania, ktoré fungujú v spoločnosti spôsobom, ktorý ospravedlňuje, potvrdzuje právo na útlak LGBT ľudí, napr. súčasťou toho býva snaha vylúčiť LGBT ľudí z histórie, čoho dôsledkom

---

80 Blumenfeld, W.J (ed.): Homophobia. How we all pay the price. Beacon Press, Boston 2001.

Smitková, H., Kuruc, A: Odporúčania a podnety pre psychológov a psychologičky, ktorí pracujú s lesbickými/gejskými/bisexuálnymi/transrodovými (LGBT) klientmi a klientkami. Iniciatíva Inakosť, Bratislava 2012. Dostupné na: [http://www.homofobia.sk/uploaded/PP\\_Prirucka\\_1\\_72dpi.pdf](http://www.homofobia.sk/uploaded/PP_Prirucka_1_72dpi.pdf)

je, že sa informácie o nich neuvádzajú v dejepise, alebo na iných hodinách.

## Aké sú prejavy a formy homofóbie a transfóbie?

Negatívnym dôsledkom homofóbie, bifóbie a transfóbie je, že veľmi často vedie k slovným, psychickým a fyzickým útokom, obťažovaniu, zlému zaobchádzaniu, vedie teda k verbálnym nenávisným prejavom a zločinom z nenávisťi. Podľa prieskumu Iniciatívy Inakosť z roku 2012<sup>81</sup>, problémy, ktoré zažívali LGBT ľudia vo vzťahoch s druhými ľuďmi a vyplývali najmä z homofóbneho prostredia v spoločnosti boli nasledovné: 54% vnímalo predsudky, v 49% vnímali nevhodné poznámky, nadávky, 29% malo problémy s rodičmi, 21 % vnímalo neznášanlivosť, nenávisť, 9% bolo sociálne izolovaných, nemali priateľov, nikto sa s nimi nechcel rozprávať, 8% malo problémy so spolužiakmi, 6% bolo fyzicky napadnutých, 5% malo problémy v práci, 4% vnímalo zlé zaobchádzanie. A to všetko sa vo veľmi silnej miere deje v školskom prostredí.<sup>82</sup>

### Trestné činy z nenávisťi (z angl. hate crime)<sup>83</sup> sa vzá-

---

81 Nešlo o reprezentatívny prieskum, zúčastnilo sa ho 253 respondentov/respondentiek, prebiehal najmä online formou.

82 Smitková, H., Kuruc, A.: Odporúčania a podnety pre psychologov a psychologičky, ktorí pracujú s lesbickými/gejskými/bisexuálnymi/transrodovými (LGBT) klientmi a klientkami. Iniciatíva Inakosť, Bratislava 2012. Dostupné na internete: [http://www.homofobia.sk/uploaded/PP\\_Prirucka\\_1\\_72dpi.pdf](http://www.homofobia.sk/uploaded/PP_Prirucka_1_72dpi.pdf)

83 ANSO. Toolkit on Combating LGBTQ directed hate speech online.

hujú na fyzický útok na osobu, ktorý je motivovaný predsudkom vo vzťahu k tejto osobe pre jej osobnú charakteristiku. Má dva základné znaky: prvý, že ide o kriminálny čin na základe trestného zákona. Druhý, že násilník si vyberie cieľ s chránenou charakteristikou. V prípade LGBTI ľudí ide o fyzickú násilie, zneužívanie, obťažovanie na základe skutočnej alebo vnímanej sexuálnej orientácie a/alebo rodovej identity. Trestné činy z nenávisti sú často reakciou na to, čo napadnutá osoba reprezentuje, v tomto prípade homosexuálne orientovaných alebo transrodových ľudí, pričom útočník nemusí mať negatívne pocity vo vzťahu ku konkrétnej obeti.

**Príklady v školskom prostredí:** Bitka chlapca na školskom ihrisku za to, že sa hrá s dievčatami. Napadnutie dvoch chlapcov, ktorí sa pobozkali. Sexuálne obťažovanie, nežiaduce dotyky, napr. v šatni, kde sa mladí ľudia prezliekajú.

Podľa prieskumu FRA sú na Slovensku veľmi časté alebo časté vyjadrenia nenávisti a averzie vo vzťahu k LGBT ľuďom v 43 %, útočné rozprávania o LGBT ľuďoch v 41 %, vtipy o LGBT ľuďoch v 46 %, útoky a obťažovanie v 36 %. Čiastočnú ochranu LGBT osôb možno nájsť v Trestnom zákone a taktiež v zákone o priestupkoch. Pri výpočte prítiažujúcich okolností trestný zákon radí medzi osobitné motívy aj spáchanie trestného činu z nenávisti pre sexuálnu orientáciu.

---

2013. Dostupné na: <https://ansoblog.files.wordpress.com/2013/04/ansotoolkiftfinal.pdf>

European Union Agency for Fundamental Rights. Hate Speech and Hate Crimes against LGBT Persons. FRA, 2009. Dostupné na internete: [http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra\\_uploads/1226-Factsheet-homophobia-hate-speech-crime\\_EN.pdf](http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1226-Factsheet-homophobia-hate-speech-crime_EN.pdf)

**Verbálny nenávisťný prejav (z angl. hate speech)**<sup>84</sup> je každá forma komunikácie, ktorá aktívne rozširuje nenávisťné správy o osobe alebo skupine a ktorá môže podnecovať, alebo ospravedlňovať násilie, diskrimináciu, nenávisť alebo predsudky vo vzťahu k osobe, alebo skupine, alebo viesť k pocitom poníženia a ublíženia. Podporuje, alebo ospravedlňuje homofóbiu, transfóbiu. Terčom sú obyčajne osoby, alebo skupiny vzhľadom na ich napr. sexuálnu orientáciu, rodovú identitu.

**Príklady v školskom prostredí:**<sup>85</sup> V škole vykrikujú spolužiaci na spolužiaka, že je to b\*zerant. Alebo na tabuľu napíšu, že spolužiačka je transka. Alebo učiteľ, či učiteľka vysvetľuje sexuálnu orientáciu nasledovne: „Samotná orientácia nie je problém, hriech alebo problém vzniká vtedy, ak ja toho druhého k tomu nabádam, alebo to reálne praktizujem bez toho, aby som s tým vnútorne nebojoval.“ Ak učiteľka povie žiakovi, že je sodomita.

### Dôležité je vedieť:

- Ústava SR priznáva každému človeku osobitnú ochranu ľudskej dôstojnosti, pričom odkazuje na občianske a trestné právo, ktoré sa upravám ochrany dôstojnosti človeka venujú konkrétnejšie. Toto je teda základom na ochranu pred nenávisťným prejavom kohokoľvek.

- Odporúčanie 97/20 Výboru ministrov členským štátom k verbálnym nenávisťným prejavom, ktoré v prin-

84 Article 19. Responding on hate speech against LGBT people. 2013. Dostupné na: <https://www.article19.org/data/files/medialibrary/37343/LGBT-Incitement-Paper-30-Sept-AS-FINAL.pdf>

85 Príklady sú z reálneho prostredia, vypočuté počas školení so študentami stredných a vysokých škôl, ktoré organizovala Iniciatíva Inakosť v období máj – október 2015.



cípe 1 vyzýva vlády členských štátov, verejné orgány a verejné inštitúcie, aby sa zdržali najmä v médiách vyjadrení, ktoré by mohli byť pochopené ako verbálny nenávisťný prejav aj vo vzťahu k iným formám diskriminácie, alebo nenávisti založenej na netolerancii, kam patrí aj sexuálna orientácia a rodová identita.

Veľmi bežné v školskom prostredí sú aj nenávisťné prejavy na internete, alebo vo virtuálnom svete. **Online verbálny nenávisťný prejav (z angl. cyberhate speech)**<sup>86</sup> je každý písaný materiál, správa, alebo obrázok, či iná reprezentácia, ktorá šíri, podporuje, alebo vytvára nenávisť, alebo diskrimináciu voči osobe, alebo skupinám na základe ich sexuálnej orientácie, rodovej identity, rasy, rodu, etnicity, zdravotného znevýhodnenia, vierovyznania a iné. Prebieha vo virtuálnom priestore počítačových sietí s využitím rôznych služieb a nástrojov. Formy: email, chaty, diskusné fóra, sociálne siete, stránky na zverejňovanie fotografií a videí, blogy atď.<sup>87</sup>

**Príklad v školskom prostredí:** Keď spolužiak zosmiešňuje spolužiaka a pridá k jeho fotografii komentár: Som b\*zerant.

---

86 Biháriová I.: Cyberhate – nenávisť na internete. Bratislava, 2012. Dostupné na: <http://www.beznenavisti.sk/wp-content/themes/beznenavisti/podklady-a-materialy/Cyberhate-Nenavist-na-internete.pdf>

87 Príklad vysvetľujúci online verbálne nenávisťné prejavy: <https://www.youtube.com/watch?v=kp7ww3KvccE>

## Čo je to homofóbna a transfóbna šikana a obťažovanie?

Podľa Koštrnovej „v súčasnosti v našich školách nie je šikanie len záležitosťou obdobia puberty a adolescencie, ale posúva sa do obdobia mladšieho školského veku a pribúda v ňom bezohľadnosť a brutalita. Zárodočné formy šikanovania sa dnes dajú nájsť v každej škole a štatistiky vykazujú, že približne 43,9 % žiakov priznáva osobnú skúsenosť s týmto javom.“<sup>88</sup>

Jedným špecifickým druhom šikany je homofóbna, alebo transfóbna šikana. Prejavuje sa na stredných aj základných školách. Je namierená na mladých ľudí rôznej sexuálnej orientácie a rodovej identity a deti, ktoré sa zatiaľ nedostali do puberty. Aj učitelia, rodičia a ďalší dospelí v škole môžu byť šikanovaní týmto spôsobom.

Jej dôsledky sú nasledovné:<sup>89</sup>

- Deti, ktoré ju zažívajú, majú narušené vzdelávanie. Môžu byť neschopné koncentrovať sa na hodiny kvôli pocitom strachu, alebo hnevu. Ich sebaistota a sebahodnota môže byť poškodená, čoho výsledkom môže byť, že nikdy nenaplnia svoje študentské ambície.

- Môže byť problémom pre tínedžerov, ktorí sú zmätení, alebo neistí ohľadne ich vlastnej sexuálnej orientácie, alebo rodovej identity. Niektorí mladí ľudia môžu byť tak zúfalí, že

---

88 [http://www.mpc-edu.sk/library/files/kostrnova\\_problematika\\_sikanovania\\_v\\_skolskom\\_prostredi.pdf](http://www.mpc-edu.sk/library/files/kostrnova_problematika_sikanovania_v_skolskom_prostredi.pdf)

89 Beyond bullying. Dostupné na: <http://www.beyondbullying.com/homophobicbullying.html>

to vedie k dlhotrvajúcim následkom pre ich mentálne zdravie a rozvoj.

- Školy, ktoré takúto šikanu ignorujú, alebo odmietajú jej existenciu, nepomáhajú mladým ľuďom vytvoriť si citlivosť na toleranciu rôznorodosti, na akceptovanie menšín. Všetky formy šikany môžu ovplyvniť emocionálnu, alebo sociálnu pohodu mladého človeka alebo dieťaťa, ako aj fyzické zdravie, môže to viesť k vytrhnutiu zo sociálnych interakcií v triede, alebo iných, predtým využívaných školských aktivít, k zhoršeniu školských výsledkov, záškoláctvu, odmietaniu školy, alebo ukončeniu školskej dochádzky, čo by sa inak nestalo. Vždy treba brať na zreteľ, že každé dieťa či mladý človek reaguje na šikanu rôzne, niekto sa dokáže s tým vyrovať, čo ale neznamená, že to nemá nežiaduci dopad na jeho psychiku, iný zažíva nepríjemné úzkosti a má zdravotné problémy. Obet' šikany si za svoju šikanu nikdy nemôže a nič nemôže byť dôvodom na to, aby bol ktokoľvek vystavený takémuto zaobchádzaniu. Vždy sa treba zamerať na pôvodcu správania a nesnažiť sa ospravedlniť šikanu ničím, čo „mohla vyvolať obeť“.

### Ako sa prejavuje?

Homofóbna a/alebo transfóbna šikana môže zahŕňať fyzické, alebo psychické násilie zo strany skupiny, alebo jednotlivca. Je často namierená na tých, ktorí sa nevedia brániť. Obete môžu byť chlanci aj dievčatá. Čo ju odlišuje od iných foriem šikany je jazyk, ktorý používa. Slová ako b\*zerant, homosexuál, divný, babský pupok, lesba sa používajú znevažujúcim spôsobom mnoho rokov. V niektorých mladých skupinách už aj slová gej, alebo lesba môžu byť používané ako ponižujúce prídavné mená na opísanie vecí, alebo ľudí, ktoré nemajú spoje-

nie so skutočnou homosexualitou.<sup>90</sup>

Medzi prejavy homofóbneho obťažovania a šikanovania zaraďujeme:<sup>91</sup>

- vtipy, obrázky, komentáre o homosexualite, bisexualite, transrodových a intersexuálnych ľuďoch, ktoré sú zosmiešňujúce, znevažujúce alebo urážlivé, a ktoré nie sú smerované na konkrétne osoby, t. j. sú neadresné, a tým vytvárajú celkovo nepriateľskú atmosféru voči LGBTI osobám

- verbálne poznámky voči konkrétnym LGBT ľuďom, ktoré nemiestne zdôrazňujú ich inú sexuálnu orientáciu, alebo rodovú identitu a sú voči nim zosmiešňujúce či urážlivé

- mimické výrazy, gestá, pohyby alebo obrázky používané proti konkrétnym LGBTI ľuďom, ktoré nemiestne zdôrazňujú ich inú sexuálnu orientáciu, alebo rodovú identitu

- zasielanie zosmiešňujúcich či urážlivých e-mailov, sms či iných odkazov LGBTI ľuďom tzn. kyberšikana

- vyzliekanie, intímne dotýkanie či predstieranie sexuálnych pohybov voči konkrétnym LGBTI ľuďom

- fyzické napádanie konkrétnych LGBTI ľudí pre ich inú sexuálnu orientáciu, alebo rodovú identitu

- ignorovanie LGBTI ľudí pre ich inú sexuálnu orientáciu, alebo rodovú identitu

- byť porovnávaný k LGBTI celebritám/karikatúram/ charakterom, ktoré zobrazujú určité stereotypy o LGBT ľuďoch

- byť vyoutovaný, čo znamená, že spolužiaci sa vyhrávajú, že povedia o orientácii v škole, rodičom a pod.

90 Information for schools about homophobic bullying. Dostupné na: <http://www.antibullying.net/homophobicinfo3.htm>

91 Smetáčková, I. (ed.): Homofóbia v žiackych kolektívach. Preložené z českého originálu „Homofobie v žákovských kolektivech. Homofobní obtěžování a šikana na základních a středních školách – jak se projevuje a jak se proti ní bránit“. Úrad vlády Českej republiky, Praha 2009. Dostupné na: <http://licm.sk/subory/Homofobia.pdf>

## Kto je ovplyvnený homofóbnou šikanou?

- deti, mladí ľudia a dospelí, ktorí sú vnímaní ako LGBTI
- deti, ktoré majú LGBTI rodičov
- každý, kto sa učí v prostredí, kde je takéto správanie tolerované

Mladí ľudia, ktorí sú si istí svojou identitou geja, alebo lesby, alebo transrodovej osoby, hlavne, keď sa zdôveria svojim rovesníkom, môžu byť subjektom homofóbného a transfóbného nadávania. Avšak, väčšina obetí v školách sú buď príliš mladí, aby si boli istí svojou sexuálnou orientáciou, alebo sú heterosexuáli. Toto tvrdenie nemá za cieľ znížiť utrpenie mladých ľudí, ktorí sú LGBTI, ale skôr zdôrazniť, ako je rozšírená prax homofóbnnej a transfóbnnej šikany v školách.

16-ročný chlapec opísal svoje skúsenosti: „Ostatní mi nadávajú b\*zerant. Robia to preto, lebo nemám rád futbal a iné hlúpe veci, ktoré majú radi. Neznášam to. Nemôžem spať v noci, zostávam poza školu a myslím na to, čo hovoria. Možno je to pravda, ale ja si to nemyslím. Ja mám rád dievčatá. Myslím si, že som heterosexuál.“

## Prečo sa to deje?

Príčinou sú homofóbia, transfóbia a predsudky vo vzťahu k LGBTI ľuďom. Aj veľmi malé deti, ktoré nerozumejú, čo je homosexuálna orientácia, alebo transrodová identita, môžu byť povzbudzované v tom, aby vyhovelí homofóbnemu správaniu, ktoré je často akceptované.

Individuálne motivácie môžu byť viac komplikované,

a tak ako pri iných formách šikany, môžu zahŕňať túžbu po moci, potrebu patriť niekam, niektorí mladí ľudia získavajú uspokojenie z využívania moci vo vzťahu k iným a skupina býva posilnená, ak je niekto iný z nej vylúčený. Identifikovanie ľudí ako odlišných kvôli ich rodovej identite a prejavom môže byť vhodným ospravedlnením pre ich izolovanie a prenasledovanie. To, čo spája členov a členky skupiny dokopy je posilňované, pretože členovia a členky nie sú „odlišní“.

Strach môže byť tiež motivácia (zo slova homofóbia). Môže to byť strach z neznámeho, strach z niekoho, kto je vnímaný ako odlišný, alebo strach vyplývajúci z ich vlastnej neistoty ohľadne ich sexuálnej orientácie, alebo rodovej identity. Mnoho adolescentných chlapcov hovorí, že najhoršia vec, ktorú im môžu povedať je, že sú gejovia. V obviňovaní iných, že sú gejovia môžu tiež hľadať spôsoby, ako zvýrazniť ich vlastnú maskulinitu.

### Kto šikauje?

Obe pohlavia môžu byť zapojené do homofóbnych posmeškov a pomenovaní. V realite sa javí, že chlapci bývajú častejšie obeťami iných chlapcov. Šikana, hlavne ak je fyzická, alebo verbálne agresívna, je často úmyselná, ale niekedy si šikanujúci neuvedomujú ublíženie, ktoré spôsobujú. Môžu veriť, že obeť si užíva ich vtipy, alebo to zlahčujú tým, že je to „len prezývka“.

Už aj veľmi malé deti (7 -8 rokov) môžu byť zapojené do homofóbnej a transfóbnej šikany.

Učitelia a učiteľky sú zriedkavo obvinení zo zjavnej šikany, skôr k nej prispievajú, ak niekoho necitlivo pomenujú, že je slaboch, alebo zlyhávajú pri riešení homofóbnej a transfóbnej šikany v triede, môžu byť vímaní ako tí, ktorí dávajú tichý, nevyslovený súhlas.

## Ako by mali učiteľky a učitelia reagovať?

Homofóbne a transfóbne posmešky a pomenovania by mali byť vždy odsúdené. Mali by mať vypracované stratégie proti šikanovaniu, keď reagujú na incidenty a tieto stratégie musia mať jasné miesto v rámci celej školskej preventívnej politiky. Najdôležitejšia vec, ktorú môžu učitelia urobiť je snažiť sa vytvoriť pozitívnu, otvorenú a tolerantnú atmosféru v triede, v ktorej sú záležitosti týkajúce sa mladých ľudí diskutované s rozvahou. Ak je odpoveď na homofóbnu šikanu len reaktívna a krátkodobá, vedie len k marginalizácii obetí.

## Čo by sa malo učiť?

Kurikulum by malo zahŕňať vhodné pokrytie otázok sexuality, aj keď učitelia a učiteľky musia byť senzitívni vo vzťahu k veku a emocionálnemu vývinu, ako aj kultúrnej praxi a náboženskému presvedčeniu rodín. Diskusia o homofóbnej a transfóbnej šikane môže byť zahrnutá do rôznych oblastí kurikula, ako biológia, výchova k rodičovstvu a manželstvu, slovenský jazyk a literatúra, dejepis, mediálne štúdie, etická výchova, občianska výchova (príklady zaradenia do jednotlivých predmetov uvádzame nižšie). Cieľom takejto diskusie je umožniť deťom vytvoriť si zručnosti, hodnoty a poznatky, ktoré potrebujú, aby sa ochránili pre obťažovaním a zneužívaním všetkých druhov a stali sa osobnosťami, ktoré nešikanujú a aktívne vystupujú proti šikane iných.

## Čo by mali školy urobiť?

- Školské politiky pre zamestnancov a žiakov (rovnosť príležitostí, proti šikane) vrátane sexuálnej orientácie a rodovej identity.

- Každodenné posilňovanie používania pozitívneho jazyka a odsúdenie nevhodných komentárov aj prostredníctvom školského poriadku a etického kódexu školy.

- Zvyšovanie povedomia zamestnancov a žiakov vrátane plagátov, letákov, workshopov, tréningov, ktoré sú poskytnuté špecializovanými organizáciami.

- Dostupné a rôzne podporné stratégie v boji proti homofóbnej a transfóbnej šikane, vrátane letákov o linkách pomoci.

- Vytvorenie bezpečných zón pre študentov a študentky, kde sa môžu zveriť so svojimi problémami s homofóbnou a transfóbnou šikanou, napr. i pracovne konkrétnych učiteľov, alebo anonymne na nejakom zbernom mieste, kde študenti vkladajú lístočky so svojimi problémami, na konkrétnych hodinách.



# Aktivity a pracovné listy

## Ako vyzerá gej/lesba? (brainstorming)<sup>92</sup>

**Ciel:** Úvodné uvoľňujúce komunikačné techniky ukazujúce zažitý stereotypy a predsudky. Ich zviditeľnenie napomáha ich odstraňovaniu.

**Trvanie:** cca 15 minút

**Využitie:** Techniku možno zadať v dvojiciach, v skupinke. Možno ju použiť na rozohratie pri diskusii o homofóbnej a transfóbnej šikane na druhom stupni základných škôl a na gymnáziách.

**Postup:** Zadať inštrukciu: Napíšte, ako poznáte, že je muž gej alebo žena lesba? Približne 5 – 8 minút necháme na samostatnú prácu.

Následná práca so skupinou: Následná diskusia pri naša hlavný efekt techniky. Na príkladoch sa dajú vystopovať mnohé stereotypy a môžeme tiež rozvinúť diskusiu, prečo ich tak vnímajú. Je to vplyv médií, karikatúr atď.? Naopak – možno podporiť také postrehy, ktoré gejev a lesby nevyčleňujú. Po diskusii si možno znova položiť otázku, ako vyzerá gej či lesba. Súčasťou tejto aktivity by mohli byť aj fotografie alebo filmy o známych osobnostiach, ktoré sa prihlásili k homosexuálnej orientácii, alebo aj transrodovej identite. Po ich prezentácii sa môžete participantom/participantiek opýtať, ktoré z popísaných

---

92 Ondrisová, S. (ed.): Neviditeľná menšina. Čo (ne)vieme o sexuálnej orientácii. Občan a demokracia, Bratislava 2002, s. 135-158. Dostupné na: <http://odz.sk/neviditelna-mensinal>

znakov vidia na týchto osobnostiach. Pravdepodobne si uvedomia, že ich predstava je skreslená.

**Otázky:**

- Z čoho ste vychádzali pri spisovaní znakov geja a lesby?

- Kto vytvára našu predstavu o gejoch a lesbách?

- Poznáte nejakého geja, alebo lesbu?

- Poznali by ste na ňom/nej jeho/jej orientáciu?

- Prečo sa ozýval smiech pri vašej práci?

## Hra s obálkami<sup>93</sup>

**Ciel:** Poukázat na to, ako málo mladí ľudia vedia o LGBTI ľuďoch. Predstaviť si pozíciu LGBTI ľudí.

**Trvanie:** približne 45 minút

**Využitie:** Možno využiť pri práci s mládežou na stredných školách. Aktivita nasleduje po vysvetlení základných pojmov.

**Príprava:** pripravte obálky s otázkami, pre každého účastníka min. jednu.

**Na začiatku:** Zdôraznite, že je to ich hra a vy budete pozorovateľ. Študenti a študentky budú hrať, že sú gejovia a lesby, budú sa snažiť do nich vcítiť. Hra pozostáva z otázok vložených do obálok. Obálky nemôžu byť skôr otvorené. Vyzvite prvého študenta/študentku, ktorý začne hru otvorením jeho/jej obálky. Vyberie si ďalšieho hráča a opýta sa ho otázku, ktorú našiel v obálke. Keď odpovie, otvorí on obálku a vyberie si ďalšiu osobu, ktorá má na otázku odpovedať. To pokračuje až dovtedy, kým sa každá osoba nepýtala a neodpovedala na otázku. Pozorovateľ sa pýta len na objasnenie a ďalšie informácie k študentovej odpovedi.

### **Po skončení diskusia s otázkami:**

- Sú nejaké otázky, ktoré chce skupina diskutovať?
- Ako sa študenti a študentky cítili, keď mali odpovedať

---

93 Voice OUT Toolkit NISO project – Fighting homophobia through active citizenships and media education. 2012. Dostupné na: [http://www.nisoproject.eu/doc/nisodocs/niso\\_project\\_final\\_report\\_print.pdf](http://www.nisoproject.eu/doc/nisodocs/niso_project_final_report_print.pdf)

na otázky ako gejovia, alebo lesby, alebo transrodoví ľudia?

- Odpovedali by vždy pravdivo na otázku, keby boli gejom, alebo lesbou? A keby boli heterosexuálom?

### Otázky:

- Podľa čoho vieš, že si LGBTI? (teda jednu z možností lesba, gej, trans...)

- Ako môžu rodičia reagovať, keď im ich dieťa povie, že je LGBT?

- Môžete sa stať gejom alebo lesbou? Je to prírodou, alebo výchovou?

- Majú LGBT ľudia iné hormóny v porovnaní s heterosexuálnymi ľuďmi?

- Čo znamená dúhová vlajka?

- Ako je možné, že je dnes viac gejev a lesbií v spoločnosti?

- Rastie ich počet?

- Prečo sa chcú LGB ľudia zosobášiť?

- Ak ľudia majú vzťah s niekým rovnakého pohlavia, myslíte si, že sa dohodnú na tom, kto je muž a kto je žena vo vzťahu?

## Nie je miesto pre šikanu<sup>94</sup>

**Ciel:** Naučiť sa, aké formy homofóbnej a transfóbnej šikany LGBT mladí ľudia zažívajú; kto je ovplyvnený homofóbnou a transfóbnou šikanou; byť schopný prísť s riešeniami pre boj so šikanou.

**Trvanie:** približne 40 minút

**Využitie:** pre druhý stupeň základnej školy a stredné školy.

### Postup:

**Úvod** – vysvetlite skupine, že dnešná hodina bude zahŕňať informácie o rôznych formách šikany. Cieľom aktivity je nájsť pozitívne spôsoby na jej riešenie. Povedzte mladým ľuďom, že aktivitu môžu vnímať ako možnosť ich sebarozvoja. Je tiež dôležité, aby ste počas aktivity hovorili o šikanujúcom správaní a nie o mladých ľuďoch, ktorí šikanujú, alebo sú obeťami, aby ste skupinu nevyplašili, keďže sa to v nej môže diať.

**Krok 1** - Požiadajte mladých ľudí, aby v pároch 10 minút diskutovali o nasledovnom:

- Čo je to šikana?
- Prečo sú ľudia šikanovaní?

Spojte skupinu a diskutujte o tom, čo zistili vo dvojiciach. Identifikujte podobnosti a rozdiely medzi myšlienkami, ktoré prezentovali mladí ľudia. Zvážte, či záležitosti šikany sú špecifické pre vaše miesto pôsobenia, alebo sú zažívané mladý-

---

94 Addressing LGBT Issues with Young People. Educational Sessions and Support for Teachers. Healthy Respect. 2005.

mi ľudmi univerzálne.

**Krok 2** - Požiadajte mladých ľudí, aby sa dali do malých skupín po piatich, alebo ťiestich. Dajte polovici skupiny prípadovú štúdiu 1 a polovici skupiny prípadovú štúdiu 2. Dajte im 15 minút, aby pracovali na prípadovej štúdiu a potom spojte skupinu, aby sa podelili s ich prácou.

**Krok 3** - Z diskusie v kroku 2 vyberte myšlienky mladých ľudí, ktoré hovoria o tom, ako zvládať ťikanu. Ako skupina sa snaťte identifikovať tri hlavné stratégie, ako rieťiť ťikanu vo vaťej ťkole. Napíťte ich na tabuľu, a takisto ich umiestnite na nástenku do budúcnosti. Na konci aktivity umožnite vyplniť mladým ľuďom hodnotiaci hárok.

### Pracovné listy:

Prípadová štúdiá 1 - Hráte basketbal na hodine telesnej výchovy v ťkole. Dvaja chlapci sa v tíme začnú hádať a počujete, ako Peter hovorí ťimonovi, ťe nechce byť v rovnakom tíme ako on. Opýtate sa Petra na dôvod a on vám povie: „*Pretoťže nemám rád b\*zerantov, sú neschopní v ťporte.*“

Otázka 1: Ťo si myslíte o tom, ťo Peťo práve povedal.

Otázka 2: Ťo si myslíte, ako sa bude potom ťimon cítiť?

Otázka 3: Ťo by ste urobili?

Prípadová štúdiá 2 - Hráte volejbal na hodine telesnej výchovy v ťkole. Dve dievčatá sa v tíme začnú hádať a počujete, ako Andrea hovorí Martine, ťe nechce byť v rovnakom tíme ako ona. Opýtate sa Andrey na dôvod a ona vám povie: „*Pretoťže nemám rada mužatky.*“

Otázka 1: Ťo si myslíte o tom, ťo Andrea práve povedala.

Otázka 2: Ťo si myslíte, ako sa bude potom Martina cítiť?

Otázka 3: Ťo by ste urobili?

## Hodnotiaci dotazník:

Ako sa Vám páčila aktivita	Veľmi sa mi páčila	Bolo to OK	Nepáčila sa mi
Je to pre vás užitočné, čo ste sa naučili?	Veľmi	Celkom áno	Nie veľmi
Bolo niečo, čo sa vám na nej najviac páčilo?			
Je niečo ďalšie, o čom by ste v rámci tejto témy chceli diskutovať?			
Priestor pre vaše ďalšie doplňujúce komentáre k aktivite			







5 Odporúčania  
a tipy, ako  
prístupovať  
k problematike  
LGBTI ľudí v škole  
a vo vzdelávaní

Štúdie zistili, že vytvorenie podporného prostredia pre LGBTI študentov a študentky zlepšuje školské výsledky všetkých študentov a študentiek. Každý učiteľ a učiteľka, bez ohľadu na jeho/jej osobné presvedčenie, môže byť zdrojom informácií pre LGBTI študentov a študentky. Často sú učitelia neistí v tom, ako podporiť LGBTI študentov zmysluplným spôsobom.

Vytvoriť zo školy bezpečné prostredie pre všetkých študentov a študentky je nevyhnutným cieľom pre všetkých učiteľov a učiteľky, ako aj ďalších zamestnancov a zamestnankyne školy. Študenti a študentky sa nemôžu kvalitne vzdelávať, keď sa cítia ohrození, alebo vylúčení a celá spoločnosť tak stráca potenciál, ktorý títo študenti môžu predstavovať. Treba sa prihlásiť k záväzku vytvoriť produktívne a inkluzívne prostredie pre všetkých.

Aj riaditelia a riaditeľky škôl by mali vytvoriť atmosféru, v ktorej sa najviac zraniteľní študenti a študentky cítia bezpečne a akceptovane. Práve inkluzívne výchovné politiky môžu pomôcť vytvoriť vzdelávacie prostredie, ktoré prijíma všetkých študentov a študentky.

Treba si uvedomiť, že zatiaľ čo niektorí mladí ľudia, s ktorými učitelia pracujú sa môžu identifikovať ako LGBTI, alebo zvažujú svoju sexuálnu orientáciu a rodovú identitu, iní môžu mať LGBTI priateľov, alebo rodinu.

# Predpoklady pre vytvorenie priaznivého vzdelávacieho prostredia pre LGBTI študentov a študentky<sup>95</sup>

Aby učitelia a učiteľky mohli hovoriť a vzdelávať o problematike sexuálnej orientácie a rodovej identity, ale aj o homofóbií, transfóbií a šikane, musia byť naplnené minimálne tri predpoklady.<sup>96</sup>

## Poznatky

Treba vedieť, čo sú kľúčové poznatky v tejto oblasti pre učiteľov a učiteľky. Minimálne treba vedieť správnu terminológiu. Čo znamená sexuálna orientácia? Čo znamenajú slová gej, lesba, bisexuálny, transrodový, intersexuálny človek? Učitelia a učiteľky tiež potrebujú poznať základné informácie o LGBTI ľuďoch – dáta z výskumov, mýty a fakty, aktuálna situácia.

Rovnako potrebujú správne informácie o tom, že mať inú sexuálnu orientáciu nie je choroba, pretože homofóbia a nesprávne informovanie často obmedzí diskusiu na chorobu.

---

95 Chung, C., Courville, M. ed.: Its elementary. Talking about gay issues in the schools. Groundspark, 2008. Dostupné na: [http://groundspark.org/our-films-and-campaigns/elementary/ie\\_curric](http://groundspark.org/our-films-and-campaigns/elementary/ie_curric)

TRAINING Educating staff about lesbian, gay and bisexual equality. Stonewall, 2014. Dostupné na: [https://www.stonewall.org.uk/sites/default/files/training\\_guide.pdf](https://www.stonewall.org.uk/sites/default/files/training_guide.pdf)

96 Chung, C., Courville, M. ed. Its elementary. Talking about gay issues in the schools. Groundspark, 2008. Dostupné na: [http://groundspark.org/our-films-and-campaigns/elementary/ie\\_curric](http://groundspark.org/our-films-and-campaigns/elementary/ie_curric)

Kedže je veľa rôznych aj zavádzajúcich informácií o problematike, učители a učiteľky by mali vedieť, ako sa osobná a politická agenda prejavuje v tejto oblasti a mali by mať rozvinuté kritické počúvanie a myslenie.

### Odvaha (guráž)

Dôležité je, aby učители a učiteľky pochopili nevyhnutnosť prevencie a riešenia homofóbie a transfóbie a šikany, ako aj to, že budú mať guráž reagovať, keď sa stanú svedkami zraňujúceho správania, alebo nesprávnych informácií o téme. Vzdelávanie v tejto problematike by malo učiteľov a učiteľky pripraviť na silné argumenty a stanovisko voči existujúcim normám a rozšíreným predsudkom, ktoré sú spojené s utláčaním ľudí z akéhokoľvek dôvodu, vrátane sexuálnej orientácie a rodovej identity. Aj keď môžu mať nedostatok sebaistoty v tom, či to robia správne, treba, aby mali odvahu zaradiť do vzdelávania aj túto problematiku. V rámci intervenčných stratégií, skôr ako politika „nulovej tolerancie“, ktorá je od podstaty trestajúca, by mala prevážiť politika „nulovej lahostajnosti“, čo znamená, že učители a učiteľky by nemali ignorovať nevhodné, zraňujúce správanie. Musia vedieť, že je to dôležitá práca, aj keď nemôžu predpovedať výsledok riešenia situácie, alebo si nemôžu byť istí, že všetko pôjde hladko.

### Zručnosti

Ak sú učители a učiteľky svedkami akéhokoľvek netolerantného konania, musia byť pripravení na správnu a pohotovú odpoveď. Učители a učiteľky musia byť v pohode, ak chcú zaviesť kritickú a zároveň starostlivú triednu kultúru, musia vedieť pomôcť študentom a študentkám identifikovať ich pre-svedčenia pýtaním sa otázok, stimulovaním rešpektujúceho dia-

lógu o záležitostiach a skúsenostiach, ktoré sú mimo skúseností študentov a študentiek a viesť ich, aby brali do úvahy hlasy tých, ktorí boli umlčaní. Vzrastajúca homofóbia a transfóbia na školách vyžaduje, aby učitelia a učiteľky mali zručnosti riešiť nepriame, ale aj priame prejavy intolerancie.

Ako učitelia a učiteľky si odpovedzte na niekoľko otázok v rámci aktívneho pomenovania a odstraňovania predsudkov:

- Ako ste sa cítili, keď ste sa pokúšali reagovať na chybné predsudky (sexistické poznámky, vtipy)
- Ako sa ste sa cítili, keď ste nereagovali na ne? Prečo? (strach, nevedeli ste, čo povedať, nevšimli ste si, čo sa stalo, žiadna moc, úzky priateľský vzťah k žiakovi, ktorý také niečo vyslovil)
- Čo vám umožňuje reagovať (poznatky, pozícia moci, silné pocity, osobné prepojenie na tému)
- Ak ste nereagovali (strach, nevedeli ste, čo máte povedať, nevšimli ste si, čo sa stalo, atď.)

K tomu, aby sa tieto predpoklady naplnili je tiež dôležité:

- Aby v škole boli inkluzívni riaditelia a riaditeľky  
Riaditelia a riaditeľky, ktorí podporujú bezpečné a inkluzívne prostredie sú nevyhnutní pre vytvorenie pozitívnej školskej atmosféry a mali by byť podľa toho hodnotení a odmeňovaní. Je oveľa jednoduchšie vzdelávať o problematike, ak to riaditelia a riaditeľky podporujú.

- Realizácia tréningu učiteľov/učiteľiek  
Tiež sa odporúča uskutočniť špecifický tréning pre učiteľov a učiteľky raz ročne vrátane nasledovných tém: príčiny, kto-

ré spôsobilujú šikanovanie, kroky, ktoré posilňujú inkluzívne prostredie pre všetkých študentov, špecificky pre študentov a študentky, ktorí sa nepodriaďujú rodovým normám, alebo ktorí sú vnímaní ako LGBT.

#### - Zapojenie rodičov do problematiky

Vzdelávanie o tejto problematike je citlivá oblasť a niektorí rodičia nemusia takéto vzdelávanie podporovať a budú potrebovať špeciálnu pozornosť. Je dôležité, aby boli rodičia zapojení do toho, čo sa ich deti učia a aby dostali všetky relevantné informácie tak, aby získali podporu väčšiny z nich. Zamestnanci a zamestnankyne školy by mali zapojiť aj rodičov do boja so šikanou tým, že ich informujú o školských politikách aj vo vzťahu k homofóbnej a transfóbnej šikane. Ak budú otvorené školy v boji proti homofóbnej a transfóbnej šikane, tiež je pravdepodobné, že bude menej odporu zo strany rodičov.

#### - Vplyv náboženstva a vierovyznania

Náboženstvo môže byť horúca téma, ak sa diskutujú LGBTI záležitosti. Všetci študenti a študentky majú právo na svoje náboženské presvedčenie, ktoré ale nesmie potláčať práva iných. Obťažovanie a zneužívanie založené na náboženskom presvedčení je neakceptovateľné a malo by byť riešené v rámci politiky proti šikanovaniu. Samozrejme, dôležitá je trpezlivá diskusia problematiky v rámci daného vierovyznania.

#### - Spojenectvá

Napríklad v zahraničí na školách existujú kluby spojenectva LGBTI a heterosexuálnych ľudí, ktoré sú významným prvkom v tom, ako vzdelávať študentov a študentky o diverzite a podpore LGBTI študentov a študentiek. Môžu byť hodnotným merítkom školskej atmosféry pre učiteľov a učiteľky.

# Argumenty pre učiteľov a učiteľky, prečo vzdelávať o problematike LGBTI

Niekedy je pre učiteľov a učiteľky (aj keď majú poznatky a odvahu) ťažké získať zo strany vedenia, alebo rodičov podporu, aby mohli vzdelávať o danej problematike, alebo získať súhlas od riaditeľa školy, aby sa mohli zúčastniť takto zameraného tréningu.

Čo im môže pomôcť sú nasledovné argumenty:

- inovované kurikulá, ktoré zahrnuli problematiku sexuálnej orientácie do vzdelávania napr. v rámci biológie, etickej výchovy, výchovy k rodičovstvu a manželstvu
- medzinárodné dokumenty, ktoré sa týkajú vzdelávania, ako aj školská legislatíva, na ktorú sa dá odvolať (viď kapitola jedna)
- alarmujúce prieskumy, ktoré hovoria o šikane na základe homofóbie a transfóbie v školách (viď. kapitola jedna)
- vlastné skúsenosti so šikanou v triede, jej zaznamenávanie a argumentovanie ňou, dotazník a jeho spracovanie
- možnosť oprieť sa o školské poriadky, ktoré sú v tomto smere širšie formulované
- vytvorenie vlastného argumentačného materiálu so základnými informáciami a ich prezentácia vedeniu
- odvolať sa na odborníkov, napr. na školskú psychologičku, pedagogicko-psychologickú poradňu a pod.

# Odporúčania, ako citlivo pristupovať k LGBTI deťom a mládeži ako jednotlivcom

Je extrémne dôležité, aby sa učitelia a učiteľky cítili sebaisto a kompetentne v podpore mladých ľudí, ktorí ich môžu vyhľadať kvôli rade a pomoci, ktoré sa týkajú ich sexuálnej orientácie, alebo rodovej identity, alebo keď sú terčom homofóbnej a transfóbnej šikany. Mnoho mladých ľudí má otázky ohľadne svojej sexuálnej orientácie, alebo aj rodovej identity. Spoločenské postoje voči transrodovým ľuďom nie sú pozitívne a mnoho mladých transrodových ľudí sa cíti zraniteľných. Sú najviac v školách odsudzovaní a diskriminovaní, keďže sa im školské prostredie vôbec neprispôsobuje, napr. čo sa týka používania preferovaného zámena, alebo mena. Treba prijať pre nich podobné a v ničom špecifické stratégie ako pre LGB mladých ľudí.

## Zahrnutie transrodových a intersexuálnych študentov a študentiek

Rodová identita (ako sa osoba cíti) a biologické pohlavie (telesný prejav osobnej anatómie) sú dve odlišné veci, a nie sú vždy prepojené. Napríklad, osoba môže byť vychovávaná ako dievča, ale cíti sa ako chlapec. Iní sa môžu narodiť so znakmi, ktoré umiestňujú ich biologické pohlavie medzi ženu a muža. Dôležité je napríklad potom pomôcť študentom a študentkám, ktorých rod je v rodnom liste uvedený inak, napraviť túto situáciu a zabezpečiť, aby ich zamestnanci školy a študenti oslo-



▮ vovali ich preferovaným zámenom, alebo menom.

**Ak sa rozprávate o týchto otázkach, je nevyhnutnosťou, aby ste mali na pamäti:**

- Mladí ľudia v tomto období prechádzajú svojim coming outom v prípade, ak majú homosexuálnu orientáciu, alebo transrodovú identitu. Coming out je obyčajne dlhodobý proces, v ktorom si LGBTI ľudia uvedomia a postupne akceptujú, že sú LGBTI a otvorene to komunikujú druhým. Coming out môže zahŕňať sebazpoznanie, alebo zdieľanie informácií o LGBTI identite s priateľmi/priateľkami, rodinou, spolupracovníkmi/spolupracovníčkami v práci. Treba preto veľmi citlivo pristupovať a hlavne rešpektovať, čo chce mladý človek.

- Nevyhnutnosťou je dôvernosť súkromia. Väčšina LGBTI študentov a študentiek žije v komunite, ktorá neakceptuje LGBTI ľudí, čo robí absolútny imperatív pre učiteľov a učiteľky k rešpektovaniu študentovho resp. študentkinho práva na súkromie. Učítelia a učiteľky by nikdy nemali odhaliť študentovu, alebo študentkinu sexuálnu orientáciu, alebo rodovú identitu bez jeho/jej dovolenia – ani jeho/jej rodine. Napríklad aj do školského poriadku treba zahrnúť ustanovenia, ktoré zaručujú dôvernosť informácií o študentovej sexuálnej orientácii, alebo rodovej identite.<sup>97</sup>

- Za žiadnych okolností neposielať študenta a študentku liečiť sa, prípadne to radiť rodičom. Reparatívna terapia, alebo terapia sexuálnej reorientácie bola odmietnutá všetkými renomovanými medicínskymi a psychologickými asociáciami a môže spôsobiť študentovi, alebo študentke veľkú psychologickú traumu. Dôležité je, aby školskí zamestnanci a zamestnankyne boli informovaní o škodlivosti pokusov liečenia LGBTI

---

<sup>97</sup> Za outing sa označuje zverejnenie, resp. prezradenie sexuálnej orientácie alebo rodovej identity iného človeka bez jeho súhlasu.

ľudí. Naopak, treba mať pripravených poradcov a učiteľov na podporu študentov a študentiek, ktorí sa snažia zvládnuť vedľajšie emocionálne dôsledky konverznej terapie, do ktorej boli nútení zo strany okolia. Študenti a študentky, ktorí podstúpili túto takzvanú terapiu hovoria o zvýšenej úzkosti a depresii.

- Dôležité je poznať svoje limity a vedieť poskytnúť kontakty na LGBTI organizácie alebo poradcov v prípade, ak majú problém hovoriť o týchto záležitostiach.

**Keď chcete, aby sa vám študenti a študentky zdôverovali, musíte im dať vedieť, že tak môžu urobiť a že ste na tému citliví.**

Existuje množstvo spôsobov, akým môžu učitelia a učiteľky, výchovní poradcovia a poradkyne podporiť mladých LGBTI ľudí. Jedna z najdôležitejších vecí je vytvorenie otvoreného a prijímajúceho prostredia, ktoré umožní mladým ľuďom cítiť sa viac príjemne, aby ich požiadali o radu, alebo podporu, napr. prostredníctvom:

- sprostredkovania letákov od LGBTI organizácií, najmä tých, ktoré sa zameriavajú na poradenstvo
- odsúdenia stereotypov v triede
- tým, že budú brať záležitosti mladých vážne
- vytvorenia bezpečných miest alebo zón, kde sa o týchto témach môže hovoriť, či už kabinet učiteľa a učiteľky, alebo miesto v triede napr. označené znakom „bezpečné miesto“

## Odporúčania, ako postupovať v prípade, ak je vám nahlásená homofóbna alebo transfóbna šikana.

Počas rozhovoru je cieľom získať jasnú predstavu o tom, čo sa stalo, alebo čo sa deje. Zároveň ten/tá, kto sa pýta, musí myslieť na to, že študent/študentka musí popisovať nepríjemné udalosti, alebo hovoriť o citlivých veciach.

Platia pritom nasledovné pravidlá

- Zdôraznite, že on/ona urobili dobre, keď takýto čin nahlásili.

- Rešpektujte jeho/jej potreby v tom, ako zakročiť aj s ohľadom na to, v akom štádiu coming outu sú. Odsúhlaste si s ním/ňou kroky, ako budete postupovať a čo chcete dosiahnuť.

- Dajte jej/jemu dôveryhodné kontakty na odborníkov a odborníčky (uvádzame v závere kontakty na organizácie).

- Udržiavajte so študentom/študentkou kontakt aj po oznámení činu.

Aby nedošlo k sekundárnej viktimizácii, čo znamená, aby sa študent/študentka necítili vinní za to, čo sa im deje, treba ich počas rozhovoru podporiť.

- Keď sa pýtate na šikanu, zostaňte pokojný, objektívny a profesionálny.

- Opýtajte sa študenta/študentky, ako jej/jemu môžete pomôcť.

- Robte rozhovor v príjemnom a tichom prostredí.

- Umožnite študentovi/študentke odmietnuť odpovedať na otázky, ak ju rozrušujú a umožnite prestávky v rozhovore.

- Uistite ju/jeho, že ich nikto nebude viniť z toho, čo sa

stalo.

- Podporte ju/jeho v tom, čo urobila na ochranu seba a zmiernite napätie.

- Ukážte empatiu a umožnite študentovi/študentke vyjadriť pocity o tom, čo sa stalo.

- Požiadajte ho/ju, či si vie spomenúť na útočníkov, ale netlačte.

- Opýtajte sa jej/jeho, či má členov rodiny, alebo priateľov, ktorí ho/ju môžu podporiť. Informujte ju/jeho o tom, čo všetko môžete urobiť pre jej bezpečnosť.

- Uistite ju/jeho, že v prípade nahlásenia činu, či už vedeniu školy, školskej inšpekcie, alebo polícii sa zabezpečí anonymita počas vyšetrovania, bez kontaktu s útočníkom.

- Oboznámte ju/jeho o tom, aké budú ďalšie kroky.

- Poskytnite ďalšie informácie o podporných službách pre obeť trestných činov z nenávisti s cieľom ochrany a podpory.

- V prípade verbálnych nenávistných prejavov na internete sa spýtajte, či si napr. ukladali dôkazy.

### **Vyhňte sa nasledovnému:**

- Nemusíte vedieť, čo presne robiť, ale musíte zastaviť šikanu. Treba stanoviť hranice.

- Neospravedlňujte takéto správanie napr. tým, že spolužiak len žartoval, on v skutočnosti nevie, čo to znamená.

- Neposudzujte, ako bola obeť sklamaná – nemôžeme vedieť, ako sa cíti, často obeť takéto správanie ospravedlňuje, že jej nebolo ublížené, nerobte city obeť bezvýznamnými, učí to každého, nielen obeť, že nebudú ochránení pred pocitmi ublíženia.

- Nebuďte paralyzovaní strachom - urobiť chybu viac, či menej vážnu, je lepšie ako neurobiť nič, môžete ísť stále za študentom a povedať, že ste nereagovali dobre.

### V rámci rozhovoru nie je v poriadku:

- Prerušovať, alebo tlačiť na študenta/šudentku.
- Povedať jej/jemu, že viete, ako sa cíti.
- Pýtať sa jej/jemu, či si myslí, že to bol len predsudok, alebo mu naozaj ublížili.
- Kritizovať správanie študentky/študenta.
- Robiť predpoklady o jej/jeho sexuálnej orientácii, rodovej identite, kultúre, životnom štýle.
- Osobne hodnotiť a odsudzovať správanie, životný štýl, alebo kultúru LGBTI ľudí, že to malo vplyv na správanie útočníkov.
- Používanie stereotypov alebo predsudkov.
- Podceňovať vážnosť incidentu.
- V prípade online nenávistných prejavov, znižovať vážnosť zločinu, pretože je online.

## Príklady, ako zahrnúť problematiku do učebných osnov<sup>98</sup>

Dôležité je včleniť obsah LGBTI do učebných osnov a nehovoríť, že teraz sa ideme rozprávať o špecifickej téme, akou je homosexualita.

**Literatúra:** Je niekoľko kníh o diverzite rodín a netradičných rodových rolách a kníh, ktoré sa zameriavajú na

---

98 Chung, C., Courville, M. ed.: Its elementary. Talking about gay issues in the schools. Groundspark, 2008. Dostupné na: [http://groundspark.org/our-films-and-campaigns/elementary/ie\\_curric](http://groundspark.org/our-films-and-campaigns/elementary/ie_curric)

šikanu a verbálne útoky. Zvážte použitie niektorých kníh ako súčasť čitateľského programu, použite niektoré, aby ich prečítali nahlas, iné na individuálne čítanie. Tieto knihy môžu viesť k bohatej diskusii o rôznych rodinách a k rešpektovaniu a porozumeniu rozdielov. Knihy sú tiež výborným zdrojom pre slohy na určité témy. Dajte študentom a študentkám napísať sloh o ich rodine a potom rozšírite tému, aby popísali odlišné rodiny od nich. V závislosti od veku skupiny, navrhnete napísať krátke eseje, fiktívne príbehy, alebo výskum, štúdiu o autoroch, ktorí sa hlásili/písali o homosexuálnej orientácii (napr. Oscar Wilde, Virginia Woolf). Využite každodenné problémy, ktoré študenti zažívajú, pre námet eseje: „Keď počujem niekoho povedať ‘To je tak teplošské’“.

**Náuka o spoločnosti:** Občianska výchova by mala zahŕňať aj príbehy známych LGBTI ľudí – priekopníkov v boji za ľudské práva ako Magnus Hirschfeld, Imrich Matyáš. Je dôležité, aby ste študentom a študentkám umožnili viac sa vnoriť do problematiky, ako len do životov niekoľkých slávnych LGBTI ľudí. Keď hovoríte o diskriminácii, zahrňte aj diskrimináciu voči LGBTI ľuďom. Keď hovoríte o hnutí ľudských práv, zahrňte významné momenty hnutia za práva LGBTI ľudí ako 1969 Stonewall, ktoré sa spustilo v New Yorku, alebo voľba Harveyho Milka ako jedného z prvých otvorených gej politikov. Keď hovoríte o prekážkach jednotlivcov, ktoré museli prekonať, aby dosiahli veľký úspech, začleňte diskusiu o prekážkach, ktoré naša spoločnosť kladie LGBTI ľuďom.

**Hudba a umenie:** Zdôraznite prínos LGBT umelcov a umelkýň. Zahrňte známych a slávnych umelcov ako výtvarný umelec Andy Warhol, Leonardo da Vinci, fotografka Annie Leibovitz a urobte referenciu na tento ich aspekt identity. So staršími študentmi a študentkami vyzvihnite prácu množstva

umelcov a umelkýň, ktorí sú rôzni z hľadiska ich rasy, rodu a sexuálnej orientácie. Ukážte príklady prác niektorých, ktorí majú osobitý štýl.

**Telesná výchova:** Hovorte o fyzickej rôznorodosti a schopnostiach. Poskytnite možnosti chlapcom aj dievčatám participovať na všetkých aktivitách. Nenechajte nepovšimnuté komentáre ako napr. „hádžeš ako dievča“, alebo „dievčatá nie sú tak silné ako chlapci“, alebo „chlapec je teploš, keď má rád tanec.“ Budte pripravení na konštruktívne odpovede. Iniciujte diskusiu s cieľom prelomiť rodové stereotypy a diskutovať o obmedzeniach rodu.

**Knižnica:** Diverzifikujte knihy, ktoré máte v knižnici. Zahrňte knihy s rôznymi rodinami a s kultúrnou, etnickou, rasovou, ekonomickou, sexuálnou, rodovou diverzitou. Tiež by mala obsahovať knihy, ktoré ukazujú široký rozsah aktivít, emócií a úspechov pre chlapcov a dievčatá.

**Špecifický tréning:** Odporúča sa uskutočniť tréning študentov a študentiek raz ročne vrátane vhodnej diskusie o nasledovnom: dôležitosť diverzity, správanie, ktoré vytvára šikanovanie, negatívny dopad šikanovania, ako by študenti a študentky mali reagovať na šikanovanie, ako by učitelia a učiteľky mali reagovať na šikanovanie, disciplinárne dôsledky pre študentov a študentky, ktorí šikanujú rovesníkov, proces nahlasovania šikany.

**Pozor na vlastný jazyk a príklady, ktoré dávate.**

# Odporúčania, ako vzdelávať o problematike v triede - zhrnutie<sup>99</sup>

## Hovoriť o rôznych rodinách

Učitelia základných škôl by mali zabezpečiť, že všetci mladí ľudia sú si vedomí rôznych rodín v spoločnosti v 21. storočí a že sa deti s rodičmi rovnakého pohlavia rovnako cítia zapojení do vzdelávania. Učitelia to môžu robiť zaradením takých textov a príbehov do výuky, ktoré napr. zobrazujú aj rodiny párov rovnakého pohlavia.

## Odsúdiť homofóbny a transfóbny jazyk

Je dôležité, aby učitelia vždy odsúdili a zastavili takýto jazyk a vysvetlili mladým ľuďom vekovo primeraným spôsobom, prečo je nevhodné používať znevažujúce slová ako „b\*zerant“, „teploš“ a pod.

## Odsúdiť stereotypy, predsudky, vysvetľovať homofóbiu

Učitelia a učiteľky by mali vytvárať učiace sa prostredie, ktoré povzbudzuje mladých ľudí byť samými sebou, akceptovať rôzne rodové prejavy. Mali by aktívne vysvetľovať a zmiernovať rodové stereotypy tak, aby bolo jasné, že školské

---

99 Homophobic bullying in britains schools in 2014. The teachers report. Stonewall, 2014. Dostupné na: [https://www.stonewall.org.uk/sites/default/files/teachers\\_report\\_2014.pdf](https://www.stonewall.org.uk/sites/default/files/teachers_report_2014.pdf)



aktivity nie sú striktne rozdelené a určené vždy len pre nositeľov jedného pohlavia. Učítelia by mali aktívne zmierňovať rodové stereotypy a tvrdenia, že určité typy predmetov, aktivít, alebo kariéry sú otvorené len mužom, alebo ženám. Tak môžu vytvoriť prostredie, kde mladí ľudia, bez ohľadu na rod, môžu rozvíjať svoj jedinečný talent.

### Podpora pozitívneho prostredia

Hľadanie možností zapojenia mladých ľudí je jedným zo spôsobov, ako to robiť a zabezpečiť, že školy dostanú podporu žiakov – v Nemecku existuje projekt „Škola rozmanitosti“<sup>100</sup>, kedy zapojené školy organizujú rôzne školské aj vonočasové aktivity, ako workshopy, pohybové aktivity, diskusie, živé knižnice. Na webe tohto projektu, podporeného aj Ministerstvom školstva v Severnom Porýní-Vestfálsku sa nachádzajú aj rôzne metodiky, ktoré majú pomôcť učiteľom zahrnúť LGBTI tému do jednotlivých predmetov.<sup>101</sup>

### Zahrnutie do problematiky výchovy k rodičovstvu a manželstvu

Učítelia by mali zahrnúť LGBTI ľudí a ich vzťahy do tejto výchovy, keď hovoria všeobecne o vzťahoch, láske, sexualite.

### Hovorte o LGBTI záležitostiach v kurikule

Zahrnutie týchto záležitostí nielenže umožní cítiť sa mladým LGBTI ľuďom viac zapojeným, ale tiež viac pripraví

---

100 <http://www.schule-der-vielfalt.de/projekt.htm>

101 [http://www.schule-der-vielfalt.de/projekte\\_material.php](http://www.schule-der-vielfalt.de/projekte_material.php)

mladých ľudí na život v 21. storočí.

## Riešenie a prevencia problémov, politika proti šikanovaniu - zhrnutie

Predtým, ako môže byť škola inkluzívna pre všetkých študentov a študentky, musí byť pre všetkých bezpečná. Školská politika proti šikanovaniu, alebo kódex správania je najväčší verejný záväzok pre bezpečnosť študentov a študentiek. Silná politika ochraňuje všetkých študentov a študentky, ale veľa škôl potrebuje explicitné príručky pre bezpečnosť LGBTI študentov a študentiek. Príklady ako riešiť problematiku homofóbnej a transfóbnej šikany:

- explicitný zákaz obťažovania na základe sexuálnej orientácie či rodovej identity
- dať príklady obťažovania na základe skutočnej, alebo vnímanej sexuálnej orientácie
- ohodnotiť efektívnosť školských programov proti šikanovaniu každý rok využitím prieskumu medzi študentmi a študentkami a učiteľmi školy
- vytvoriť koordinátora programu proti šikane a zverejniť jeho kontakt na webovej stránke školy, resp. informovať o tom na triednických hodinách
- trénovať zamestnancov a zamestnankyne školy na prevenciu a intervenciu na incidenty šikanovania
- komunikovať efektívne a často so študentmi a študentkami a rodičmi o školskej atmosfére, ako je napr. šikana
- zabezpečiť, aby po nahlásení zneužívania kvôli skutočnej, alebo vnímanej LGBTI identite neboli študenti a

šudentky ďalej stigmatizovaní

- vzdelávať učiteľov a učiteľky o bežných mýtoch šikanovania, ako napr. že LGBTI študenti a študentky si to pýtajú, pretože odhaľujú svoju sexuálnu orientáciu a obliekajú sa preferovaným spôsobom

- identifikovať miesta, kde sa vyskytuje šikanovanie a prijať opatrenia, aby tieto miesta boli bezpečnejšie





6

# Namiesto záveru

Žiadna príručka či publikácia nie je tak dokonalá, aby na nej nebolo čo vylepšovať, zároveň ale platí, že ani najdokonalejšia príručka nemôže nahradiť dobrého učiteľa či učiteľku. Veľmi dobre si ako autori tejto publikácie uvedomujeme jej rezervy a využiteľnosť, zároveň si myslíme, že viac ako poznatky či zručnosti v téme je váš hodnotový postoj, vôľa, guráž a ochota odstraňovať predsudky a neustále nabádanie na kritické myslenie. Ak sa vo svojej výchove a vzdelávaní mladej generácie snažíte o tieto aspekty, môže vám byť táto príručka nápomocná, poskytnúť rady, nápady, témy do diskusie. Nakoniec o to nám ide, aby sa o právach LGBTI ľudí začalo viac hovoriť, aby sa stali súčasťou príbehov minulých aj súčasných, nielen ako niečo výnimočné a zvláštne, ale ako rovnocenná súčasť našej spoločnosti, kultúry a ich vzťahov.

Ako poznamenala jedna z učiteliek, s ktorou sme o tejto téme diskutovali: „Pôsobím v aktívnej učiteľskej službe už tridsať rokov a zažila som mnoho reforiem a premien, ktoré v konečnom dôsledku potvrdili jedno jediné. Pre žiaka je zo všetkého najdôležitejšie, aby sa s ním niekto porozprával o tom, čo sa deje okolo neho, rozumej v spoločnosti. Chvalabohu je to tak, pretože to svedčí o tom, že máme múdre a všímavé deti. Ak teda chce učiteľ obstáť podľa mňa v jednej z najdôležitejších funkcií zo všetkých ďalších päťdesiat, ktoré má, musí byť aj on schopný vnímať spoločenské zmeny a reagovať na ne adekvátne, čo samozrejme nie je jednoduché.

Diskusia o inakosti v spoločnosti nie je nič nové, nové a dobré je snáď to, že sa tak deje otvorene a vo verejnom priestore. Používajú sa rôzne taktiky, často menej seriózne až zavádzajúce. V tomto smere si nesmierne vážim slovenskú LGBT komunitu a jej hovorcov, ktorí mali po posledných útokoch počas referenda plné právo reagovať oveľa razantnejšie,

prejavili však nesmiernu trpezlivosť a múdrosť. Rozprávať sa o veciach a naučiť sa vnímať, že naozaj nie sme všetci rovnakí a že je to normálne a je to právo každého z nás, je dlhodobý proces.

Budem trochu parafrázovať známu metaforu o tom, že len horiaca fakľa zapáli oheň, vo výchove aj v živote. Žiak mi musí veriť, že mám dostatok vedomostí a argumentov pre všetky svoje tvrdenia a presvedčenia, oklamať ho môžem len raz. Svoje presvedčenie o tom, že každý človek má právo žiť svoj vlastný život a pokiaľ koná dobro je pre ostatných obohatením, sa snažím vnášať do osobného i pracovného pôsobenia.“

Držíme vám palce pri tejto práci, ktorú si nesmierne vážime. Akékoľvek pripomienky prijímame a rady ochotne zodpovieme na kontaktných emailoch: [jana.zezulova@inakost.sk](mailto:jana.zezulova@inakost.sk) a [andrej.kuruc@inakost.sk](mailto:andrej.kuruc@inakost.sk).

Poradenstvo v oblasti homofóbie a transfóbie a konzultácie v oblasti právnej, psychologickej i sociálnej vám ochotne zodpovedajú pracovníci a pracovníčky zo združenia Qcentrum a Transfúzia.

LGBT komunitné centrum - Qcentrum, budova YMCA, Karpatská 2, 811 05 Bratislava, email: [info@qcentrum.sk](mailto:info@qcentrum.sk), web: <https://qcentrum.sk/>

Transfúzia, budova YMCA, Karpatská 2, 811 05 Bratislava (na rovnakej adrese ako Qcentrum), email: [transfuzia@gmail.com](mailto:transfuzia@gmail.com), web: <http://www.transfuzia.org/>







7

# Literatúra

**Addressing LGBT Issues with Young People. Educational Sessions and Support for Teachers. Healthy Respect, 2005.**  
Dostupné na: [http://www.healthyrespect.co.uk/DownloadsAndCampaigns/Resources%20For%20Professionals/AddressingLGBTIssuesToolkit\\_HR1P.pdf](http://www.healthyrespect.co.uk/DownloadsAndCampaigns/Resources%20For%20Professionals/AddressingLGBTIssuesToolkit_HR1P.pdf)

**American Psychological Association. Answers to Your Questions About Individuals With Intersex Conditions. APA, 2006.**  
Dostupné na: <http://www.apa.org/topics/lgbt/intersex.aspx>

**Americká psychologická asociácia. Definícia termínov: Rod, pohlavie, rodová identita, sexuálna orientácia. 2011.**  
Dostupné na: <http://www.apa.org/pi/lgbt/resources/sexuality-definitions.pdf>

**Best Practices Creating an LGBT - inclusive School Climate. A Teaching Tolerance Guide for School Leaders.**  
Dostupné na: <http://www.tolerance.org/lgbt-best-practices>

**Beyond bullying.**  
Dostupné na: <http://www.beyondbullying.com/homophobicbullying.html>

**Biológia. Gymnázium so štvorročným a päťročným programom. Štátny pedagogický ústav,**  
Dostupné na: <http://www.minedu.sk/data/att/7942.pdf>

**Chung, C., Courville, M. (ed.): Its elementary. Talking about gay issues in the schools. Groundspark, 2008.**  
Dostupné na: [http://groundspark.org/our-films-and-campaigns/elementary/ie\\_curric](http://groundspark.org/our-films-and-campaigns/elementary/ie_curric)

**Celoštátna stratégia ochrany a podpory ľudských práv SR.**

**Príloha č. 8 LGBTI. Vláda SR, 2015.**

Dostupné na: <http://www.radavladylp.gov.sk/celostatna-strategia-ochrany-a-podpory-ludskych-prav-v-sr/>

**Etická výchova. Gymnázium so štvorročným a päťročným programom. Štátny pedagogický ústav.**

Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/7941.pdf>

**EÚ LGBT prieskum. Prieskum Európskej únie ohľadom lesbí, gejov, bisexuálnych a transrodových osôb – výsledky. Agentúra pre základne práva EÚ, 2013.**

Dostupné na: [http://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance\\_en.pdf](http://fra.europa.eu/sites/default/files/eu-lgbt-survey-results-at-a-glance_en.pdf)

**European Union Agency for Fundamental Rights. Hate Speech and Hate Crimes against LGBT Persons. FRA, 2009.**

Dostupné na: [http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra\\_uploads/1226-Factsheet-homophobia-hate-speech-crime\\_EN.pdf](http://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1226-Factsheet-homophobia-hate-speech-crime_EN.pdf)

**Gates J.G.: LGBT Demographics: Comparisons among population-based surveys. The Williams Institute, 2014.**

Dostupné na: <http://williamsinstitute.law.ucla.edu/wp-content/uploads/lgbt-demogs-sep-2014.pdf>

**Homophobic Bullying. Rainbow Project.**

Dostupné na: <http://www.rainbow-project.org/services/education-services/homophobic-bullying>

**Homophobic Bullying in Britains Schools in 2014. The Teachers Report. Stonewall, 2014.**

Dostupné na: [https://www.stonewall.org.uk/sites/default/files/teachers\\_report\\_2014.pdf](https://www.stonewall.org.uk/sites/default/files/teachers_report_2014.pdf)

**ILGA. Rainbow Europe.**

Dostupné na: [http://www.ilga-europe.org/home/publications/rainbow\\_europe](http://www.ilga-europe.org/home/publications/rainbow_europe)

**Information for schools about homophobic bullying.**

Dostupné na: <http://www.antibullying.net/homophobicinfo3.htm>

**Jogjakartské princípy. Úrad vlády SR, 2006.**

Dostupné na: [http://www.eeagrants.sk/data/att/1829\\_subor.pdf](http://www.eeagrants.sk/data/att/1829_subor.pdf)

**Jump start guide. Strategies for training teachers. GLSEN.**

Dostupné na: <http://www.glsen.org/jumpstart>

**Koštrnová D.: Problematika šikanovania v školskom prostredí. Metodicko – pedagogické centrum, Bratislava 2014.**

Dostupné na: [http://www.mpc-edu.sk/library/files/kostrnova\\_problematika\\_sikanovania\\_v\\_skolskom\\_prostredi.pdf](http://www.mpc-edu.sk/library/files/kostrnova_problematika_sikanovania_v_skolskom_prostredi.pdf)

**Lavner A. J. and col.: Can Gay and Lesbian Parents Promote Healthy Development in High-Risk Children Adopted From Foster Care? American Journal of Orthopsychiatry, 2012. American Orthopsychiatric Association, 2012, Vol. 82, No. 4, 465–472.**

Dostupné na: [http://www.peplaulab.ucla.edu/Peplau\\_Lab/Publications\\_files/Lavner%20et%202012.pdf](http://www.peplaulab.ucla.edu/Peplau_Lab/Publications_files/Lavner%20et%202012.pdf)

**Molčanová A., Verbovská, J.: Výchova k manželstvu a rodičovstvu v edukačnom procese. Metodicko – pedagogické centrum, Bratislava 2015.**

Dostupné na: [http://www.mpc-edu.sk/library/files/a\\_molcanova\\_j\\_verbovska vychova\\_k\\_manzelstvu\\_a\\_rodicovstvu\\_v\\_educ\\_procese.pdf](http://www.mpc-edu.sk/library/files/a_molcanova_j_verbovska vychova_k_manzelstvu_a_rodicovstvu_v_educ_procese.pdf)

Ministerstvo školstva SR. Metodické usmernenie č. 7/2006-R z 28. marca 2006 k prevencii a riešeniu šikanovania žiakov v školách a školských zariadeniach.

Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/571.pdf>

Ondrisová, S. (ed.): Neviditeľná menšina. Čo (ne)vieme o sexuálnej orientácii. Občan a demokracia, Bratislava 2002.

Dostupné na: <http://odz.sk/wp-content/uploads/335.pdf>

Rada Európskej únie. Návrh usmernení na presadzovanie a ochranu všetkých ľudských práv lesieb, gejov, bisexuálnych, transrodových a intersexuálnych osôb (LGBTI). Rada Európskej únie, 2013.

Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A8-2015-0230+0+-DOC+XML+V0//SK>

Randall Lindsey B. et al.: A culturally proficient responses to LGBT Communities. A guide for educators. Sage publication, 2013.

Rovňanová, L.: Výchova k manželstvu, rodičovstvu a etike intímnych vzťahov – základné východiská. Metodicko – pedagogické centrum, Bratislava 2014.

Dostupné na: [http://www.mpc-edu.sk/library/files/l\\_rovnanova\\_vychova\\_k\\_manzelstvu\\_rodicovstvu\\_a\\_etike\\_intimnych\\_vztahov.pdf](http://www.mpc-edu.sk/library/files/l_rovnanova_vychova_k_manzelstvu_rodicovstvu_a_etike_intimnych_vztahov.pdf)

Smetáčková, I. (ed.): Homofóbia v žiackych kolektívoch. Preložené z českého originálu 'Homofobie v žákovských kolektivech. Homofobní obtěžování a šikana na základních a středních školách – jak se projevuje a jak se proti ní bránit', Úrad vlády České republiky, Praha 2009.

Dostupné na: <http://icm.sk/subory/Homofobia.pdf>

Smitková, H., Kuruc, A.: Odporúčania a podnety pre psychológov a psychologičky, ktorí pracujú s lesbickými/gejskými/bisexuálnymi/transrodovými (LGBT) klientmi a klientkami. Iniciatíva Inakosť, Bratislava 2012.

Dostupné na: [http://www.homofobia.sk/uploaded/PP\\_Prirucka\\_1\\_72dpi.pdf](http://www.homofobia.sk/uploaded/PP_Prirucka_1_72dpi.pdf)

Správa k plánu EÚ na boj proti homofóbie a diskriminácii na základe sexuálnej orientácie a rodovej identity. Európsky parlament, 2014.

Dostupné na: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A7-2014-0009+0+-DOC+XML+V0//SK>

Stonewall. Training Educating staff about lesbian, gay and bisexual equality. Stonewall, 2014.

Dostupné na: [https://www.stonewall.org.uk/sites/default/files/training\\_guide.pdf](https://www.stonewall.org.uk/sites/default/files/training_guide.pdf)

Transfúzia: Ľudia v mašinérii konvencií, práva a medicíny: Prepis rodu na Slovensku, Nadácia otvorenej spoločnosti, Bratislava 2013.

Pozn. zatiaľ nepublikovaný text.

Učebné osnovy Výchova k manželstvu a rodičovstvu. Schválilo Ministerstvo školstva Slovenskej republiky dňa 29. júna

1998 pod číslom 2493/1998 – 41 s platnosťou od 1. septembra 1998.

Dostupné na: [http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/1stzs/isced1/line\\_dokumenty/vychova\\_k\\_manzelstvu.pdf](http://www.statpedu.sk/files/documents/svp/1stzs/isced1/line_dokumenty/vychova_k_manzelstvu.pdf)

Vaccaro, A., August, G., Kennedy S. M.: Safe spaces. Making schools and communities welcoming to LGBT Youth. Praeger, 2012.

Voice OUT Toolkit NISO project – Fighting homophobia through active citizenships and media education. 2012.

Dostupné na: [http://www.nisoproject.eu/doc/nisodocs/niso\\_project\\_final\\_report](http://www.nisoproject.eu/doc/nisodocs/niso_project_final_report)







# Príloha

2. kapitola, aktivita  
o Imrichovi  
Matyášovi



*„Demokracia je vláda väčšiny, ale záštita všetkých menšín, teda aj ochrankyňou sexuálnej menšiny!“*

Donedávna sme si mysleli, že spolky a ľudia, ktorí obhajujú práva LGBTI<sup>102</sup> ľudí sa začali angažovať po Nežnej revolúcii v roku 1989. Je fakt, že vtedy vzniklo na Slovensku prvé homosexuálne združenie Ganymedes, ktoré založil Marián Vojtek. Presa-

dzovalo zrovnoprávnenie gejov a lesbiab a organizovalo rôzne aktivity na zviditeľnenie ich života. Cesta od tohto združenia až k súčasným organizáciám a Dúhovému PRIDE bola však dlhšia než posledných 25 rokov.

Homosexualita bola v Československu trestná až do roku 1961, dovtedy sa každý odhalený rovnakopohlavný styk trestal väzbou až do 1 roka a predstavoval ďalšie problémy v osobnom i pracovnom živote, hanbu a poníženie (mohli vás napríklad zverejniť v tlači, že ohrozujete verejnú morálku a mravnosť mládeže).

Snahy o odrestnenie homosexuality sa začali už v prvej Československej republike, mladom štáte, ktorý sa hlásil k hodnotám slobody a demokracie pre každého. Aj vtedajší

„teplí“<sup>103</sup> mali záujem na tom, aby sa tieto hodnoty dostali do reálnej praxe. V 30. rokoch vydávali časopis „Hlas sexuální menšiny“, v ktorom sa objavovali osvetové články, úvahy, básne a poviedky, ale aj inzercia, napríklad na reštaurácie a bary, kde sa mohli teplí ľudia nerušene a bez strachu schádzať. Do časopisu prispieval aj Imrich Matyáš (1896 – 1974) z Bratislavy, ktorý písal poučné články za dekriminalizáciu homosexuality, historické eseje, ale aj informácie o prípadoch z Bratislavy, kedy osobne pomáhal ľuďom obvineným podľa paragrafu 241 trestného zákona (trestal homosexuálny styk medzi mužmi).

Práve v pozostalosti spomínaného Mariána Vojteka sa objavili denníky, poznámky a práce Imricha Matyáša, ktoré čakali na svoje odkrytie a spracovanie. Z denníkov sa dozvedáme o intenzívnej spolupráci **Imricha Matyáša** s pražskou redakciou Hlasu a vtedajšími aktivistami v medzivojnovom období, o jeho napojení na rozsiahle nemecké hnutie a jeho spolky a časopisy, ktoré Matyáš odoberal, čítal a čerpal z nich vo svojej tvorbe. Snažil sa vytvoriť si sieť spolupracovníkov, posielal osvetové články rôznym odborníkom – právnikom a sexuológom, organizoval v Bratislave prednášky na tému sexuality a homosexuality.

Počas 2. svetovej vojny prišiel o niekoľko svojich priateľov židovského pôvodu, aj keď sa ich snažil ukryť, nepodarilo sa mu ich zachrániť pred smrťou.

V 50. rokoch čelil výsluchom zo strany polície, ktorá sa od neho snažila získať mená vysokopostavených ľudí homosexuálnej orientácie z prostredia komunistickej strany a tieto

---

103 Slovo „teplí“ poznáme ako nadávku, zosmiešňujúce a ponižujúce označenie gejov a lesbičiek. Zároveň ale aj na základe dobových prameňov vieme, že vo vnútri komunity používali ľudia toto označenie v pozitívnom význame a nadávka tak stratila svoj dehonestujúci a ubližujúci potenciál. Úplne z rovnakého dôvodu sa používa v komunite i dnes.

výsluchy trvali až do začiatku 60. rokov, kedy prestala byť homosexualita trestná od veku 18 rokov. Táto veková hranica bola v roku 1990 zrušená a pre legálny homosexuálny styk začala platiť veková hranica 15 rokov tak, ako v prípade heterosexuálneho styku.

Matyáš spáchal samovraždu vo svojom byte v roku 1974 z dosiaľ nezistených príčin.

re ustavačom, vydvíračom a zlom y celú ktm.  
 ... je mikroekvenitou roropohlomne ožty tre-  
 choti. Re pítovanié tukyélto gatkanných  
 prepisov, anié je ten národ hochný, obz bol  
 parajovaný za národ kultúrny. "Dieg Seld  
 let v strane: "Die Maltheer "kvi konoseri  
 alniú lástku.

Samozrejdy hanosiválnych pre mótovú  
 lástku a z obavy, trótiéto otkarid si nroebé-  
 né zname. Ten by p profesor ošom ani nevíe  
 že sedieť a čít a necheče sa teda začlenit'  
 medzi humanitami, kultúrny a soc.  
 sveta, ktorí slovom a písmom bojujú za e-  
 manci'pátem sevnálnu, morálnu.

Oto, čo gatkovaný, lástke mám! sôže náde-  
 dujúc povedat':

Hypersevnálna lástka, xeda lástka ter. "mor-  
 malných" je na celom svete vobna, včomaj-  
 vezim spôsobom ošporovanié a selebeni. - Ten  
 "všobrotovní lástku - knižni peknom zotr-  
 eufji, lekárni ju skváži bečít a nidearia ju  
 nidiu. knižni peknom, ani lekároktym fuo ra-  
 miny, ani odovaz zujicim orká lom ju ne-  
 mohli, nemôžu, ani ju nebudú nikdy vstáve  
 kučo púrodni otvorení lástku vynikť a sob-  
 nyzotone sine v'hadovité - lebo sed sa pohné

o nikomu neškodný, pre jedniú klávicu a spoloč-  
 nost' absolútnu zámebo, pečné zloženie -  
 na závaží, odt' za zníženie Gu 247 trachého zá-  
 kova a tým kučo lástku nehabičit'ovať. "Lek-  
 na hanbu sveta opomenuj' s'okty, drví  
 b' najelementárnejšie právo ékoveka, to jest  
 vobazý, on lástku on zarúdeným prívom sob-  
 nej' slobody, de' slobody xeda, ktorú nás' ošit'  
 v'čarke v' lidských právi spojéč občanov  
 na slávnostie xeda právo na lástku a to g'  
 nom ošlárnu lástku sa zarúčil, v'gost'komu  
 u naktážanej lástky, p'ocava ošikojú p'ecu i. ten naj-  
 nevinnější j' p'javavanie: objatie, bostky i  
 činy, ktorými sa ani ten v'loa nikomu na klane  
 neobtrúf, ba do konca knižte t'ecou ožty potuový  
 podlá Gu 5 máchoťovného gátkma!

Nuž pan profesor! Týmto histom som láo ne-  
 mienil nujat ústá't a Vy ako potredný lekár  
 je lástku párimosťon v' g'nyvole socia list' ošah  
 humani g'm u p'icidat' sa na stranu neoprovod-  
 live a knižalno p'evosledovanej sevu luy  
 meviny / kom o evudných a biéeválných //  
 kučo meviny, potrobit' vedec k'vnu študie, o  
 kniž ten večne p'icidat', máš' na g'reteli v'gost'  
 ošavného sevnologa / b'rdi to Thomas Hamu /  
 ž' a Magnosa trósch k'ldca / k'vny nebaa.



 *iniciativa*  
**inakost**